

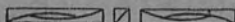
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

свиц. Д-р Адрій Ішак: Промульгація нового кодексу церковного права	175
свиц. М. Каровець Ч. С. В. В.: Папа Іннокентій. III.	281
свиц. М. Лада: 300-літний ювілей реформи ОО. Василіяни.	304
свиц. Юліян Дзерович: Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни	305
свиц. Михайло Дороцький. Слово перед сповідню священників на деканальнім соборчику	313
Всячина	315
Бібліографія	322

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 9. і 10. Львів, за вересень і жовтень 1917. Рік XIII.

Свщ Д-р Андрій Ішак.

Промульгація нового кодексу церковного права.

I.

З кінцем 1916 р довершено в Римі працю над кодифікацією церковного права, яке дотепер з причини своєї різнородности і розбіжности жерел було мало приступне для всіх, а навіть в своїх подробицях уходило відомости фахових знатоків. Про розміри сего нового кодексу (обнімає 5 книг) і его значіне в науці церковного права на будуче мали ми вже нагоду згадувати на сім місци.¹⁾ Тепер заки подамо кілька уваг про обовязуючу силу нового кодексу церковного права, яке входить в житє з днем 19. мая 1918 р. перейдемо в скороченю думки промульгаційної буллі Венедикта XV п. з. Providentissima Mater Ecclesia з дня 27 мая 1917 р., якою постанови нового кодексу одержують обовязуючу силу.

Праводавча сила церкви походить з установленя Христа, який дав Апостолам власть не лиш учити, але також рядити. Зі своїм розростом розвивала церков се своє природне право видаючи численні постанови римських папів і вселенських соборів, які не лише підносили обичаї і скріплювали дисципліну церкви, але впливали на злагоджене обичаїв варварських народів і на християнізоване самого на-

¹⁾ Гл. Нива 1917, ч. 1. Кодифікація церк. права.

віль римського права. Однак з бігом віків і зі зміною суспільних відносин многі церковні закони пережили ся і стали непригожими, непожиточними або трудними до виконання. Понадто при своїй численности так були вони розкинені, що основне їх знане було получене з великими трудностями. Для того підприняв Папа Пій X велику задачу кодифікації церковного права, взиваючи в буллі *Motu proprio* 1904 р. цілу навчаючу церков т. є. єпископів і провінціональні синоди забрати голос в тій справі і устанавляючи в Римі особну кодифікаційну комісію під проводом кардинала Петра Гаспарі. Ся комісія зложена початково з 5, потім з 8 кардиналів, мала за задачу переглядати, аміняти і направляти церковні закони, над яких новою редакцією працював виділ або субкомітет учених правників. В той спосіб зредатовані і поправлені примірники нового кодексу висилаю поодинокими аркушами до єпископів і настоятелів поодиноких монаших згромаджень в ціли евентуального доповнення. По 12 роках сеї скомплікованої праці укінчено кодифікацію церковного права вже по смерті її ініціатора папи Пія X з кінцем 1916 р. Єго наслідник папа Венедикт XV знайшов ся в щасливім положеню довершити велике діло і дати єму обовязуючу силу в промультгаційній буллі, яку подаємо в дослівнім переводі:

Булля: Providentissima Mater Ecclesia.

Провидінна Мати-Церков устроєна Спасителем в той спосіб, що має всі знамена потрібні кожній досконалій спільноті, взяла ся вже з самого початку крім обовязку наложеного Христом учить і рядити всіми народами до кермовання і береження дисципліни духовних осіб і християнського народу при помочи права.

З бігом часу, іменно коли вибила ся на свободу і розростаючи ся з кожним днем всюди поширила ся, ніколи не перестала розвивати собі властивого і природного уставодавчого права. Противно вона проголосила відповідно до часу і матерії велику і ріжнородну скількість постанов через римських Папів і вселенські собори. Тими правами і постановами не лише помагала сама собі розумно в рядженю християнського клира і народу, але також — як свідчить історія — причинила ся чудово до пожитку держави і цивільного культу. Бо не лише старала ся церков знести права варварських народів і злагодити їх дикі обичаї, але убагороднила при божій помочи саме навіть римське право, знаменний памятник старинної мудрости, який справедливо названо „писаним розумом“ і по християнськи удосконалила до сеї степені, що з упорядкованєм і оглажденєм приватного і публичного способу життя дала досить обширну підставу до устанавлення права в середних і нових віках.

А прецінь, як вже наш попередник Папа Пій Х в буллі *Motu proprio „Arduum sane“* з дня 16/4 1904 р. розумно завважив, зі зміною часу і людських обставин — що є зовсім природне — не може під кожним взглядом досягнути право канонічне своєї цілі. Бо з бігом віків упало много прав, з котрих деякі або зістали знесені найвисшою церковною власттю, або самі перестали обов'язувати; декотрі знов або зі зміною обставин стали трудними до виконання або оказали ся тепер менше пожиточними і відповідними для загального добра всіх. Додати ще до сего, що права канонічні зросли так чисельно і так були розкинені і розсіяні, що велике їх число уходило відомости не лиш простих людей, але навіть найкомпетентніших.

Для того наш Попередник, скоро лиш обняв Понтифікат, зваживши, з якою користтю для відновлення і скріплення церковної дисципліни було би, наколи би всім повисше згаданим недогодам можна пильно зарадити, повзяв намір зібрати в одну цілсть всі права церкви видані до сего часу: усунути звідси передавлені і перестарілі, декотрі в міру потреби приновити до наших теперішних звичаїв, декотрі в міру конечности на ново установити. Розпочавши по зрілій розвазі надзвичайне трудне діло, вважав за відповідне засягнути в тій справі ради святих Заступників, „котрих Дух св. установив рядити божою церквою“ й пізнати їх гадку. Тому передовсім за єго старанєм і волею припоручив кардинал публичних церковних справ в листах до всіх Архієпископів католицького світа, щоби „по вислуханню суфраганів і иньших єпископів зібраних на провінціональнім Синоді, зараз донесли св. Столиці коротко, чи і які в теперішнім праві канонічним постанови потребують, після єго і других гадки, зміни або поправи¹⁾).

Опісля скликав більше мужів обзнакомлених з наукою права по часті з Риму, по часті з ріжних народностей до участі в праці і припоручив любому нашому синові Петрови кард. Гаспарі, тоді єпископови кесарійському, обняти керму над ділом учених, допроводити єго до кінця і наколи треба, доповнити. Потім установив збір або т. зв. Комісію Кардиналів, до котрої кооптував кардиналів: Домініка Феррату, Казимира Геннарі, Веняміна Кавіккіоні, Іосифа Каляс. Вівес і-Тутто і Фелікса Кавалі, котрі під проводом нашого любого сина Петра кард. Гаспарі, мали готови канони пильно переглянути і після свого осуду змінити, поправити і вигладити. Колиж тих п'ять мужів один по другім померло, дібрано на їх місце любих наших синів кардиналів Вінкентія Ваннутелі, Каєтана де Ляї, Севастіяна Мартініелі, Василія Помпілі, Каєтана Біслеті, Вільгельма ван

¹⁾ Ep. „*Pergratum mihi*“ з 25/3 1904.

Россі, Филипа Джюстіні і Михайла Легу, котрі поручене собі діло знаменито сповнили.

Вкінці відкликуючи ся знов до поради і поваги всіх єпископів, казав вислати до них, як також до всіх Начальників монашества, яких лиш правно звикло ся кликати на вселенський собор, поодинокі примірники нового кодексу вже уложеного і готового перед промультгацією, щоби кождий міг свобідно подати свої замітки до готових канонів.

Однак коли тимчасом безсмертної памяти наш попередник помер на жаль цілого католицького світа, Нам, що через незглубимі божі постанови обняли Понтифікат, припала задача прийняти з належитою почесністю так зі всіх сторін зібрані голоси наукаючої разом з Нами церкви. Отже тоді новий кодекс цілого канонічного права бажаний вже перед тим на самім ватиканським соборі многими святими Представителями а пізнійше через 12 повних літ розпочатий, розглянули Ми у всіх его частях, потвердили і признали.

Тому завізвавши помочи божої ласки, оперті на повазі св. Апостолів Петра і Павла, з власної понуки, з певною совістю і посідаючи повноту апостольської власти, якою ми наділені, отсею нашою постановою, що після нашої волі має вічно тревати, промультгуємо отсей кодекс так, як він є уложений, постановляємо і приказуємо, щоби він мав від тепер силу права для цілої церкви і віддаємо вашій опіці і надзору.

А щоби всі, до кого се відноситься ся, могли добре знати приписи сего Кодексу, заки будуть вони впроваджені в уживанє, кажемо і приказуємо, щоби его обов'язуюча сила не скорше почала ся, як з днем Зелених Свят слідуєчого року т. є з днем 19 мая 1918 року.

Не становлять перепони жадні розпорядження, постанови, привілеї гідні навіть спеціальної і особної згадки, ані також звичаї навіть непамятні і всі які-небудь инші противні.

Отже нікому не вільно сеї сторони нашої постанови розпорядження, ограничення, вичеркнення, усунення і виразної волі в який небудь спосіб змінити або нерозважною сміливістю поминути. Наколиби хто відважив ся на такий замір, нехай знає, що стягає на себе негодованє всемогучого Бога і св. Апостолів Петра і Павла.

Дачо в Римі при св. Петрі в празник Зелених Свят 1917 р. третього року нашого понтифікату.

Петро кард. Гаспарі
Кард. Каджіяно де Аневедо
канцлер.

II.

А. Обов'язуюча сила кодексу взагалі.

Після перших пояснень, які появили ся в *Civiltà Catholica* (16/6 1917 р.) можемо сказати що до обов'язуючої сили нового кодексу канонічного права що слідує:

1) Новий кодекс обов'язує передовсім цілу латинську церкву. Що до з'єдинених церков обов'язує лиш там, де вони виразно названі, або де розходить ся о закони догматичної натури і пояснене божого права.

2) Новий кодекс не нарушає зовсім літургічних приписів і постанов, як також конкордатів¹⁾

3) Новий кодекс має взагалі ексклюзивний характер, т. зн. усуває з життя і практики всі церковні закони, які в нім не знаходять ся. Сей виключний характер відносить ся передовсім до карного права. Отже цензури, екскомуніки, інтердикти і інші церковні кари не обняті новим кодексом не обов'язують і є знесені.

Виймок від сего становлять: а) постанови тридентійського собора, які, о скільки не є в новім кодексі змодифіковані, обов'язують в цілости; в) конкордати, літургічні приписи, привилеї, індульти і звичаї, яких новий кодекс виразно ані не потверджує, ані не зносить, позістають ненарушені по мимо того, що не містять ся в кодексі.

Б. Право звичаєве і партикулярне в відношенню до нового кодекса.

Партикулярні права і звичаї певних дієцезій, провінцій а навіть цілих держав можуть в відношенню до загального церковного права бути після, проти і мимо него. Отже звичаї, котрі кодекс виразно потверджує, остають в своїй силі а звичаї, котрі новий кодекс виразно зносить, втрачють свою обов'язуючу силу, навіть колиби походили від непамятних часів і були в особливий спосіб узглядені. Їх треба поборювати як надужитя противні новому загальному церковному праву.

Однак переважна часть звичаїв і партикулярних прав в церкві є того рода, що про них новий кодекс нічого не згадує. Тому при кождім поодинокім праві партикулярнім

¹⁾ Отже австрійський конкордат з 1855 р. не улягає жадній зміні.

і звичаєвим треба розслідувати, чи воно не є проти або мимо загального нового права (після не становить труднощі). В першій випадку єпископи обов'язані поборювати право звичаєве противне загальному, а коли заходить сумнів, чи воно є проти загального права, віднести ся по рішене до Риму. Наколиби однак усунене такого партикулярного права представляло непоборимі труднощі, то можуть его церковні власти толерувати по переведенім доказі, що воно походить від непамятних часів або принайменше з перед 100 літ. Партикулярні права і звичаї після і мимо нового кодексу не тратять своєї сили яко непротивні кодексові і в ній незгадані.

Переходячи від тих загальних правил, які нормують відносно права партикулярного і звичаєвого до нового загально-церковного права, до поодиноких конкретних звичаїв церковних в Австрії, треба згадати а) право звичаєве впроваджене постановами синодів (провінціональних, дієцезальних) і зарядженнями єпископів б) право звичаєве впроваджене в житі Йосифом II, яке до нині практикує ся, в) право звичаєве впроваджене в житі ерєю конституційною. І так постанови соборів і зарядження єпископів переважно удержуть ся як право звичаєве дієцезальне чи провінціональне з виїмком поодиноких рідких випадків, в яких ці постанови очевидно були проти нового загально-церковного права. Ці поодинокі випадки будуть предметом цікавих студій і правничих диспут в різних дієцезіях з хвилею, коли кодекс нового церковного права появиться ся друком і стане для всіх приступний.

Йосифинські постанови, які до нині удержали ся в практиці, на загаль не сгратяють і на дальше своєї сили в Австрії як партикулярне право, ялятого, що опираються на більше як столітній практиці, хіба щоби котра з Йосифинських постанов виразно була знесена, або противила ся новому церковному кодексові. Так пр. в справі подань о парохію каже загальне церковне право згідно з австрійським конкордатом, що опорожнені парохії мають бути розписані і після приписів тридентійського собора обсажені. Однак право звичаєве в Австрії впроваджене Йосифом II. вимагає, щоби подане на парохію вплинуло в протягу 6 тижнів по оголошенню парохії на конкурс (розп. з д. 19/6 1784 р.) і щоби до подання було залучене свідощаю конкурсового іспиту (розп. з д. 24/12 1785 р.). Після загально-церковного права має патрон право презентації на парохію в протягу 4 місяців, однак право звичаєве скоротило сей термін до 6 тижнів (Hofdekr. 18/6 1805 р.). Загальне церковне право приписує, щоби опорожнена парохія була обсажена в протягу 6 місяців, однак право звичаєве розтягає сей термін на цілий рік, а навіть признає довші виїмки за дозволенем

староств (розп. 7/5 1874 р.). Всі згадані звичаєві права, як оперті на більше ніж 100 літній практиці і не противні загальному церковному праву, позістають на даліше в силі, навіть якби новий кодекс давні терміни продовжив або скоротив. Подібно після звичаєвого права є конкурсні іспити в своїм роді і стособі виразно означні: так пр. предмети іспиту, устну і письменну часть, ноги нормує Йосиф, розп. з 9/2 1784 р., час важности іспиту конкурсного (6 літ) нормує Йосиф, розп. 31/1 1792 р. Наколиби новий кодекс щонебудь змінив в загальних постановах тридентійського собору що до конкурсних іспитів, то помимо сего звичаєве право не тратить своєї сили, бо опирає ся на більше як 100 літній практиці.

Вкінци конституційна ера, принесла Галичині новий звичаєвий закон про будову і направу церков і парохіяльних будинків, нормований краєвим законом з 1866 р. І сей закон, хоть не має за собою столітної практики у нас (деінде, як в Австрії, Чехах, Дальматії, Тироли і Буковині існує від часів Йосифа II.) утримає ся в силі, хіба що новий кодекс виразно бувби єму противний.

Так отже поява нового церковного кодексу на книгарській винку викличе живі студії і дискусії над обов'язуючою і необов'язуючою силою партикулярного і звичаєвого права поодиноких держав, країв і дієцезій в відношеню до загально-церковного права і вплине може на неодну зміну в практиці.

свц. М. Каровець Ч. С. В. В.

Папа Іннокентій III.

(З нагоди 700 літної річниці його смерті).

Ще в липни минувшого року обходив католицький світ 700 літню річницю смерті великого папи Іннокентія III. Хоч трохи спізнено, однак не без великої користи буде дізнати ся дещо з життя і трудів сего найбільшого зі всіх папів, якого взяв собі за взорець папа Лев XIII. — і якому в 1891 р. поставив памятник з білого мармору в Лягеранській базиліці. Але ще красший і тривкійший памятник поставила єму історія.

Найзнаменитший історик Церкви кардинал Гергенретер називає єго одним з найбільших папів всіх часів¹⁾. Попередник Іннокентія Келестин III. вибраний вже в 85 році життя, правив Церкою не повних сім літ, бо вибраний папою в марці 1191 р., а умер 8. січня 1198 р. Сей старець мав проти себе одного з наймогутнійших цісарів середних віків, Генрика VI., який був посліднім цісарем середних віків в повнім значіню слова і безперечно перевишав всіх сучасних пануючих, а який був при тім молодечої енергії, хитрим і не перебираючим ніякими средствами борби²⁾. Очевидно, що в борбі з молодиком, бо ледво 32 літнім цісарем, маючим до помочи таких самих братів Конрада князя швабського і Филипа з Тусції, не міг остояти ся старенький Келестин III.

Духовна і свіцька власть папи упала; перша через заборону апеляцій єпископів до Риму — і подорожи до римського престола, а знов свіцька власть папи зменшила ся через відмову присяги на ленність королівства Сицилії, яке складали давнійше королі. Цісар Фридрих Барбаросса оженив свого сина Генрика VI. з Констанцією донькою короля Вільгельма II. з Сицилії, і через те розтягнув Генрик своє право і на Сицилію, та заперечив через те право папи до наділення леном королівства, а крім того роздавав папські посілости своїм повіреним.

Під Гогенштавфами взагалі, а за панованя Генрика VI. передовсім, много шкоди понесла церков і власть папи була зведена до найвузших рам. Навіть в самім Римі не упрляв вже властиво папа і був майже цілковито полишений всякої влади, всюди сягала власть монархічна Гогенштавфів. Нараз за одним ударом — каже Кард. Гергенретер — знищені зістали згубні пляни вимірені проти церкви — і один з найбільших папів усіх часів вступив на апостольський престіл.

Станув не пережитий старець проти мужа діл, але муж високих прикмет проти дитини, ціла єдність Церкви — проти роздробленої держави.

На коротко перед смертю Келестина умер смертю майже наглою цісар Генрик VI. в Мессині на Сицилії в екскомуніції.

В Німеччині настав роздор. Умираючий Генрик VI. мав поручити Констанції, щоби просила папу, ще Келестина III., щоби узнав їх синка Фридриха спадкоємцем корони обох Сицилій і приняв в свою опіку вдову і дитину, та щоби був батьком для сироти. Тим хотів мабуть направити

¹⁾ Handbuch d. allgemeinen Kirchengeschichte von Joseph Kardinal Hergenröther II. Band, Freiburg u. Breisgau 1885. pag. 279.

²⁾ Hergenröther, тамже.

свій блуд, і з тої то причини просив Архієпископ з Мессини, папу, щоби зняв клятву з цісаря, щоби сей міг бути по християнськи похоронений.

По смерті Генрика VI., помимо запевненого наслідства Фридриха, вибрала більша часть князів Генрикового брата князя Филипа Швабського, менша часть вибрала Оттона Вельфа, князя Бруншвіцького — і через те було в Німеччині нараз двох королів. Часть єпископів заявила ся за Филипом, друга за Оттоном, через що настав роздор не лиш в державі, але і в церкві. В тім часі вступає на апостольський престол молодий, заледво 37 літний кардинал Льотар граф Трасмонді зі Segni, яко Іннокентій III., а якого вибрано зараз таки 8. січня 1198 р., як що йно помер Келестин III.

Понтифікат Іннокентія III. належить до найсвітліших, як се впрочім заявив навіть теперішній папа Венедикт XV. в своїй промові до кардиналів. Був то справді незвичайний велит духа, як пише о нім історик Дамбергер, з величию, котрою мало хто з духовних і свіцьких князів всіх віків міг би змірити ся¹⁾.

І сей папа є не лиш вершком, але також осію, на околом котрої обертає ся історія єго часу. Єго діяльність обнимає цілий світ — як всесвітною є Церков католицька, котрої він був не лиш найвірнійшим сином, але Вігцем, Головою.

1. Молодість Іннокентія.

Рік уродин Іннокентія припадає на 1160 р. Початки наук побирав в Римі, відтак посвятив ся наукам права і богословя на університетах в Парижі і в Болонії, а вкінці знов в Римі. Обдарений з природи незвичайно великими способностями, віддав ся виключно з покликання духовному званю. Наукам віддавав ся пильно цілий час свого життя без япину, як ніхто може зі смертельників. Найбільше відзначав ся знанем св. Письма і права канонічного. Помагала єму в тім єго знаменита пам'ять, не менше був вправний в вимові і в пері. На жаль зачали єго письма аж тоді збирати, як ледви половина з них могла знайти ся.

В 1187 р., маючи літ 27, вістає через папу Григорія VIII.²⁾ висвячений на піддіякона в жовтні або листопаді, а єго наслідник папа Климент III., свояк Іннокентія, іменує

¹⁾ Synchronistische Geschichte der Kirche und der Welt im Mittelalter kritisch aus den Quellen bearbeitet von J. J. Damberger, Exproffessor Regensburg 1856. Tom 9. st. 398.

²⁾ панував не повних два місяці бо вже 19. грудня 1187 р. умирає.

его кардиналом діяконом церкви Св. Сергія і Бакха і задля его природної зручності уживає его до поладження важних справ. По Клименті III. (1187—1191) засідає на папським престолі Келестин III. (1191—1198), який в часі свого понтифікату задля родинних незгод не уживав кардинала Льотара до ніяких важніших справ. В тім часі посвятив ся Льотар науковій праці для свого власного образования і написав кілька цінних книг, між тим одну аскетичну: *De contemplatione mundi sive de miseria conditionis humanae*, другу богословську: *de sacro altaris misterio* (в шістьох томах).

В першій книзі (в трох томах) представляє в глибоких чувствах і живих виразах нужду в краю вигнання.

Мусів сей правдиво учений муж написати много більше, однак до нас дійшли лиш деякі з его творів.

2. Вибір папи 8. січня 1198.

Зараз в день смерті Келестина III. приступили кардинали до вибору нового папи, який відбув ся в монастирі Церкві при стодах Скавра, коло Колосею. Мало нам звісний кардинал Іван зі Салерно мав дістати 10 голосів, однак просив, щоби всі віддали свої голоси на Льотара з огляду на его прикмети і на тревожний час, що і стало ся. Льотар хоч як відмовляв ся, мусів вкінці підчинити ся волі виборців, щоби через спротив не викликати дальшого роздору і щоби не стротивляти ся Божому зарядженню.

Коли оголошено однодушний вибір Льотара на папу, наступив торжественний похід до Лятерану серед великої радости духовних і світських.

Хоч новий папа, який прибрав імя Іннокентія III., певно задля побожного приготування, відложив прийняте єрейських і єпископських свячень аж до великого посту, то однак обняв негайно керму Церкви і держави, як начальник духовної і світської власти і в характері обох виступив з такою повагою, що все перед ним зігнуло ся. Ростом середний, шляхотно хороші черти лиця і тіла надавали ему много уймаючої принади, а ціла его зовнішність носила на собі вирази незвичайної поваги — і хто лиш его побачив, а особливо почув его бесіду, мусів признати ему в душі похвалу і погачати: Іннокентій доріс під кожним зглядом до того, щоби бути окрасою першого престолу на світі¹⁾.

І скоро розвинув дух велита подиву гідну спосібність переглянути все близьке і далеке, упорядкувати, на нову уладити, а не менше показав і любов, якої щире почуте

¹⁾ Дамбергер 9. ст. 369.

увзглядняло всякі потреби а вітцівська старанність обнімала все мале і велике і всі справи християнства.

3. Стан Європи на початку панованя Інокентія III.

Щоби ліпше пізнати діяльність і спосібности сего папи, треба зробити короткий погляд на тодішню Європу, на саму папську державу, на стан тодішньої Церкви під взглядом догматичним і моральним, на відносини церкви і держав. Під кожним оглядом станули перед новим папою великанські гори трудностей і замішань, чекали єго тяжкі борби. Він мусів погодити і получить разом запал молодця з розвагою і мудростию зрілого мушчини. Мабуть і тому вибрали кардинали сим разом 37 літнього, однак журба деяких одиниць з поміж кардиналів, що папа є ще за молодий, була зовсім безпідставною. Вже на початку свого понтифікату розвинув він надзвичайну діяльність і видав, ще перед своїм висвяченням много декретів всілякого змісту, як ще ніодин папа перед ним.

Зачав від реформи папського двора. Завів що до стола і услуги ведику поєдинчість, відправив много шляхоцьких пазів, уділяв три рази в тижни публичних авдиєнцій, старав ся запобічи надужитю в фальшованю буль, яке тоді дуже поширило ся на шкоду поваги папства і Церкви — і можливо задати стрим жадобі і підкупству куріялістів, які були згіршенем для світа. Одною з перших єго справ в адміністрації папської держави було відновлене папської власти як в самім Римі, так і в інших частях папської держави. Префект Риму, який доси застулав тут німецького цісаря і сенатор, якого змінив папа і поставив иншого, був від тепер від папи залежний. Так само відібрав назад під свою власть міста Анкону і Равенну; князя Німця Маркварда, якого поставив в Равенні князем Генрик VI., прогнав папа з Італії, а місто віддав на ново під власть Архієпископа.

Так само змусив папа Конрада з Урелінген, швабського лицаря, зречи ся князівства Сполето над рікою Неро, допливом Тибру, яким наділив єго цісар. Відтак підніс Інокентій права що до міст в Тосканським які цісар надав був своєму братови Филипови. В Льомбардським довів папа до союзу міст в цілі висвободження від Німеччини і так помалу зникла в горішній і середущій Італії власть Гогенштавфів і Німеччини.

Подібно стало ся і в королівстві обох Сицилій, де за намовою папи усунула вдова королева Констанція ненависних Німців, а казала коронувати свого сина Фридриха II. і відновила дазну ленну залежність королівства від рим

ського, папського престолу¹⁾, віддавши папі опікунство свого 4-літнього сина і заряд Сицилії.

Гогенштауффи хотіли через горішню і середу Італію злучити також королівство Сицилії з Німеччиною. Справді влучно пише історик Дамбергер, що не лиш до жадних гроша відносять ся слова: хто має много, хотівби завжди мати ще більше²⁾.

4. Релігійно-моральний стан Європи на початку панування Інокентія III

Мильно часом думає ся, що в середніх віках стояв стан релігійний і моральний Європи так дуже високо. Так воно не було. На заході і на сході пануючі розтягали свою власть і на Церков і хотіли видіти в ній орудіє своєї самоволі. Вони настановляли єпископів, митрополитів, загарбували добра церковні, монастирські, підтримували непослух і опір вірних супротив єпископів, як се робив Филип Швабський, який пліндровав церкви і монастирі, настановив виклятого папою і зложеного з престолу архієпископа Адольфа в Кольонії, обдарив єго добрами Саальфельд, князівством в Вестфалії і іншими³⁾. Щоби покрити свої видатки на військо і на марнотравність, стягав гроші звідки лиш дапо ся; винаймав і заставляв добра монастирські Цистерсієв і Премонстратенсієв, помимо, що ті виказували списками і печатами королівськими.

Те саме робив король англійський Іван без землі. Рабував, де лиш міг, єпископства і монастирі, і та розбійнича система короля, як каже історик Дамбергер⁴⁾, знайшла собі головних союзників по части у баронів, по части у магів і стратів. Всі вони разом рабували церковні добра. В Англії дійшло навіть до цілковитого зірвання з Римом. Іван змушує монахів монастиря Спасителя в Кантербурі, що вони вибирають на настоятеля єпископа Івана з Норвіку, помимо протесту більшости. Коли в 1207 р. розписав легат папський синод в St. Albans, заборонив король цілому клирові їхати на той синод. Замість підняти війну проти французького короля Филипа II., який відібрав єму майже цілу Нормандію, зачав він борбу з церквою. І се підірвало єму значіне і власть. Так — каже Дамбергер — потрясає і обезсилює глупота могуті держави.

Те саме дасть ся сказати і о французьким королю Филипі II. Він послушних папі єпископів зневажав, обдирав з дібр, проганяв; замість шлюбної жінки Інгебургі, яку зам-

¹⁾ Conciliengeschichte von Karl Joseph Hefele — V. том, ст. 773.

²⁾ Damberger, том 9, ст. 96.

³⁾ Damberger, том 9, ст. 599.

⁴⁾ Damberger 9, 555.

кнув в палаті, тримаючи її увязнену, взяв собі другу жінку Агнішку з Мерану. Коли кардинал легат папський єпископ Октавіан з Остії скликав собор в справі розводу короля з першою жінкою до Соассон, дебатовано на ній через 14 днів о важности супружа короля з Інгеборгою, сестрою данського короля Канута. Се було в марці 1201 р. І хоч відтак скоро померла Агнішка, то процес короля о розвід тягнув ся довгі літа, бо Іннокентій III. не хотів дозволити на розвід, аж вкінці в 1213 р. погодив ся король з Інгеборгою і поєднав ся з нею.

Сей король так був озлобив ся на пана Іннокентія тому, що він обставав за єпископами і боронив важности супружа з Інгеборгою, що Филип назвав хана Салядина щасливим, що він не мав папи¹⁾.

Подібно до королів поступали графи і барони. Так гр. Бернард з Compinges відправив був другу навіть жінку а взяв третю.

5. Відносини на Сході за Іннокентія III.

Християнство на Сході стояло на березі пропасти. Іслям випирав що раз більше християнство. Святі місця по упадку королівства Єрусалиму, здобутого Салядином 3 жовтня 1187 р. дістають ся знов в руки Турків. Славою покрили ся під Єрусалимом Темпларії.

День в день приходили до Європи сумні вісти зі святої Землі. Все те наповняло болем серця християн.

Папа Іннокентій ціле жите мрів о освободженню християн з під Турків. В 1199 р. гисилася Іннокентій по Європі проповідника Фулькона, щоби заохочував до походу хрестоносного, для освободження св. землі з під поган. Фулько зачав від Парижа. По горячій промові бесідника затягнуло ся много Французів під стяг хреста. Були між ними єпископи, графи і барони.

По цілїм краю збирали Темпларії і Йоанніти гроші на кошти походу. На всіх єпископів і священників наложив Іннокентій обовязок причинити ся до складки, станувши сам на чолі тих, що складали, з поважною сумою. З приватної каси казав вибудовати корабель і подарував єго Темпларіям на цілі виправи.

Інтересний є епізод з королем Ришардом Льга серце. Коли в своїй ревности — упімнув Фулько короля, щоби він ужив решту частину житя на покуту і щоби скоро заосмотрив свої три доньки — сказав козовь з усміхом, що не має жадної доньки, на що відповів єму учений Фулько: Гордість, лакізмство і марнотратність — се твої три доньки,

¹⁾ Hefele V. 799.

які мусиш скоро відправити з дому. „Добре — відказав з насмішкою король — то першу віддаю я Темпларіям, другу Цистерсам, а третю мітратам“. Скоро сповнило ся пророчтво побожного проповідника. При облозі замку Chaluz ранений стрілою умирає в 42 році життя, прийнявши св. Елеопомазанє. На свого наслідника назначив свого брата графа Івана.

6. Четвертий похід хрестоносний.

До того четвертого походу крестоносців прилучила ся також Венеція зі своїм хитрим дожею Дандольо. Похід сей не приніс бажаного успіху, бо замість йти на Турків, розділили ся хрестоносці на дві часті. Одна по дорозі займила для Венеціанців місто Задар в Далматії, яка належала до Угрів, друга відлучила ся і пішла морем просто до Аккон в Палестині.

Більша часть, маючи великанську флоту, бо 480 кораблів (самих коний — було на 120 кораблях!) — пішла на службу Венеції. При облозі Зари сказав на параді Аббас Гвідо з монастиря Цистерсів з Vaur de Sernay з під Парижа: „Панове, в ім'я римського папи заборонюю вам виступати з оружжем проти християнського міста“. За се булиби кинули ся Венеціанці на него, колиби не оборонив его гр. Симон з Монфорт.

По Зарі, замість здобувати Єрусалим, здобули Венеціанці при помочи других хрестоносців Царгород 12. цвітня 1204 р. і заложили там латинське цісарство, яке тривало там до 1261 р.

Найкрасший плян Іннокентія III. освободити християн з неволі турецької і віддати їм назад святі місця, не здійснив ся сим разом. Венеціанці поставили тяжкі услів'я: вложити сейчас гроші на дальшу виправу на Схід, забезпечити Венеції більші права торговельні як Генуї і Пізі, а вкінці найтяжша точка: схизма має бути зовсім знищена, а грецькі єпископи мають всі зложити послух Папі. Се повинно було бути на першій місци — і може би було і дійшло до якоїсь угоди, бо доки тривала схизма, не могло бути бесіди о ніяких інших річах. Та матеріяльні користи Венеціанців були для них важніші, як справа віри. На патріяршім престолі полишено Івана Каметера, без осягнення его згоди на підчиненє Папі, тільки молодий цісар Алексій обіцяв єдність Церкви і підчинив ся папі. Хитрість Греків і крутіїство довели до того, що хрестоносці мусіли війною здобувати цісарство, що впрочім не дорого коштувало, бо те цісарство було вже і так зморшіле. Здобувши его однак не шукали вони в першій мірі єдності Церкви і згоди з Греками, щоби спільно злучити ся проти Турків. Що біль-

ше, самі хрестоносці допускали ся на Греках рабунків і насильств¹⁾.

Правда, що князі і єпископи, які з паломництвом злучили ся з хрестоносцями, загрозили ostrimi карами і клятвою, хтоби кинув ся на церкви, монастирі і духовні особи, однак се немного допомгло. Граф Гуго зі St. Pol пробив навіть одного з лицарів, зловивши его на крадіжж, а много навіть повішено. Добичею поділили ся опісля Французи і Венеціанці.

Першим цїсарем латинським в Царгороді став гр. Бальдуїн з Фляндрії. В церкві св. Софії відправлено торжественне богослуженє, а цїсаря внесено на щитах баронів. Було се 9. мая 1204 р., а слїдуючої неділі відбула ся коронація

На поклик Папи Іннокентія і цїсаря Бальдуїна зголосило ся много з європейських країв з наміром стати осїдку у східнім цїсарстві. Бальдуїн звернув ся до Німеччини і до архикнязя Леопольда австрійського свого приятеля з просьбою о попиранє переселенців.

При церкві св. Софії основано латинський патріярхат і капітулу, але справа церковна була все ятрїючою ся рачною в цїсарстві візантійським. Грецький клир був недовірчивий, хоч ему запевнювано свободу обряду і звичаїв, бо в вірі настала була єдність, покинено згубний роздор, признано Папу, то однак мусїв він з жалем дивити ся, як в головнім храмі св. Софії пороблено урядженя після лат. обряду для богослуженя лат. патріярха і капітули²⁾.

Крім того много церковних дібр, власність грецьких капітул і монастирів, сконфісковано і перемінено для свіцьких цілій. Се мусїло ворожо настроювати вірних Греків і певно не пособляло ділу єдности Церкви.

Венеціанці, як у себе, так і тут в Царгороді відносили ся ворожо до духовенства. Вони то скоро забрали в посїданє Церков св. Софії, а на посади каноніків допускали лиш своїх краян. Так само на патріярха вибрано Венеціанця Тому Морозіні, піддіякона і каноніка з церкви з Градо.

Іннокентій болїв дуже над тим. Письмом з Риму 21. січня 1205 р. повідомлює цїсаря Бальдуїна і пралатів і всіх духовних, що вибір Морозінього на патріярха є неканонічний і его треба уважати за небулий, однак що сей вибір упав на непризутного, бо Тома був тоді в Римі, то папа, щоби Церков не терпіла шкоди, доповнив вибір з апостольської власти на просьбу цїсаря Бальдуїна. Дожа Дандольо пере-

¹⁾ Damberger 9.529.

²⁾ Damberger 9.579.

просив за се папу і просив о затверджене патріярха і о аб олюцію від цензур церковних.

7. Діло з'єдинення Церков.

Як ревно заходив ся Папа Іннокентій III. коло з'єдинення церков, видимо з его заходів поєднання собі болгарського князя Калоївана. В лютім 1204 р. висилає кардинала легата Льва який через Угри і Сербію їде до Болгарії і на Волощину, щоби привести Болгарів і Волохів до одної правдивої Церкви. Угорський король Емерих радо позволив папському легатови переїхати через Угорщину. Легат коронує в вересні 1204 р. Калоївана на царя Болгарії і Волощини, який за те присягає віддати на завсїгди себе і свою державу римській церкві¹⁾.

Так само пише Іннокентій Емерихови, що годить ся на его просьбу, щоби великий жупан Сербії Вулькан — по зложеню присяги вірности римському престолови — був коронований на короля. „Tu quoque, si bene recolimus — пише Іннокентій — suggestisti, quod tuae serenitati placebat, ut Megajupanus Serviae debitam et devotam Apostolicae Sedi reverentiam et oboedientiam exhiberet et a Nobis, salvo in temporalibus iure tuo, Regium susciperet diadema. Unde Nos huius executionem negotii Ven. Fratri nostro Colocensi Archiepiscopo meminimus iniunxisse“. До того архієпископа з Кальочі пише Іннокентій від днем IX. Cal. Aprilis 1203. і поручає єму, щоби Вулькана і князів Сербії утвердив в послуху Римському Папі і увільнив від юрисдикції патріярха царгородського, який не хотів бути послушний Апостольському Престолови²⁾.

В своїй пастирській діяльності не забув сей великий папа і про нашу Україну і звертав ся кілька разів то до єпископів, то до князя Романа Галицького з зазивом приступити до церковної єдності з Римом.

До Романа висилає в р. 1204 (або 1205) особного легата, щоби склонити его до прийняття церковної єдності, обіцяючи єму королівську корону. Однак заходи Іннокентія не віднесли успіху, може і тому, що Роман мав тоді зносини з візантійським двором, який високо цїнив союз зі сильним князем Воїня, який потрафив здусити бунт галицьких бояр — і загорнути по смерті Володимира Галич, а відтак і Київ. Історик Дамбергер називає его: „die hervorragendste Gestalt“ найзнаменитшою постатю на далекій пустій землі руської історії³⁾.

¹⁾ Damberger IX. 522. — 576.

²⁾ Josephi Simonii Assemani — Kalendaria Ecclesiae Universae. Том V ст. 36 — 37. Romae 1745.

³⁾ Damberger IX. 436.

В р. 1208. пише знов Іннокентій до єпископів галицького князівства і в сім письмі вказує їм на те, що Греки злучили ся з Римом і завзиває їх до приступлення до єдности з Римом¹⁾ та посилає свого легата до них. Мусіло бути між галицькими боярами і в народі много таких, що старали ся получить ся з Римом. Видно се з письма короля угорського Андрія до папи Іннокентія III. в р. 1214. Іменно по смерті Романа в р. 1205. вмішали ся Угри в галицькі справи і Андрій поставив на галицькім престолі свого сина Кольомана, а до папи пише, що галицькі князі і нарід хоче бути на будуче вірним святій, римській Церкві. Кольоман коронував ся дійсно на галицького короля. Однак польський князь Лешко закликав на поміч Новгородського князя Мстислава і прогнали з Галичини Мадярів, які панували тут не цілих 5 літ — від 1214 — 1219.

Так само посилає в р. 1207. до князя Всеволода в Суздалю легата кард. Григорія і князь хотів вже прийняти унію.

Не забув сей великий папа також православної Арменії і її позискав для католицької Церкви. Ще в р. 1183. відмовив вірменський патріярх Григорій IV. послуку патріярсі візантійському Василеві і зірвав з ним зносини, позаяк сего патріярха накинув був цісар Андронік. За се викляв Василь Григорія і всіх Вірмен яко єретиків. Се дало почин до відірвання Арменії від Візантії.

Вірменський князь Левон II. названий великим, був коронований на короля Арменії через примаса Архієпископа з Могунції, який з хрестоносцями був в р. 1198 в Арменії. З папр. Григорієм VI. порядкував він справи церковні. Григорій дістає на свої письма, в котрих з почесністю підчиняє ся Папі — дуже приязну відповідь — а разом палієм з інсигніями патріяршими.

Якжеж часто однак задля особистих хиб висших одиниць терпить висша справа! Видимо се на князю Романі Галицькім, на его гордості, як він відпихає від себе папських легатів, видимо се і на великім Левоні — і на гр. Боемунді з Тріполіс в Сирії. За через князівство Антіохії, о яке суперечили ся оба, відбирає один Йоаннітам, другий Темпларіям, даровані перше оборонні замки, які були охроною проти Турків. І за се стягають на себе церковні кари.

¹⁾ Се письмо починає ся так: *Archiepiscopis, Episcopis etc. per Rutheniam constitutis. Licet hactenus elongati fueritis ab uberibus matris vestrae tanquam filiali — nos tamen, qui sumus in officio pastoralis a Deo licet immeriti constituti — non possumus affectus paternos exuere. quin vos sanis exhortationibus et doctrinis studeamus tanquam membra vestro capiti conformare.*

8. Опіка над Церквою.

Подивляти належить неутомну працю Іннокентія для добра Церкви. Він інтересує ся всіми справами, які дотичать Церкви — і памятає о них серед найтяжших обставин політичного життя, використовуючи їх все для справи Церкви. Через своїх легатів полагоджує спори з пануючими — і нема майже дня, в котрім би не вислав якогось письма до єпископів, примасів чи легатів в різних краях, як се видимо в часі спору о престол в Німеччині. На часті упімнення папи пише Отгон IV. 22. марта 1209 р.:

„Вам і иньшим пастирям полишаємо управляти без перешкоди всіми духовними справами, щоби по справедливому було віддане цісареві — цісарське — а Богови, що є Боже. Також хочемо бути вірним сином Римської Церкви і як католицький князь — помагати їй“.

Часто переписув ся з патріярхом Єрусалимським — і уладжує складку для св. Землі.

Дуже лежить єму на серци розвій церковного життя, хочби на найдальших закутинах світа. В Швеції, Норвегії і в Данії працюють ревно єпископи при помочи Іннокентія. На просьбу короля Сверкера іменує єго капеляна архієпископом в Упсалі письмом з 15 жовтня 1207 р.

Так само на Сході навертає ся много Греків зі схизми до унії з Римом. На св. Горі Атос приймало добровільно 300 монахів єдність з римською Церквою в 1206 р. В 1210. звиджує Атонську гору цісар Візантійський Генрик з кард. Бенедиктом. В 100 монастирях витали кардинала яко заступника папи дуже сердечно. Всі монастирі оплакували схізму — і надіяли ся, що в Папі знайдуть правдивого опікуна, якого не мали доси в патріярсі залежнім нераз від найгірших цісарів.

В марці 1210 р. виставляє Іннокентій оборонний лист монастирям і цілому грецькому клирови, особливо приймає під безпосередну опіку апостольського престолу монахів з гори Атос, які хотіли бути виключно від Папи залежними, а не від єпископа в Себастії. Много папських рішень з того часу займає ся відданем церковних дібр, загарбаних хрестоносцями і їх деякими захланними князями — особливо Венеціанцями.

9. Навертанє поган в Прусах.

Коли ціла Європа була християнською — тримало ся ще в одних східних Прусах поганство. Та коли з заходу, полудня, ба навіть з півночи Прус — були католики, з то лудня Польща, з заходу Німеччина, з півночи Швеція — то зі Сходу припирала до Прус православна Росія. Зі Швеції,

Данії і Німеччини поширяли ся на побережжю північного моря і в Лівляндії через хрестоносців осади католиків. Вже Келестин III. зробив много для навернення сих поган, а коли в р. 1198 став папою Інокентій III., взяв ся він жваво до праці навергання сих останків поган в Європі. Єпископ Бертольд з Лівляндії поїхав тайно до Любеки і Бреми і своїми заходами спричинив, що ті купецькі міста зробили много для виставлення потрібної фльоти, щоби тим забезпечити християнам потрібну опіку.

Много німецьких переселенців перейшло до Прус і Лівляндії і тут осіло. Коли фльота з Любеки і Бреми приплила до Лівляндії, задержала ся в тім місци, де тепер стоїть Рига. На острові Двини зібрали ся погани. З диким криком напали погани перші. Хрестоносці відперли напір і много з поган поубивали за се, що єпископа Бертольда прошив один з поган копієм. Опісля піддали ся вожди поганських Прусаків і Лівляндців. На горі Ріре побудовано овердиню, священники обняли в посіданє церкви в Іскуль і Гольм. Коло 150 знатніших поган приняло св. хрещенє.

Чи по відході хрестоносців не вернули вони назад до поган, не знати певно, се однак знане, що для християн настала нова небезпека. Поганські останки Лівів заохочені Курами, Естами і Литовцями, а передовсім полоцьким князем Володимиром повстали ще раз в обороні своєї землі.

Папа Інокентій видає нову булю з зазивом до походу на поган (5. жовтня 1199.). Буля видана до Саксонців, Вестфальців і північних Славян — Оботритів і Вендів — виразно каже, що: „як би Церков мусіла зганити, колиби силою змушувано людей до прийнятя віри, так приймає як мати всіх радо під свій покров тих, що добровільно хочуть вірити — і через спасенні напімнення завзиває, щоби їх боронено, щоби новонавернені не були полишені помочи і не відпадали в давні блуди“. Єпископ Альберт з'організував в місті Wisby на острові Готлянд хрестоносців. Скріплений королем данським Канутом IV. і єго братом князем Вальдемаром і архієпископом Абсальоном грішми зібрав фльоту з 23 кораблів і відплив до Лівляндії. За дозволом Інокентія заснував він новий чин лицарів, на взір темплярів, в р. 1202 і назвав їх Братями лицарства Христового. Їх названо від чорних хрестів і мечів на білих плащах мечниками (Schwertbrüder).

10. Відносини до монахів і єпископів.

Примас Кантуарійський архієпископ Губерт був неприхильний монахам і при помочи короля Ришарда, угнітав їх та переслідував всякими способами. Хотів навіть вигнати їх

з катедри в Кантербурі, а на їх місце прийняти свіцьких священників. Монахи віднесли ся до Папи, який взяв їх сильно в оборону, як се вказують численні письма з р. 1199.

Високо цінив стан монаший і відносив ся до монахів не як Папа, але як правдивий приятель — батько. Коли в р. 1208. вертав з міста Сора через Піперно, вступив на усильну просьбу монахів до монастиря Фоссануова, цосвятив там 18. червня новий престол в церкві, уділив при тім всім відпусту одного року, обідав з монахами при спільній трапезі, як би брат між братами. При повороті папи чекало на него в місцевості St. Germano много шляхти і аббат Роффред з цілим монастирем, а коли Іннокентій там прибув, прийняли его всі сердечно з найбільшою почесністю і величавістю.

На свято св. Апостолів Петра і Павла 29. червня прибув Іннокентій до монастиря Бенедиктинів в Монте Касіно, оглянув при сій нагоді докладно монастир і в неоднім поміг своєю радою.

Ми виділи вище, як сей великий Папа став також в обороні атонських монахів проти єпископа. В загалі був сей Папа справдішним отцем для монахів, які нераз мусіли много переносити від єпископів і церковних пралатів, що від монахів жадали лишень праці з самовідреченем, не признаючи їм крім обовязків більше нічого.

Не стерпів однак на становищах церковної єрархії людей, що виходили на ті становища завдяки ласки пануючих, чи се були настоятелі монастирів, чи єпископи.

Рішучо дуже виступив Папа проти короля Филипа Швабського, коли він переніс єпископа Люпольда з Вормсу до Могунції. Люпольдови загрозив Іннокентій торжественною клятвою, коли би поважив ся прийняти жертвоване ему архієпископство в Могунції, а Филипови написав таке: „ніколи не позволимо в тій рчи нарушити церковної свободи і гідности апост. Престола — і ми є радше рішені, коли се мусить бути, пожертвувати наше життя“.

Єпископа Конрада з Гільдесгайму, який приймив був від Филипа єпископство в Вірцбургі, суспендує, а опісля екскомунікує обох.

Суспендував також єпископа Вільгельма de Roquesel з Безієр в Франції за єресь. Того єпископа убив опісля один з его слуг.

11. Хрестоносні походи до західної Європи.

Християнство піренейського півострова повне тревоги кликало о поміч. Через незгоду королів Кастилії і Леону — оба Альфонси і стрієчні брати — потерпіли християни. В р. 1195 побили Маври під проводом Абу Якуба — війська ко-

ролів Кастилії, Леону і Наварри — під Аляркос. Маври за-панували над цілим піренейським півостровом

До того друга, ще може страшнійша язва від Маврів і Альмогадів запанувала в західній Європі, яка розтягала ся від Болгарії, Дальматії і Боснії аж до Атлантику — а то єретики Катарі (звідси походить німецьке Ketzler).

Вже попередники Іннокентія на папським престолі були оборонцями християнського народу на піренейським півострові, однак Іннокентій здобув собі великі заслуги через хрестоносний похід проти єретиків і Альмогадів в р. 1212. Сей похід є блискучою точкою его понтифікату. Позісталі численні рішення сего папи, які відносять ся до тих країв, займають ся вправді лиш духовними справами, а державні зі-стали знищені, то мимо сего яснїє з них безупинна діяльність, яка має на цілі плекати релігійного духа через достойний стан єрархії і клиру, а передовсім д ховні чини лицарів, однак він потрафив втягнути до сеї діяльності також королів, усунувши між ними спори і скоротивши їх пристрасти і самоволю і закріпивши їх до спільної оборони проти вікового ворога. Королівства Португалія, Леон, Кастилія були дуже ослаблені. До того в р. 1206 настав був великий неурожай, а через се дорожня; в такій потребі научили ся князі умренности і зачали мирно зносити ся. Папа погодив також королів Кастилійського і Арагонського в їх спорі о границі.

Неменше з трудностю удало ся ему навязати приятель між королем Леону і Арагонським — та Сонсом VII. з Наварри. Згоду переводив або папа сам, або через єпископів. В р. 1208 удало ся вкінці погодити кополя Кастилії і Леону — і заохотив всіх до св. війни проти Альмогадів.

Науці єретиків Катарів або Альбігенців та Вальденців сприяли дуже пани, графи і барони полудневої Франції, яка була все осідком перевороту.

Попри всяких иньших злих пристрастий північної Франції та неспокою, лютив ся в полудневій Франції фанатизм єретиків найгірше зі всіх країв. Як сказано висше, єретики Альбігензи — або Катарі¹⁾ ширили свою науку почавши від Болгарії — аж до Атлантику, а з Риму аж до Англії. Були се на позір християни, але в дійсности Маніхеї. Їх наука містила ся головню в тім, що вони пі ля Маніхеїв вірили в два принципи єствованя, в доброго, що сотворив все духове і в злого, що сотворив світ видимий, 'ма-

¹⁾ В північній Франції і Англії називали ся вони publicani, в Фляндрії pibilli, — від piffres — жеруни, textores, бо їх ісповідники занимали ся ткацтвом; в Німеччині Runkarier, Runkeler; в Італії patorini. Також називано їх Болгарами, бо звідтам походила їх наука. Самі себе називали — вони Kataroi — чисті, звідси в Італії називано їх Giza Ketzler.

теріяльний. Від злого походять всі лихі обяви, як землетрясене світа, повінь, громовиця, війна, переслідування і т. иньше. Той лихий бог сотворив також чоловіка і з ним гріх. Лихий бог об'явив себе в старім завіті, добрий в новім. Звідси відкидали вони Ст. Завіт.

Відкидали супружество, уживане мяса, молока Іх сила лежала в переченю всякої власти; вони підносили все голос на мнимі надужитя і згрішення і удавали, що хочать відновити старинну церкву і виступали проти засад католицької церкви і її науки. Їм не ходило зовсім о чистоту віри і морали, бо вірою вони мало займалися, але на спосіб фарисейв заховували вони строгість покут і обичаїв, а в дійсності були се облудники першої кляси. Вони ділили ся на дві часті: *perfecti*, висший ступень і *credentes*.

Справа релігії була приватною, вони могли вірити, як кому подобало ся. В жите католицької церкви вводили чисту революцію виключно для низьких цілей. Ціла ся ересь, яка нищила взесь моральний лад, була властиво визнаванем грубої самоволі, віддаванем ся низьким пристрастям, жаждою посідання і пановання. В обороні єретиків стояли все магістрати і епископи були супроти них безсильними. Вони збогачали ся церковними добрими. Духовенство задля своєї залежности від панів, не сміло з такою силою виступати проти єретиків, якби се випадало. Бракувало єму много також єдности, згоди, а неменше науки і чесноти та ревности. Свіцьке духовенство заразило ся духом панів і баронів і жило виставно, мало дбаючи про вірних. Се і ясне з того, що майже всі ліпші парохії і канонії давали ся людям, яких попирали пани і магістрати, а ті не дивили ся на те, чи хто є відповідний. Се зіпсує доходило і до єпископства, бо дух світа жадно глядів на мітри. Очевидно, що ані такі священники, ані єпископи не могли поборювати успішно ереси.

Найгірше стояла полуднева Франція. Тут ересь запустила так глибоко коріне, що єретики загрожували католикам. Папа Іннокентій казав, що в полудневій Франції Манес має більше учеників, як Христос¹⁾ та що Катари є гірші від Сараценів.

Міста Тулюза, Безієр, Каркасона, Foix, Comminges, були головними осідками ереси, а гр. Тулюзи Раймунд VI головним покровителем. Іннокентій болів над тим сумним станом і робив все, що було в его силі, аби спинити ересь. Висилає в загрожені околиці місіонарів і інквізиторів Райнера і Гвідона, однак єпископи не підпомагали місіонарів або дуже слабо. Один єпископ з Нарбонни показав ся ревним і неустрашимим, иньші бояли ся єретиків, які загрожували

¹⁾ Hefele v. 836.

католикам. До єретиків прилучили ся безбожні опришки звані routiers або brabançons і ширили терор.

В Безієр окопали католики церкву і поставили шанці на оборону против єретиків, щоби ті з опришками routiers-ами не напастували їх в часі богослуження.

Місіонарі переходили цілі околиці, викорінюючи єресь. Іннокентій додав їм до помочи магістра Петра з Кастельно, архідіякона церкви Магельону. Щоби успішніше працювати, стає Петро монахом Цистерсом, бо свіцке духовенство мало в тім часі дуже малу повагу. З другим магістром Родульфом ходить від села до села, збирає і скріплює католиків, відпавших наводить на дорогу правди. Після тодішних прав карано єретиків строго. Відбирано їм маєтки, кидано клятву. Ще в р. 1209. поручає Іннокентій, щоби лагідно обходити ся з єретиками. Єресь однак годі було викорінити, доки Тулюза була приміром непослуху. Ту мешкала овдовіла сестра гр. Фоїх з іншими чотирма дамами в товаристві „чистих“ і тут відбували ся т. зв. конзоляції, де головною церемонією були поцілунки сестринні в численім товаристві. Сам граф Тулюзи прилякав з іншими перед тою „чистою“ сестрою.

До французького короля Филипа II. (Капетінга) пише в р. 1204. Папа Іннокентій, щоби він став в обороні легатів Петра, Арнода і Рауля і виступив оружно проти єретиків і уділяє відпусту борцям за католицьку справу проти єретиків, так якби йшли походом на невірних Сараценів або Турків. З єретиками уряджувано публичні диспути, але безуспішно. Уперті люди не приймали науки і упімнень.

В тім часі виступає славний єпископ Дієго з Озми зі своїм каноніком і секретаром Домінго Гузман (св. Домінік), які вславили ся вже своїми місійними працями межі Маврами і Мозарабами і в супереч тодішнього духа часу пишноти і багатства ходять в бідній одежі і босо, без пакунків від села до села і проповідують. Легата Петра з Castelnau убив штилетом один зі слуг графа Раймунда з Тулюзи.

Сумні були се справді часи. Тут з одної сторони Магомедани Маври грозять заливом цілій Європі і вже залили цілу майже Іспанію, Португалію і острови Балеари та з ними навіязує зносини король англійський Іван, якого історик Дамбергер слушно називає Erzbösevicht; з другої сторони ширять невіру і підкопують моральність Альбігензи і Вальдензи. Однак геніяльний н місник Христовий Іннокентій умів так повести справу, що католики на чолі з гр. Симоном Масфорт побили Катарів і Альбігензів в р. 1211. Між хрестоносцями проти єретиків був також архієпископ Леопольд австрійський. Монфорт здобувши Лявор і інші замки, полишив катарам, яких зловив вибір, або виречи ся єреси або спаленє. Більшість воліла згинуту на кострі, як виречи ся блудів.

Страшний Аназир поконавши всіх иньших Маврів в Африці, особливо сильного Міробета Ягіе бен Ізаак в р. 1205. став паном від Марокка до Тунісу. Видає відтак поклик до синів пустині, чорних племен, до святої війни, хочаби завойовати цілий християнський світ.

В р. 1211. станув він в цвітні з війском над рікою Гвадальквівір в Андалюзії. Християни мусіли перед переважаючою силою уступити. Король Педро II. Арагонський віддав твердиню Тортозу Темпларіям для охорони; сам здобув кілька місцевостей, але будучи слабим неміг йти наперед, тому чекав на хрестоносців. Кастилійський Альфонс з сином Фернандо дійшов був з півночі аж до Яен, Баеца, Андажур над Гвадальквівіром і також не був в силі більше зробити.

Брат Аназира, як намісник, віхав торжественно до Севілли і зі всіх сторін Андалюзії зіздилися знамениті пани з невольничим поклоном.

Аназир заняв був більшу половину Еспанії, бо цілу вже взяв Естремадуру, Нову Кастилію. Король Альфонс з Кастилії втік був з інфантом Фернандо до Мадриту і тут помер молодий 22 літний князь.

Страх перед Альмогадами затряс цілою Еспанією. Король Альфонс вислав послів з просьбою о поміч до Німеччини, а єпископа Жерарда до Риму до Папи Інокентія. Але як було тут помочи?

Папа пише до Архієпископа Петра Corbel зі Sens і єго суфраганів, представляє небезпеку, яка грозить зі сторони Маврів і зважає через них всіх вірних, обіцяючи всім повний відпуст, хтоби пішов на поміч zagrożеним християнам. Короля Альфонса потішає по утраті сина, завзиває до непохитного довіря на поміч Божу і обіцяє поміч. І дійсно, як лід в наслідок відлеги ломить ся, так з причини зазиву папи збираються ся більші і менші відділи паломників і охотників проти навали Маврів за Піриней. Многі розправляють ся ще по дорозі з Катарамі, збираючи заслуги і тим помogli і Симонови з Монфорт до того, що і він поконавши єретиків, поспішив з помочію до Еспанії. Французькі і німецькі паломники здобувають по дорозі твердиню єретиків Каркасоні. Гр. Foix, загорілий ворог духовенства і грабіжник церков і монастирів, названий дикою бестією (la bête feroce), напав був часть німецьких паломників і вирізав. Вкінці хрестоносці побили військо графа, він однакж вспів вчас утіти.

Інокентій через єпископів і письменно погодив королів Арагонії, Кастилії, Наварри і Леони. З виїмком короля португальського зібрали ся всі в Толедо, щоби звідси разом вирушити на Сараценів. Було се в маю 1212 р. В Римі урядив папа торжественні благальні процесії на упрощені

побіди християнам. В процесії взяли участь кардинали, єпископи і много народу, много босих і в одежі покутничій. Сам папа проповідав під голим небом, вкінці було в церкві Лятеранській поклоніне Чесному Хрестови, на яке папа явився босо. Побіч молитов зарядив папа строгий піст і заохотив до діл милосердних, щоби ублагати помочи гнобленому християнському народови.

І Бог змилосердився. Королі Кастилії і Наварри йшли на чолі походу хрестоносців; задню сторожу сповняли королі Арагонії і Леону. В поході на Маврів взяв участь між німецькими князями також архікнязь Леопольд австрійський.

Аназир оминав рішучої битви. 20 червня вирушили християнські війська з Толедо, перейшли хребет гір і пристанули над рікою Гвадієнца. Аназир стояв на полудневім березі Гвадієнци, де тепер стоїть місто Cindad-Real, в половині дороги між Толедо а Кордовою.

Війська мав він непроглядні маси, самих їздців 185.000. Табор Аназира розложився в долині коло Тольози. Було се в неділю 15 липня 1212 р. Християни з нетерпеливістю чекали, коли мине неділя, не журячися зовсім тим, що ворог переважав числом. На узгір'ю Тольози було шатро Аназира. Звідси убраний в чорнім плащі з кораном в руках, опершись о руштоване, кермував борбою. На лівім крилі християнського війська стояв король Арагонський Педро II.; правим доводив Санхо, король Наварри, по заду йшли лицарі короля Кастилії. На переді війська ніс перед примасом канонік Домінік з Толедо за хрестом королівський прапор з образом Пресв. Діви, покровительки Еспанії.

Повільним кроком зближила ся армія християнська до Маврів і ударила з цілої сили. Борба була дуже завзята. Ще не було полудня, як борба рішила ся на користь християн. Сею побідою відплатили християни Маврам за пролятку кров під Alareos в р. 1195.

Сам Аназир, видаючи проломані ряди Альмогадів і як его найліпших жовнірів християни косили, допав коня, полишив всьо і сам втік до Баеци, відтак до Яену. І тут не чув ся безпечним, аж утік дальше на полудне до Севілли. Цілий богатий табор Аназира дістав ся в руки християн. Однак все те полишили вони, а доганяли ворога. Цілі дороги вздовж до Севілли були вкриті трупами Маврів. Та побіда під Naves de Tolosa звалила кольоса Альмогадів до землі. Маври не піднесли ся вже більше ніколи і християни західної Європи могли спокійно відітхнути. Є се ділом виключно папи Інноцентія, який попирав походи хрестоносців для освободження християн з ярма невірних.

Мрією сего великого генія було освободити цілковито християн з під Турків, особливо забрати їм святі місця і він зараз на початку свого правління церквою довів до сего, що

з західної Європи вирушив в р. 1201. похід хрестоносний, однак задля закланности користолюбних Венеціянців не осягнув він своєї ціли, бо замість Єрусалиму, здобули Венеціанці при помочи хрестоносців Зару в Дальматії, Царгород, Солунь і Грецію. а своєю виключностію і нетерпелівостію побудили ще більшу ненависть Греків до церкви католицької і до папства

12. Собор Лятеранський IV а вселенський XII.

Та великий сей папа, хоч як жалів над сим, не кинув гадки освободження Палестини з під власти Турків і завзявав далше до хрестоносного походу, уділяючи з повноти церковного скарбу різні духовні ласки і привілеї для тих, що схотять зтягнути ся під прапор хрестоносців. Він приготує се велике діло на соборі Лятеранськім IV а два-найцятім вселенськм.

В цвітні 1213. видав буллію, котрою скликає сей собор. Письмо се висилає до єпископів і патріархів Сходу і Западу.

„Дві річи — говорить сей папа в тім письмі — лежать мені особливо на серци, відзисканє святого краю і загальна поправа в католицькій церкві. Стараня о ті річи не можна без великого небезпеченста відложити вже довше. Я просив задля того Бога о світло, часто нараджував ся з кардиналами і другими мудрими мужами, та порішив після звичаю давних вітців саликати загальний собор, котрим би викорінило ся блуди, насадило чесноти, поправило похибки, зреформувало обичаї, знищено єресь, укріплено віру, усунено незгоди, укріплено мир, зберігано свободу, позискано християнських князів і народи для помочи святей землі та видано спасенні зарядженя для висшого і низшого клиру. Що однак загальний собор не може відбутися перед 2 роками, то я кажу тимчасом зїдати ся у всіх провінціях, що потрібує апостольського стараня і хочу вислати спосібних мужів наперед до святої землі, щоби опісля, як собор се ухвалить, самому стати на чолі. Будьте отже готові стати передімною 1 листопада 1215 р. на Соборі. Кождий єпископ може лиш невелике число слуг взяти після розпорядку третого Лятеранського собору з р. 1179., радше менше як більше“. Подібні письма вислав Іннокентій до чинів лицарських і королів і цїсара в Царгороді.

З тих слів видніє ясно ціль Собора а то: реформа житя релігійного, почавши від пралатів, вигублене єреси Катарів і Альбігенців та скликанє хрестоносного походу.

На папський зазив зїхало ся до Риму 412 єпископів, 800 аббатів і настоятелів чинів і много заступників неприсутних єпископів, капітул та много послів, іменно: Фридри-

ка II., німецького короля, відтак королів Франції, Англії, Єрусалима, Арагонії і Угорщини та цесаря Царгороду. На соборі визначився дуже учений Архієпископ з Толедо Ximenes, який виголосив в латинській мові бесіду о приматі папи, а відтак головні аргументи повторив для свіцьких в п'яти мовах, по французьки, німецьки, англійськи, наварськи і еспанськи.

З декретів сего собора посідаємо лиш 70 глав, проче затратилося. В першій главі викладаєся науку проти Вальдензів і Катарів, що Бог яко одинокий принцип всього, сотворив увесь світ, всі тіла і духи, ангелів і людий. І чорти і демони є від Бога сотворені добрими, але через самих себе стали ся злими.

Між иньшими декретами інтересний є четвертий, який каже, що Греки католики не сміють, як доси деякі робили, хрестити на ново діти, яких охрестили латинники і обмивати престолів, на котрих правила латинники, неначеби через се були сі престולי осквернені. В противнім разі накладаєся екскомуніка і вложенє з духовного уряду.

Важним є що до канонічних процесів осьмий декрет. Коли який духовний допустився провини і се дійшло до відма старшого, повинен сей дбати про те, щоби знати, хто і який доніс о сій провині, добрий і осторожний чоловік, чи лихий і без доброї слави. Так само повинно ся обвиненому виявити точки закидів і не тільки се, але і хто проти него говорив і що, щоби міг себе боронити.

Много декретів займаєся поправою життя духовенства, як се впрочім і видно з п'ятого скликаючого собор.

Декретом 21. заведено для всіх вірних обох полів принайменше раз в рік сповідь перед власним священником і коло великодня причащати ся.

Пізнійше через практику змінено сей обовязок сповіди перед власним парохом і сповідати ся можна де будь, а навіть церков позваляє приймати і св. Причастіє в иньших церквах. Цікаве лиш, що у нас хоче дехто тримати ся того старого декрету, а навіть по старих молитвословах мильно було все писано, щоби сповідати ся „перед власним капланом“.

В 69. декреті сказано, що жиди не сміють займатися ніякого публичного уряду.

На соборі явили ся також гр. Раймунд VI. з Тулузи і гр. Foix і з Comminges. Перед папою упали вони на коліна і скаржили ся на гр. Симона з Монфорт. Всі присутні заявили ся однак проти Раймунда і він утратив графство Тулузу на завсїгди і ще наложено на него покуту. Зі всіх дібр мав він отримувати лиш 400 марок. Жінка графа, маючи добру славу, могла задержати свої посілости, які мала. Гр. Foix і Comminges дістали зараз свої сконфісковані Симона добра.

Багато заходив ся сей папа коло з'єдинення церкви і відносив ся яко правдивий батько до своїх дітей ріжного обряду. В самій Калябрії і Апулії є ще доси до 80000 католиків грецького обряду. Є се Греки, які ще з тих часів осіли в Італії.

Важною річю на соборі Лятеранським в р. 1215, було вигоєне східного роздору і до сего діла забирано ся з можливо найдальше ідучими взглядами. Мудрість папи Іннокентія довела до заснованя в царгородським патріархаті вісім архієпископських і много єпископських столиць, які обсаджено відповідними людьми. Много грецького клиру свіцького і монашого приступило до Іннокентія до послуху католицькій церкві. Пише однак історик Дамбергер, що більші перешкоди до єдності були зі сторони латинських завойовників східного цїсарства¹⁾.

На виправу хрестоносців до св. Землі призначив сей папа 30.000 марок своїх ошадностей, а крім того віддав один корабель римським охотникам лицарям.

Та не тільки був Іннокентій славний як голова церкви, був він не менше справним дипломатою. Ми виділи єго діяльність політичну в часі борби о престіл в Німеччині між Филипом Швабським, а відтак Генриком II. а Оттоном IV.; як неменше єго вправність політичну в веденю акції проти Маврів на Заході, де треба було зручного дипломата, щоби погодити спорячих ся королів і втягнути до акції, яка принесла спокій церкві на заході і народам зі сторони Альмогадів. Видимо також єго старанє о збереженє згоди між християнськими князями на Сході, як князя Антіохії Боеумунда і короля Вірменського Левона. На него кинув був навіть Іннокентій клятву за то, що він загарбав в своїм королівстві добра Темпларіїв.

13. Закінченє.

В р. 1211. зачали доходити до Європи лячні вісти з Азії. Там виступав страшний Джінгісхан, що потряс був вже половиною Азії, а свій виступ публичний зазначив тим, що казав знаменитших своїх противників зварити в 70 кітлах. Сей потвір підбив сусідних ханків і з великанською силою зближав ся до Європи. Вістки про єго страшні жорстокости ширили ся вже по Європі. Щоби хоронити християнство від заглади сего потвора, казав Іннокентій заключувати з магомеданськими князями на Сході союз проти Джінгісхана, якого бояли ся самі магомеданські князі. До папїярха Антіохійського Петра пише Іннокентій в червни 1211.: „Не трать відваги. Коли навіть всілякі нещастя на сей край, в

¹⁾ Damberger 9 ст. 806.

когрім хотів народити ся правдивий князь мира Ісус Христос на спасене роду людського і тоді не трать надії, коли наближає ся той боритель, який недавно потряс основами майже цілого світа“.

До султана з Алеппо пише так: „Як доносили нам многі віродостойні мужі, показуєш ся при всяких нагодах прихильним для християн і шануєш нашу св. релігію, хоч ти ще не поучений в її правдах віри“.

Як бачимо був Інокентій під всяким зглядом великий і в історії як церковній, так і всесвітній займає він одно з перших місць. Справді видно на нім сю особливу опіку провидіння, що, коли Церков найбільше була zagrożеною, тоді на горизонті церкви повстають такі світочі як Інокентій III. Слушно проте каже о нім історик грецької церкви: „*Ἰννοκέντιος ὁ Γ. εἶναι ὁ μέγιστος τῶν παπῶν.*“¹⁾

До великих его успіхів в дипломатії належить і се, що він своїми письмами, посольствами та використовуванєм обставин довів до сего, що англійський король Іван, перше екскомунікований і ворог папи, старає ся о приязнь і поміч папи Інокентія, що більше, він піддає себе і свою державу Англію і Ірляндію під покров св. Петра, як се було вже зроблено через иньших королів Португалії, Арагонії, Угорщини, Скандинавії і князівства польського та иньших.

Великого діла освободження святої Землі, о якім все мрів Інокентій, не дожив він вже, бо 16 липня 1216 р. заснув на віки сей незрівнаний папа в 56 році життя. Его поховали в катедрі св. Лаврентія в Перуджії

Хоч як старала ся злоба ворогів Церкви понизити его память, діла свідчать довгим своїм пасмом, що его душа була так взнеслою, як его становище, а серце так широким, як его круг ділання в всесвітній Церкві Христовій.

¹⁾ *Εκκλησιαστική ιστορία από της ιδρύσεως της εκκλησίας μέχρι των καινῶν ἡμῶν χρόνων* ὑπὸ Α. Διομηδους Κορίνθου, Τόμος δεῦτερος. Εν Αθήναις 1881.

свщ. М. Лада.

300-літний ювілей реформи ОО. Василіян.

Незамітно дня 20. липня (2/8. н. с.) с. р. минуло якраз 300 літ, як збулась важна подія в історії монашого чина наших ОО. Василіян. Се час організації монастирів довершеної на западний взір митрополитом Йосифом IV. на капітулі в Новгородку.

Знаючи, як велике значіне відграє чин в церковнім житю, а до того підчас своїх студій в Римі (де між иншими єго учителем був Mutius Vitteleschi — пізнйший генерал Бзуїтів) обзнакомлений з западним чернечим житєм, повзяв вже в Римі гадку реформи чина.

По повороті до краю вступає сам до Василіян, особисто на місци пізнає всі ті недостачі і недомагання, що шкодили розвоєви чина, бачить, як жите тодішне черців відстало від правил свого основателя, а з другої сторони недостача лучности між поодинокими монастирами є головною причиною упадку і дезорганізації.

Смерть Потія зробила місце на владичім престолі Рутському і то становиско дало єму змогу леліяні в серци мрії що до реформи чина здійснити. В тій ціли скликає 1617 р. ігуменів більших монастирів до Новгородка, де представляє конечність реформи, а zarazом піддає спосіб, як її перевести. Тоді то рішено, що всі литовські монастирі творять одну конгрегацію св. Тройці під проводом протоархімандрита, а цілий Чин стоїть під протекторатом Митрополита. Се був почин до внішньої реформи.

Але на сїм не устав Владика, лиш забрав ся і до внутрішньої обнови. В тій ціли зложив на основі зібраних давних правил нове правило, що зістало затверджене на новій капітулі 1621 р. (з правила мали капітули вібуватись що 4 роки), а яке обнімало всі обставини монашого житя і пустило цілий чин на нові тори. Головну увагу звернув на наукове виобразованє клириків, чому пособляли і другі єпископи, а навіть світські люди фундуючи монастирі з услівєм удержуваня шкіл для черців-клириків. Ті змагання увінчались вскорі гарними успіхами. Віджила давна дисципліна, дух св. Теодозія одушевив монахів, що стали вести дійсно чернече жите, а при тім дбали про вихованє молодіжи і світського клира через основанє висших наукових заведень в Мінську, Полоцку, а відтак Жировици, Володимирі і др.

Решта укр. монастирів діждалась тої реформи аж на капітулі в Дубні 1743 р., де наступило зєдиненє литовських і українських монастирів під покровом Спаса.

По насильнім впровадженю схизми упали уніятські обителі, заховались зглядно віджили одиноко в Галичині. В р. 1785 утворено з 14 монастирів під покровом пресв. Богородиці галицьку провінцію, якої реформу віддав опісля бл. п. папа Лев XIII. ОО. Єзуїтам.

Нинішній час, який прийшлося нам переживати, творить основи нового ладу. Великі політичні зміни бачимо власними очима — маймо надію, що і на церковнім поли взагалі — а в нашім з окрема вневдовзі появлять ся зміни. Згадка на діла подвижників Унії з перед 300 літ нехай запалить весь монаший і світський клир під проводом наших владик до праці над відродженем Унії. Хто знає, чи не тепер аж сповнитись мають слова:

„O mei Rutheni per vos Orientem convertendum spero“ тим більше, що апостольський запал наших владик, підєм духа з приводу воскресєня України і сама святість діла дають нам до сєго як найкрасшу запоруку.

свщ. Юліян Дзерович.

Матеріали до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітної війни.

Євлогієві оргії в Ременові, куликівського деканату.

Одним з сіль, на які найбільше напосів ся Євлогій з своїм штабом був Ременів, куликівського деканату. Ременів бо був католицькою оазою посеред своїх собратів, які легким серцем покинули свою матерну віру і пішли в обійми воїнствующого православя. Жовтанці, Сулімів, Туринка і др. будуть все сумною картою зради віри і народу, а слава Ременова нехай буде записана бодай кількома стрічками між матеріалами мартирології нашої церкви і нагородою за його постійність і витрєвалість мимо тяжкого гонєня. Автор сих стрічок мав нагоду писати ременівцям ріжні супліки то до губернатора то до уїздного начальства, отже й бачив і чув про всю їх борбу, не міг опісля однак допроситись у о. декана Іванця близших дат та місцевих обставин його славних парохіян, бо о. декан в своїй скромности все мене чим ин-

шим заговорював. Аж на моє представлене, що сим мовчанем може вдоволяє свою скромність, але кривдить своїх парохіян, які прецінь заслужили на назначене в „Ниві“ їх бодрости, предложив мені о. декан деякі записки, які я тут в „Ниві“ використовую, і за них сердечно складаю подяку. А кілька таких фактів героїства нашого народу по інших селах, містечках та містах загине задля нашої байдужности. Адже отсих пару фактів з Лешнева, Щирця, які я помістив, завдячую лише личному знакомству з ро. парохами, з якими я товаришував в семинари, а впрочім годі допроситись у когось о пару стрічок... А час минає, все затираєть ся в пам'яті і пропаде в повени часу безслідно! А шкода! Наші приятелі випоминали нам „*złotem ożłoconą schyzmę*“, а ми маючи факти в руках гідні нашого великого народу навіть не стараємось їх зареєструвати і тим самим запротестувати вселюдно, що се клевета на нас, і що ми гідно і достойно постояли за свою віру і богато, богато перетерпіли і не дали ся зловити на „*złotem ożłoconą schyzmę*“.

*

*

*

Небавом після занятя Львова Москалями став часто до Василя Карамана в Ременові заїжджати самохід з темними духами зпід прапора „Прикарпатської Руси“, щоби тут організувати свою „чорну сотню“. З тої самої кузні почали щораз частійше розходити ся слухи, що парох о. декан Йосиф Іванець зістане усунений з прихода, бо він мазепинець, член всіх українських товариств, сина дав до „Січових Стрільців“ та крім того намовив ще шістьох хлопців до стрільців і т. п. Не хотіло ся вірити, та небавом показало ся, що воно таки до сего йде. В другій половині жовтня без ніякої причини усунув начальник уїзда, а властиво єго заступник, наш галицький москвофіл Д р Сохоцький дотеперішнього війта, дуже порядного і чесного господаря Кіндрата Сушка враз з цілою громадською радою. Вмісто них постановляє самі найлихші індивідуа зпід темної звізди начальством громади. І так „войтом“ зістає халупник Ілько Ковалишин, страшний рабят і авантюрик. Заступником єго стає зарібник наймит рівнож галабурдник. Не ліпший і третій член сего начальства Олекса Гірак, звісний нероба, прозваний людьми „бэмбою“, який сидів по криміналах за крадіжки. Четвертий з тої чесної компанії се згаданий вже Василь Караман, у якого домі відбувались наради чорної сотні.

Та чесна чвірка взялась до роботи. Пішли перш всього в село і стали розпитувати у людей, чого вони собі бажають, кілька коний, кілька коров, кілька гроший запомоги, кілька поля, бо панське будуть між істинно русских людей ділити... Опісля ішов іспит з „істинно русского патріотизму“,

зглядно з „неблагонадьожности“. Кожного чоловіка в селі питали: „Хто ти є?“ Коли люди відповідали: „Я Українець“ то чорна сотня закрикувала его: „Ти Поляк, мазепинець, зрадник!“ Колиж хто казав, що він „Русин“ то вписували его між „православних“. Народ спохватив ся і зачав відповідати: „я уніят грекокатолик“. Тоді зачали страшити, тероризувати: „Коли не будете записуватись на православних, то прийдуть салдати, збюгь вас нагаями, і не тільки що нічого не дістанете, але ще заберуть вам ваші корови, коні, безроги!“.....

Мимо тих обітниць і погроз люди не записували ся на православє. Тоді чотири згадані опричники зробили свій довільний виказ, де аж 160(?) православних родин начислили. Сей виказ відіслали і до уездного начальства і до єпископа Евлогія з просьбою о присланє їм православного батюшки.

Дня 26. падолиста 1914 р. приїхав до села комендант жандармерії з Яричева і наказав о. Йосифови Іванцеві сповняти всякі священодїйства аж до „разрїшенія“ від генерал-губернатора по причині, що о. Іванець „бїжалъ“ передъ русскими войсками. В дійсности о. Іванець лише на час страшних боїв усунув ся враз з більшістю громадян на шість днів до Львова і сейчас по уступленню військ зпід Львова явив ся назад в своїй парохії. Небавом, а то по тижни вже дістав о. Іванець те само рішенє на „бумагє“.

Сообщается уніятскому священнику с. Ременовъ отцу Иванцу передать ключи мѣстной церкви войту Іліи Ковалишину и о здѣланномъ донести. Дошло до моего свидѣнія, что реченный священникъ занимается пропагандой католической. Рекомандую священнику Осипу Иванцу вести себя коректно подъ страхомъ привлеченія его къ строжайшей отвѣтственности по правиламъ военнаго времени.

Графъ Ламсдорфъ.

Гарна наука, гірка пігулочка, остра погроза — нема що й казати. Та годі було що вдїяти. Ключі треба було віддати і замість о. Іванця почав приїздити з сусідних Жовтанець батюшка Стисло, галицький янічар, на богослуженя, але правив при пустій церкві, бо всего на всего являлось на его відправі 15—20 душ найбільше, хоч войт нагайкаи зганяв людий до церкви, лаяв їх мазепинцями та переслідував ріжними грошевыми карами та підводами.

Одної ночі скоїлась пригода. Десь счезли російські дороговкази, які війт був поприбивав по дорогах і се дало причину до дальшої нагінки на невинних людей, найпачеж на родину о. пароха. Парохіян що дня гонять на підводи, забирають корови, родині пароха забирають 5 коров, з ліса заказують брати дров, салдатів за всім посилають на приходство. Народ замучений мовчить, боїть ся і слова сказати, бо діти тої хуліганської чвірки підслухують, доносять своїм батькам а ті шлють дальші доноси у начальство до Львова.

Люди мимо тих шикан і террору тримали ся знаменито; своїх мерців хоронять без священика, бо хоч ніколи приїзджав сусідний уніятський священик на похорон, то його чорносотенна чвірка з тілом мерця не пускає в церкву.

На Йорданські свята приїжджає батюшка Стисло на водосвяте, але, мимо того, що народ наш так любить сю відправу і кожний рад би зачернути собі хрещеної води, на батюшкове водосвяте виходить всего може яких 15 родин. Стисло зражений неудачею своєї православної пропаганди перестав приїжджати до Ременова а замість него піднімає ся тої неблагородної і невдячної роботи батюшка Антоній Лаврешук з Сулимова.

О. Іванець однак уловаючи на якусь прецінь справедливість (!) російської окупаційної влади, та на просте милосерде щоби його сивоволосого слугу Божого з численною родиною не пускали на старі літа з торбами, вносить ще 29. падоляста 1914 прошене о „разрішеніє“ до губернатора обняти свій приход, бо він не утікав ніде, свого прихода не покидав і не почуває за собою вини до такого остракизму. Рівнож і його прихожани пишуть і собі просьбу о реституцію їх улюбленого душпастиря. На ті прошеня їх приходить відмовна відповідь аж 15. лютого 1915 року без подання мотивів відмови.

О. Іванець пішов до губернатора Мельнікова поспитатись, чому саме його і парохіян його так тяженько покарано а сей сатрап відповів: „Его моя тайна“ і конець, — авдієнція скінчена. Більше отвертим оказав ся уездний начальник граф Ламдсдорф Галаган, бо сказав о. Іванцеві, що причиною усунення його з Ременова є його мазепинство і ся обставина, що сини о. Іванця ворожо успособлені до Росії та лякають людей сим, що Австрія верне.

Прихожани однак не дають за програне, лише дальше допоминають ся за правом свого душпастиря і за священиком. Вони подають нове прошене, де вичисляють заслуги свого отця духовного, вибирають депутацію та висилають її до губернатора. Власти російські здивовані такою постійністю громади і привязанєм до свого душпастиря і призвичаєні до російських порядків, арештують в лютім о. Іванця, гадаючи, що се лише его агітації приписувати можна ту постій-

ність і привязане до своєї віри Ременівців. Виходить однак на яву, що о. Іванець прогнаний зі своєї парохії сидить у Львові і зовсім не сходить ся зі своєю паствою і тому по трех днях, без ніяких допросів о. Іванця випускають.

В перших днях марта приїжджає до села якась жандармська комісія, ходить по хатах і допитуєть ся людей, що се за таке були Соколи, що вони робили, чи не управляли якої політики, не відбували яких військових вправ і т. п. Нарід давав дуже гарні і влучні відповіді, що Соколи се пожарна дружина, що посідала сикавку і інші прилади до гашеня огня і нераз стала селу в часі огню в пригоді. Опісля зачались інші допитування а то в справах релігійних: Чому то Ременівці не хочуть православного батюшки. Ременівці еше краще тут відповідали говорячи, що їм був любий о. декан Іванець і вони не хочуть знати православного батюшки, своєї віри не покинуть, тільки з нею жити і умирати хочуть. Скинений Москалями війт Кіндрат Сушко осмілив ся нагадати на проголошену губернатором віротерпимість а найкраще всіх таки відповів 70-літний старець Луць Пастух. Він сказав: „Прошу панів, як я був малий, то мені оповідали старі люди, що прийде час, що буде по світі ходити Анцихрист, що то буде людей намовляти у иншу віру. Чи се саме „акурат“ тепер той Анцихрист не прийшов, коли нас так непокоять і в другу віру перемовляють!“... Завстиджені комісарі вийшли скоренько з Луцевої хати...

Мимо очевидної нехити Ременова до православя батюшки не тратили надії, що їм удасть ся приборкати „упорствующих“ Ременівців. Тому постановили Ременів взяти приступом і осісти на приходстві, щоби бути в близькім контакті з непокірними. Одного дня приїхав отже батюшка в село, виліз перед приходським домом і давай розпаковувати ся. Народ збіг ся весь під приходство і почав собі відказувати на непрошеного гостя кажучи: „Ми його не потребуємо, хай забираєть ся звідки приїхав, ми маємо єгомо-стя, як можна так їх кривдити, ми їмоць з села не випустимо“.

Щоби однак православє мало в Ременові якусь правну опору, постановлено на день 23. марта балотіровку себто голосованє. Час видавав ся для православних найвідповіднійший, бо отсе саме день передтим впав Перемишль, на всіх впала велика депресія духа а в батюшків зухвалість і нахабність. Здавалось православним, що сего дня або ніхто до голосованя не вийде, а коли вийде то всі голоси падуть за православєм. Для більшої поваги зіхав на голосованє полковник з уїзду, етапний жандармський комендант і трох козаків. Але прибув і о. парох на той день до Ременова. Полковник вивісив перед читальнею, де відбулось голосованє, російську хоругву і промовив: „Перемишль палъ, Урра!“

Чорносотенці позторили три рази: „Урра!“ Полковник став дальше говорити: „Люте не бойтесь! Австрія не возвратится, можете смело падавать свой галаса. Кто за православным священником, дае картку з двома хрестиками, а хто за унійтским дае з одним хрестиком!“ — Голосують. — Полковник счислив голоси і оголосив вислід: 201 голосів за унійтським а 17 за православним! Народ з радости зачав плескати в долоні і кричати: „славно!“ Полковник видячи, що ні вістка про упавший Перемишль, ні сама його присутність нічого не вдіяла, бодай в той спосіб хотів пімститись на Ременівцях, що сказав: „Ну то й дістанете унійтського священника, але не о. Іванця, бо він враг Росції“. І справді покликав о. Іванця до себе і казав йому до трех днів забратись з села враз з родиною. На просьби і мольби о. Іванця, що се фзично неможливо до трех днів зібрати цілу господарку і їхати в невідоме місце, полковник великодушно позволив родині остати ся пять днів а о. Іванцеві казав таки до трьох днів з села забратись...

О. парох вийшовши по таким dictum acerbum від полковника оповістив се його рішенє людям. Народ в плач та зойк, сцена страшна і незабутня! — але годі! Тверде слово полковника та строгий приказ — годі опиратись. О. Іванець поблагословив народ, і розпрощавшись з своїми духовними дітьми дня 26. марта виїздить до Львова а 28. марта виїздить родина. Лишив ся лише ще на пару днів для полагоди ріжних справ 16 літній хлопчина, син о. Іванця.

Була се цвітоносна неділя і Ременівці пішли до філіяльної церкви до Вислобків на Службу Божу. Пішов туди з ними і син о. Іванця. Але з Служби Божої викликали його жандармські і арештували а по людях почали робити ревізії за амуніцією, оружєм, бомбами, бо чорносотенці нзбрехали, що у о. Іванця має бути склад сего всего. З сином о. Іванця арештують еще 8 ременівських свідомих господарів і вїта з Вислобків Василя Білого. Всех їх вдставлено до тюрми при улиці Баторія. Дня 2. цвітня, в саму Велику П'ятницю, арештують у Львові другого 17-літнього Іванця Романа, ученика VIII. гімназійної. Всіх їх передержали без ніяких переслухань цілих два місяці, аж дня 27. мая, коли самі наполохані евакуують Львів, висилають їх в компанії з 700 людей до Берестя литовського. Родичам не позволяють навіть бачигись з дітьми при прощаню а коли о. Іванець в кілька днів потім пішов до губернаторського референта Іванова і спитав ся, за що саме його дітий вивезли, той зі злости о відповів: „Ви знаєте! Священик най пильнує престола, а не політики“. З ласки лише повідомив Іванов о. Іванця, що діти його остануть там до кінця війни та що поженуть їх аж у Елісейську губернію. А о. Іванець міжтим дістав на свою просьбу о призволене поміщення його десь в дієцезії

через львівську консисторію¹⁾ ось яке драконське, страшне рішене:

Военный Генераль Губернаторъ Галиціи.

Апрѣля 27. дня 1915. Н-р 1536.

Генеральному Викарію Львовської Епархії о.
Бѣлецкому.

Сообщаю Вашому Высокопреподобію, что я не призналъ возможнымъ допустить священника Іосифа Иванца къ исполненію обязанностей священнослужителя въ какомъ либо изъ приходоѡ Галиціи. И. Д. (с. е. исполняющій **должность**) Военнаго Генераль Губернатора Галиціи Свиты Его Величества Генераль Маіоръ Половцевъ; Начальникъ канцеляріи:

Крыловъ.

Але вернім до Ременова. Мимо так корисної балотіровки для унійтської церкви, мимо приреченя полковника, що Ременівці дістануть унійтського священника, спровадив ся дня 11. цвітня православний батюшка Антоній Лаврещук до Ременова. Люди мимо того до церкви не ходили а пішли з прошенем до губернатора о католицького священника. Ідуть також до Евлогія, щоби собі забрав свого о. Антонія, бо в Ременові нема православних. Евлогій збентежений і розгніваний сказав, що вони чейже не мають права йому розказувати, відвернув ся від них і замкнув за собою двері..

В Зелені Свята пішов батюшка з процесією на освячене поля. Крім чорносотенців ніхто не брав участі в процесії, бо народ утік з хати, щоби навіть не бачити процесії. Хто лишив ся в хаті, той мав гірку годину, бо войт з своїми палочниками нагайкою виганяв в присутности батюшки людей з хати, причім побив добре чотирох людей. Знов поїхали до Львова на войта і на батюшку зі скаргою до губернатора а також до всемогучого братанка губернаторського графа Владимира Бобринского. Сей хитрий чоловічок сказав людям, що він прямо не вірить в се, щоби хтось за відтягане ся від процесії міг бути караний і наші Ременівці

¹⁾ Підчас облоги міста Перемишля агенди Перемиської консисторії залагоджувала львівська консисторія, о скільки до неї відносились.

обіцяють йому привести побитих „ad oculos“. Справді на третій день підїхала фіра з побитими Ременівцями під дім „нашого графа“, як залюбки велів себе граф Владімір називати, але „нашого графа“ не застали дома, бо вже ставало щораз горячіше і граф перший спасався бігством в напрямі Бродів.

20. червня виїхав з села батюшка Антоній а 21. войт і його кліка, бо щораз густійше і ближше чути були стріли зближаючиєся австрійських гармат. Войт всіх хотів пігнати в Росію, грівив, що село спалить, і страшно доскулював ще в останнє народови. Забравши людям 6. штук худоби, в дворі 3 пари коний втік до Росії, змусивши рівночасно також трех порядних господарів, щоби їх везли туди, бо самі коний ні вівів не мали! Така то й була старшина громадська, що хогіла дещо припасти та розбогатіти при московськїм урядованю! Та не довелось!... Двох з наших господарів підвезли кліку під Радехів а самі без вівів і коний утікли назад, а третій поломав колесо, відрізав посторонки і з кіньми утік домів.

Історія ременівсько о православля не булаб повна, колиб ми не згадали ще на один трагікомічний епілог його. А то в другій половині серпня 1915 р., коли наші війська заняли Каменку Струмилову і перейшли Буг, зайняли вони много людей, які пустили ся були їхати в Росію. Між ними задержали вони і згаданого висше Олексу Гірака, одного з найбільших чорносотенців, прозваного в селі „бомбою“. Було се як раз в неділю. Підчас Служби Божої повсталала між народом велика метушня. Отсе один другому подавав, що привезли шіндарі „бомбу“. По хвалі Божій всі поспішили до громадського уряду, де поміщено тимчасово Гірака. Много Ременівці так і хотіли собі з „бомбою“ обрахунок зробити, бо добре він передше докучив, та тільки на представленє о. пароха дали йому спокій. О. Іванець приступив до свого блудного сина і спитав його, чого і чому він так людям перше доскулював, та чому так побивався за православем? Гірак відповів, що його до всього намовляли ті пани з „Прикарпатської Руси“ а він їх дурний слухав. „А чотіж ти Олексю вертав ся? Таж ти знав, що тебе тут чекає!“ сказав ще о. Іванець. А Гірак простодушню відповів: „Егомоєсть, годі! за грїх мусить бути кара. І справді малярська жандармерія не жалувала йому тої кари а суд военний засудив його на 10 літ вязниці.

Свщ. Михайло Дороцький.

Слово перед сповідню священників на деканальнім соборчику.

„Сї на колесницях і сї на конях:
Ми же в Імя Господа Бога нашого
призовемо“.

З пс. 19.

Міліони війська, найріжнороднійше уоруженого, борються на величезних фронтах нинішньої війни, щоби здобути, як каже поет: „хоч дітям як не собі, лучшу долю в боротьбі“.

І тоді буде се військо певнійше своєї перемоги, коли воно стоятиме кріпко при своїм начальнім вожді, коли держатись буде непохитно його плянів, та свідоме своєї цілі, все і всюди совісно буде повнити свою службу.

Ніхто однак не заперечить, що до сеї хочби найінтензивнійшої діяльності війська потреба ще й Божої помочи. Вже й наша пословиця каже: без Бога ані до порога. Та знаємо і з старозавітної біблїї, що в часі, як ізраїльське військо боролось з ворожими племенами, то Мойсей держав руки до неба піднесені і цілим своїм патріотичним серцем благав Бога о поміч. І чим усильнійша була молитва, тим переможнійша ставала боротьба з ворогами.

Тому і днес не вільно нам відкинути, не вільно нам поминати сего переможного оружя, особливо нам, священникам. І ми, священники, хоч не йдемо в сам огонь воєнної пожежі, однак не сміємо забути на наш меч духовний, а повинні всіми нашими силами причинятись нашим духовним оружєм до якнайкращих успіхів в надлюдських фізичних змаганнях нашого героїського війська. І наша ревна священнича діяльність днес дуже потрібна і конечна, а особливо повнене отсеї святої задачі, о якій згадує старозавітний псалмопівець: „Ми же в Імя Бога нашого призовемо“. Сей наш святий обовязок ще виразнійше висказав пророк Йойль словами: „Між степенями жертвеника восплачуться священники, служачі Господу, і закличуть: пощади Господи людей Твоїх і не віддай до стояннї Твоєї на поталу, щоб не заволоділи ними вороги“.

Та коли які священники повинні плакати перед жертвеником Господним, то передовсім ми, греко-католицькі священники українські. Отак, нам днес в плачем і сльозами благальні молення заносити перед Боже Милосерде, і то в імени

нашого народу, «враз з нашим народом і за наш нещасний народ!

Але щоби наш благальний голос був вислуханий, щоби не був лише механічним, пустим та безуспішним голосінем, а правдивою молитвою, яка вяже караючу десницю Господню, мусить він походити з чистого серця. Бо каже псалмопівець: „Хто взийде на гору Господню, або хто стане на місті святім Єго?“ І відповідає: „Неповинен руками і чистий серцем, і хто не клявся надармо ближньому своєму! Сей прийме благословенє від Господа і милость від Бога, Спаса свого.“

Отже лише тоді можемо мати надію, що будемо вислухані, коли, стоячи на висоті нашого священничого звання, чистим серцем будемо Г. Бога молити.

На сю чистоту серця нагадує нам між іншими неустанно і ся коротенька, а так важна пригадка перед проскомидією: „Умий з руками і совість, о главо священа! Что пользует рук чистость, в ком совість сквернена?“

Тому то, коли в нинішних воєнних часах заохочуємо наших вірних до св. Тайни покаяня, то й самі про себе не забудьмо на сей істочник Божого Милосердя, а радо і часто прибігаймо до сеї животворної купелі. Тут не лише очистимо наше серце з бруду гріховного, не лише обновимо ся в Божій любови, але ще й розігріємо в собі дар Божий, живучий в нас від часу св. рукополагання. В св. Тайні покаяня маємо надто найкрасшу нагоду сконтролювати свою власну священничу і душпастирську діяльність. Бо ніхто не може нашої діяльності так точно сконтролювати, як кожний з нас самого себе в часі належного відправлювання св. Тайни покаяня. Тут в часі обрахунку совісти стає перед нами наш божественний Спаситель, яко взір правдивого душпастиря, та мимоволі прийдець ся нам, себе самих звідати, чи наслідуюмо ми нашого божественного Учителя а то: чи ми ревно і належито підготовлені голосимо Боже слово, чи достойно справуємо Його св. таїнства, чи охочо й з замишуванєм катехизуємо дітий в школі і церкві, чи ревно слухаємо св. сповіді, чи будуємо вірних приміром нашого власного домашнього житя, чи остерігаємо вірних перед блудними стремліннями часу, чи поширюємо між вірними католицьку пресу, катол. видавництва, чи наша громадянська діяльність є щиро народна, овіяна милою теплотою духа католицької Церкви, чи може ми самі необачною і короткозорою політикою не ведемо народу в страшне безталання і т. д. Взагалі сконтролюємо себе, чи ми добрі Христові воїни, чи кріпко держимо ся свого Пастиреначальника, Його високої і божественної ідеї, Його премудрих плянів будова-

ня Божого Царства поміж людьми, чи вкінці, за всю нашу душпастирську дільність можемо надіятись вінця слави, чи, не дай Господи, випадає нам ждати на соромну кару.

Маю в Бозі надію, що так сконтролювавши самих себе в св. Тайні покаяння, очистимо нашу душпастирську діяльність з всяких непотрібних, а то й грішних домішок, очистимо і наші серця з гріхів наших так, що коли злучимо тоді наші молитви з молитвами святійшого Отця і молитвами всеї хр. катол. Родини о щасливий перебіг воєнних операцій, о пощаду, о помилуване і о мир для всего міра, то будьмо певні, що божественне Серце Спасителя вислухає нас і змилує ся над нами.

Тому, коли отсе й тепер приступаємо всі до св. Тайни покаяння, найже Бог милосерний благословить, простить і помилує нас усіх. Амінь.

ВСЯЧИНА.

Привитане Високопреосв. Митрополита через наше духовенство. Другого дня по приїзді Високопреосв. Митрополита у Львів¹⁾, 11. вересня с. р., складали свій привіт Архієреєви депутації всіх українських львівських товариств, а в першому ряді численне наше духовенство як з міста, так і з краю.

В імени капітули промовив офіціал о. Білецький, висказуючи радість клиру і вірних по причині щасливого повороту, та надію, що від сего часу вступить в нас кращий дух і праця клиру піде під проводом Архієрея успішніше вперед.

Від духовенства говорив о. Александер Стефанович, голова товариства св. Ап. Павла, вказуючи на ті надії, які покладає клир на поворот Архієрея. Між иншим скавав: „Перед клиром станули в сих часах дуже важні задачі. Нарід зістав матеріально і морально зруйнований, села перемінились в румовища, тисячі людей скитались по чужинах, премногі церкви і приходські доми лежали в згарищах. Задачею духовенства було подавати нещасним першу пораду і поміч. Однак ми стояли безраді і не мо-

¹⁾ Про ціле привитане Високопреосв. Митрополита в краю, а зокрема у Львові, не пишемо, бо про се докладні і вичерпуючі звіти подали вже наші щоденні часописи. — Ред.

гли сего, як сл д сповнити. Найперше були ми самі через страшні події прибиті; відтак не могли задля твердих воєнних приписів і утрудненої комунікації збиратись і порадитись над якоюсь одноцілою акцією; вкінці не находили нігде ні прихильности ні попертя для сеї праці, хоч наш нещасний нарід повинен був її від керівників держави в особливій мірі зазнати. Одиниці з клиру рвались до праці над народом, однак через брак проводу і організації не була вона плянова і одноціла, а через те й не приносила більшого успіху. Так була у нас жатва многа, однак по ударенню Пастиря були робітники розбиті і нарід стояв безпомічний. Тепер надіємо ся, що по повороті Високопреосвященного буде та робота під його проводом пляново зорганізована і піде краще вперед.

„Друга справа. З побідним походом наших військ на схід були мі певні, що наше галицьке гр. кат. духовенство піде зараз в Холмщину і на Волинь, і нам буде дане повернути там нашу церковну унію і сповнити давню нашу місію приєднання всего сходу для католицької церкви. Однак на превеликий жаль наші надії цілком не сповнили ся. Австрійське правительство не зрозуміло ваги українського народу і нашої церковної унії, тай Рим відніс ся — мимо внесених туди поважних представлень — до справи нашої церковної унії зовсім рівнодушно. Наші вікові вороги, що вже в попередних віках знівчили нашу св. унію і спинили її місію на сході, постарали ся і тепер своїми впливами, що нам формально загороджено вступ в Холмщину і на Волинь,

Нам серце кривавилось, коли бачили таку короткозорість і не розумінє католицьких і міжнародних інтересів, коли виділи, що хвиля так корисна для сповнення нашого п'єсання, яке ледви чи вдруге верне, так змарнувалась Високопреосвященний були завісгди одушевлені ідеєю поширення нашої унії на сході, а в послідних часах положили нам для сього діла важні основи, — тож віримо, що розкриють і в правительстві і в Римі вагу української церковної унії і народу, та попруть се діло — многоважне не лиш для нас, але і для всеї католицької церкви і для уложеня будучих міжнародних відносин на сході Європи“.

У відповідь на сі промови зазначив Архієрей, що бачить страшний погром народу, матеріальний і моральний, видить дуже великі задачі, які належить тепер клирови на всіх полях сповнити і вельми побоює ся, чи клир зможе хоч би частину тих завдань довершити. А коли сього не

зробимо, яка доля чекає тут наш нарід! Коли Господь яким чудом не допоможе, не знаю, що ми відемо. Тому повинно духовенство стати нині особливо на вижині свого становища і брати ся до своїх завдань з цілою посвятою. Передовсім повинно скріпити своє власне релігійне життя ревною молитвою і частою сповідню, бо се додасть йому більшої сили до сповнення своїх обов'язків. Дальше повинні ми завести критику дотеперішньої праці як над нами самими, так і над собратами — не для критикоманії, але для розуміння, в чім не домагали ми досі, і що належало би в наших працях конечно доповнити. По страшних ударах на нарід мусить бути наша праця дуже усердна, десять разів більша, як була досі, вести ся солідарно через весь клир, і про-тиратись на всі області: на церков, добру проповідь, школу, нагляд над життям вірних, на опіку і ведення осталої молодіжи, ба і на економічні і всі життєві потреби народу. Разом з тим мусимо також виховувати новий клир в той спосіб, щоби зміг для народу на всіх областях ревно трудитись. А коли возмемо ще на увагу, що нашому духовенству прийде ся може йти й в другі сусідні області, то бачимо у нас великий брак сил до праці. Тому мусимо і Господа молити о поміч і самі завести у себе дуже збільшену і посвятну роботу, щоби могли сі задачі сповнити і не відповідали колись тяжко перед судом Бога.

На місію! На занятій Волини показує ся велика потреба нашого духовенства, котре працювало би там в за-снованих школах і в душпастирстві. Православне духовенство уступило звідтам ще перед двома роками і нарід остав ся сам. Через се діє ся там від двох років, що діти не хрещені, старші люди не сповідані і без богослуження, а мерці без священика похоронювані. Вправді поручено нашим військовим священикам сповняти для людности духовні прислуги; але курати мають досить праці при війсках і можуть лиш дуже рідко показувати ь між краєвим населенем. Між тия по-божний і праведний нарід так жажде духовного потішення і радо витає наших гр. кат. священиків. Не треба доказувати, як велике отирає ся перед нами в тих стгронах посланство! У виду такого образу звертає ся виділ Товариства св. Ап. Павла до Всечестного Клиру з зазивом: щоби охочі до сеї знеслої і вдячної місії зволили чим скорше письменно зголошуватись. Бажані були би священики: добрі проповідники і котрі змогли би вскорі дотроїтись до даних відносин. До завідування приходило би більше число місцевостей. Розуміє ся, кошта дороги і деяка дальша матеріяльна поміч були би дані. Кандидати з рішучим наміренем зволять подати се до відомо о. Александра Стефановича у Львові (ул. Чарнецького 26).

Нарада духовенства. Дня 11. вересня с. р., при нагоді витаня Преосв. Митрополита, відбула ся у Львові на-

рада духовенства, приналежного до Товариства св. Ап. Павла. З сторони президії виділу Товариства піднесено там, що мимо ухвали загальних зборів і відозви виділу, оголошеної в марті с. р. в „Ниві“, в справі відновлення клиром деканальних кружків товариства і веденя в с'єм тяжк'ім часі плянкової і систематичної праці для церкви і народу, не одержано ніяких вісток про отворене сих кружків. Поодинокі священники розвивають вправді в різних сторонах похвальну діяльність, але ся праця ограничаєсь лиш на одиниці, не є плянса і далеко не огортає цілого духовенства. Се велика хиба в нинішній важкій хвили, коли нарід матеріяльно і морально зруйнований, і коли клир творить на провінції одиноку опору для нещасного народу. Ось ціле лат. духовенство зорганізоване нині знаменито під проводом своїх архієреїв в епархіяльних комітетах і несе велику поміч своїм вірним, а ми ходимо людом і не знаємо, як собі і другим помочи. Замічено також з прикростію, що коли тепер виступили так важні житєві справи, не забирають спосібніші священники голосу в пресі і не обговорюють тих справ прилюдно. Разом з тим висказано бажанє, щоби ті з клиру, котрі розвивають замітнійшу діяльність, подавали прочим братам вісти про свої успіхи і поучали їх, в який спосіб мають різних своїх справ доходити. О. Маринович підносив, що духовенство повинно тепер на дві справи звернути особливу увагу. Перше накликувати нарід в проповідях і при всяких нагодах до ощадности.

Нині мають люди багато гроший і марнують їх. Але по війні настане великий брак гроша, що не буде чим доповнити інвентаря і почати правильне господарство. Треба отже накликувати нарід: щоби віддавав з нинішних гроший довги, купував землю або складав до щадниць, — а не викидав єго на марні річі і не складав на пожички, котрих не буде міг скоро відібрати. Друга річ, се венеричні слабости, котрі страшно прокинулись по селах і готові зовсім знищити нарід. Держава буде мусіла зараз по війні заложити по всіх сторонах санаторії, а духовенство мусить одержати в с'єм предметі добрі поученя, щоби могло подавати нещасним пораду і класти тому страшному лихови якість тами. Дальше інтерпельовано ще комісію, котра з порученя загальних зборів мала зібрати матеріяли що до знищених церков і приходських домів, та подати клирови погади, що вона в с'їй справі зробила. О. Герахимович відповів на се, що одержав матеріяли лиш від 37 священників і що вони ще не достаточні. Ему відповіли: що не наспіло більше матеріялів з тої причини, що різні зазиби виходили вже не раз з клиру і клир їх сповняв, але опісля не було з сеї роботи ніякого успіху. Через се втратив клир довіре в такі відозви. Тому треба духовенству дати вже на основі сего матеріялу

вказівки, як має в різних случаях поступати в справі зруйнованих церков і приходських будинків та знищеного майна. Коли зробить ся клирови таку позитивну прислугу, тоді набере він й довіря до наших заряджень. (Довідуємо ся, що трудом деяких священників з виділу Тов. св. Павла мають в сих справах появи́ти ся в Аепарх. Вістнику деякі інформації для клиру). — Вкінці висказали зібрані ще бажанє, щоби наради клиру о біжучих справах могли частійше відбуватись.

Товариство українських гр. кат. служниць ім. св. иосифа у Львові. Се товариство увійшло в житє у Львові 29. липня с. р. Того дня зібрало ся по вечірні на перші збори коло 400 наших дівчат і трохи старших жінок в салі „Сокола“, так що просторий льокаль був битком наповнений. Видко, глибоко відчувала ся потреба такої інституції, коли вже на перший поклик зявило ся так велике число участниць.

Збори отворив о. др. Галушинський, Василиянин, представивши цілі товариства. Воно мало би заложити приют для служниць, котрі приходять зі сіл шукати тут служби або остають хвиливе без занятя, поручати їм відповідні місця, старати ся о релігійне і горожанське їх вихованє (через уладженє викладів і лекцій, концертів, театральних представлень, а то й забав), заохочувати до щадження заробленого гроша, подавати поміч в слабости і притулок на старости літ.

Безперечно всі ті цілі незвичайно кра ні і дав би Бог, щоби товариство розвинудо ся чим скорше, і змогло ті задачі як найліпше сповнити. Яке значінє мала би ся праця під зглядом релігійним і суспільним, розуміє кождий, хто лиш трохи приглядає ся львівським відносинам. Бо кількож то сільських дівчат приходить заєдно до нашого міста, і кілько з них, не маючи тут провуду і опіки, марнували свій вік і зароблені гроші, не поступили в просвіті ні в горожанськ'м освідомленю, а противно сходили нераз на ніщо або й змічали свій родиний обряд. Нове товариство мало би отже на меті удержувати служниці на їх моральній вижині, обезпечувати матеріяльно і утверджувати їх в національній і обрядовій свідомости.

По прийнятю статута вибрано виділ, в котрий увійшли чогири служниці, три пані з інтелігенції і як голова о др. Галушинський.

Радіючи цілим серцем новому товариству і бажаючи, щоби подібні заведеня станули і в других наших більших містах, хочемо піднести в інтересі розвою товариства деякі наші уваги. Статут взятий з подібних німецьких інституцій і містить гарні задачі; однак він потребував ще деякого близшого приміненя до наших відносин, а за сим й деяких поменших змін чи в формальних чи в річевих постановах.

Огець оснувателъ відчув сам ту можливість і заповів навіть при предложеню статута, що наколи покажуть ся в практиці деякі недомагання і потреби, то буде їм на найблизших загальних зборах вволено. Так і позволимо собі вказати тут на деякі річи.

Передовсім гадаємо, що наколи товариство має головною ціллю релігійно моральне і обрядове виховане служниць, то повинне бути в статуті забезпечений духовенству певний голос в виділі. Правда, що наколи оо. Василяни поклали вже досі добрі початки для сего товариства і будуть тим й дальше ревно займатись, то можна сподіватись, що провід товариства буде завсе в їх руках спочивати. Однак думаємо, що одної духовної особи трохи за мало. Місто Львів є велике, наші служниці дуже численні і розкинені по всіх частях і передмістях, так одному мужеві, хоч би як ревно трудив ся, не можна мати доброго їх перегляду тай відчування всіх їх відносин і потреб. За те являють ся на широкім просторі міста для тисячок наших слуг природними осередками поодинокі парохіяльні церкви. Там вони збирають ся в неділі і святи на різні богослуження, належать до церковних сестриць, приступають до св. Тайн, засягають нераз у парохіяльних священників поради і под. Таким чином знають парохіяльні духовні многих служниць особисто, мають легку нагоду зрозуміти і ближе пізнати кожодчасні їх браки і потреби, та средства до їх заради. Гадаємо, що участь кількох парохіяльних священників в виділі причиниствала би ся і до тіснійшого споєня служниць з різних частий міста в одну звязь і до кращого сповнення їх потреб. Коли отже статут означив, що в склад виділу мають входити три пані з інтелігенції — а сю постанову вважаємо вповні оправданою для кращого веденя товариства, то так само, коли не більше оправданою вважали би ми статуту постанову, щоби до виділу належало хоч би двох парохіяльних священників, делегованих туди через Ординаріят. Двох священників не переважають других членів виділу, всеж таки могли би вони віддати цінні прислуги товариству: захожуючи осталих слуг до вступлення в члени, даючи в даних рахах опінію о мешкаючих в парохії членах, та вказуючи на якісь нові потреби і способи заради. Миж виділі на перших зборах, як служниці, що явились з різних частий міста, не знали ся між собою, як запитувані о своїх бажаннях не могли їх вказати і потребували в сїм ділі привуки і помочи з сторони о. провідника; і ми певні, що такої опори будуть потребувати вони на дальше. Також бачили ми, що коли на перший раз зібрало ся таке множество наших служниць, то се стало ся головно на зазив і на заохоченя парохіяльного клиру. Ми віримо, що служниці самі, котрі звичайно радо і з довірем горнуть ся по церквих до

своїх духовних, повитали би мило дорадчий їх голос також в своїм товаристві. Розуміє ся, і нам священикам, світським і монашам, не відгороджуватись в праці для Христа, але помагати собі взаємно. Певно, що оо. Василіяни (не заняті у Львові парохіяльними і шкільними працями) надають ся краще до трівого веденя такої організації; але і се безсумнівне, що і парохіяльний клир міг би тут своїм досвідом і спостереженнями добре послужити.

Дальше уважали би ми відповідним змінити постанову статута, після котрої надзвичайні загальні збори можуть бути скликані аж на жадане одної третини членів. Сеж неможливе до переведення; служниці не знають ся на стільки в так великім місті і їм не звісне все число членів, щоби могли в данім разі з свого права скористати. Тому щоби вдати їм більшого життя і не заперати можности виявлюваня своїх бажань, було би краще, щоби вже на жадане яких 50 членів скликувано загальні збори.

Також постанова, що в случаю несподіваного розв'язання товариства через світську владу має майно перейти на товариство св. Петра, потребує додатку; „з тим, щоби товариство св. Петра ужило того маєтку на подібну ціль“ (прим. на створенє другого гуманітарного товариства для слуг). Слуги будуть завсе у Львові існувати, і тому подібне товариство буде завсе потрібне.

На разі підносимо сих пару гадок до розваження. Очевидно розвій сего товариства і злученє в нїм всіх наших служниць буде залежати від зрозуміння житєвих потреб того стану і від реального всестороннього сповнення ріжно-родних его вимог. Дай Боже, щоби воно як найкраще успівало! Поручаємо его полертю всеї нашої публики.

Високе відзначене заслуженого священика. Професор пастирського Богословя на львівськїм університетї, Впр. о. канонїк др. Іван Бартошевський, зістав наділений ордером залізної корони III. класи. Відзначений о. професор, авісний цілій нашій духовній суспільности, викладає пастирське Богослове від 1883 р. Рівночасно був він референтом Митрополичої Консисторії. Звісні і дуже поширені в Галичині його проповіді, яких о. професор видав цілий ряд. Капітальним його трудом се поясненя до св. Письма Старого Завіта. Крім того редагував о. професор через кілька літ „Сіона“ і писав численні статї богословського змісту до наших духовних органів. На університетї стояв о. професор завсїгди бодро на сторожі народних прав і дуже часто одиноким своїм голосом протестував проти шовіністичних затїй польських професорів. Університетська богословська молодіж має в о. канонїку не тільки найліпшого професора, але й найщирішого друга.

Нові єпископи. Перемиську єпископську катедру обняв вже Преосвящений о. др. Йосафат Коциловський. Таким чином перемиська єпархія, осирочена через смерть єп. Константина Чеховича, має вже свого Настоятеля. Другого нового єпископа дістали ми в особі Преосвященного д-ра Йосифа Боцяча, ректора духовної семінарії у Львові. Преосвящений Йосиф є єпископом луцьким. Його висвятив Високопреосв. Митрополит ще в 1914 р. в Києві. (Рівночасно іменував також незабутного о. д-ра Дмитра Яремка єпископом острожським).

Наші полонені в Росії остають вже деякі четвертий рік без релігійної опіки. Коли зважимо, що наші полки ішли й ідуть завжди в першій лінії в огонь, то мабуть наших полонених в Росії буде розмірно дуже багато. Що вони під релігійним зглядом занедбані, се очевидне. Російське правительство, старе і нове, певно такими річами не журить ся, а наші люди тим менше. Виходить, що наші полонені або зовсім полишені релігійної потіхи, або заняли ся ними православні священники. Які будуть наслідки одного і другого, кожному ясно. Не віримо, щоби загаль наших людей підпав православному впливови, але може легко опрославитись велике їх число, передовсім з тих околиць Галичини, що не зовсім релігійно освідмлені. Звертаємо на се увагу нашого духовенства, щоби загоді приготувилось до відповідної праці в тім згляді.

Статистика душпастирської і суспільної діяльності парохіяльного духовенства в часі війни. Єпископська Консисторія в Ст. Пельтен (St. Pölten) візвала всі парохіяльні уряди, щоби зложили звіт з діяльності суспільної і душпастирської опіки парохіяльного духовенства в часі війни. Здало би ся, щоби і у нас подумав хто над такою статистикою, яка була би для нас найкрасшою апологією на випадок ворожих нападів.

Матеріальне положення наших співробітників. Провсі верстви подбали наші влади і всім признали сякий такий дорожнний додаток чи підмогу. Одні наші співробітники виняті зпід всякої опіки. А їм біда припікає найбільше. З платні 50 кор. місячно і з доходів враз з стипендіями нехай і 100 кор. місячно, значить, з 150 К. місячного доходу хто зможе нині вижити? Парох має бодай поле, має з нього все таки на стільки, скільки потребує до виживлення своєї родини, має господарку, а співробітник крім чистої пенсії і кількох непевних корон доходу — не має нічого і засуджений на крайню нужду. Коли співробітники латинського обряду, ліпше ситуовані і самі одні, безженні, упоминають ся о поліпшене свого положення, не повинні і наші оо. співробітники ждати на те, що ними хтось инший займеть ся, а самим

дбаги якось про себе. Без стукання нікому не отворить ся, а за працю належить ся чей відповідна заплата.

Католицький пресовий союз в Баварії. В днях 25 і 26. вересня с. р. відбув кат. пресовий союз в Баварії свої XIII. загальні збори в Монахові. Союз числить тепер 180.000 членів. В часі війни вислано жовнірам в окопах і шпиталях понад 6 мільонів католицьких книжок. Варто би знати, скільки примірників своїх видавництв вислало в окопи і шпиталі наше товариство св. ап. Павла.

Згіршаючий виступ чеського священика — посла в парламенті. В часі розправи в парламенті, яку почато по бесіді президента міністрів д-ра Зайдлера, виступив з промовою о. др. Заградник, опат Премонстратензів, один з провідників чеської аграрної партії, і в нетактовний спосіб накинув ся на папу Венедикта XV. за те що в папській мировій ноті не згадано... Чехів. Виступ о. Заградника викликав в парламенті велике згіршене.

Бібліографія.

Історія Біблійна Старого Завіта для руского народа написав О. Т. Галушчинський ЧСВВ. Ч. I. стор. 335. — Се перше у нас видане Біблії, справді в стилі європейським. Гарна там мова, оповідане поважне, уваги і пояснення та відповіді на звичайні закиди вільнодумних толкователів об'явлених подій — розумні та влучні, що в силі переконати й вимагаючого читателя; зверхна форма без закиду. Дуже додатне вражінє роблять описи обрядові і церемоніяльні, змальовані ту величаво на підставі кн. Левіт. Оповідане сего тому вичерпує Пентатевх.

Що до сторони наукової сеї під кожним оглядом по правної праці, не можна нічо закинути. Є там хиба деякі поменші неточности чи неясности, на котрі хотівбим звернути увагу.

В першій половині книжки за багато — видить ся мені — є буденного моралізованя; в другій половині оповідане біблійне менше вичерпуюче.

На ст. 54. представлений Єгипет в надто цвитучім стані, підчас коли так дуже много гарних і великих міст там за Аврама не було; вже хотьби в тій самій книжці не так світло се виходить з уст. 33.

Пощо говорити про двократне затриманє Сари через інших мужів (стр. 55, 71) — нека в тім нічо додатного,

тому можна було се опустити, подібно як цілком добре опущені інші річи, пр. Лот з доньками в печері: Бит. XIX. 31. або Бит. XXX. 1—20, XXXVIII. 9. 14. і т. і., бо в тій матерії є багато, що справедливо опускаємо. Час би також скінчити вже раз з тою Путифарою Єгипетською (стр. 113), бо „гарний з лиця і дуже вродливий“ Йосиф не навчить стільки встидливості, скільки нечистих гадок насуне безлична Путифара.

Не узгляднено зовсім (стр. 209), хоть ділає се Впр. Автор звичайно — закидів вільнодумців що до переходу Ізраїльтян через Море Червоне, якого можливість природним способом толкують пр. впливом моря, будь інше.

Автор підносить за св. Еронімом схожість між законом Старого Завіта а Нового, кажучи: „Оба довершилися в 50 ім дни по пасці“ (стр. 229). Тимчасом на стр. 222. є згідно з текстом кн. Исход XIX. 1., так: „Третого місяця по виході з землі Єгипетської опустили Ізраїльтяни Рафідім і пішли в пустиню синайську“... отже було вже більше як 60 а не то 50 днів по пасці, яку споживали Ізраїльтяни виходячи з Єгипту; додати ще треба до того час приготування попереджаючий заклучене Завіта.

На стр. 251. при порівнянню того, що містила в собі скинія старозавітна, а що містить в собі церков, пише автор: „Там Христос немов сповитий біленьким облаком видів хліба“... се виглядає якби через не увагу взяте з латинського якогось тексту, бо хліб у нас уживаний яко матерія найсв. Євхаристії не є таким „біленьким“ облаком.

Автор пише часто „сли“ (стр. 270, 271, 275, 276, 281, 301 і т. д.); у нас уживає ся „коли“, а навіть не „если“. Шевченко ні разу не уживає в своїх письмах „если“.

Увага на стр. 288. „Коби то всі пастирі так розуміли і розуміли свій великий уряд“ — форма надто оптативна; в книжці призначеній для широких верств суспільних, може разити.

Як видно з наведеного є многи наче „вроджені“ трудности тексту біблійного, які при случайности подібної праці або її огляді показують ся звичайно, доскулюють немало авторам, а все таки домагають ся якоїсь розв'язки.

В тій цілі головню се ту підношу. Однак не є воно в силі, (ані се не є моїм наміром) в якійнебудь мірі обнивити вартість сего цінного для нас видання і бажати би собі горячо, щоби Впр. Автор встиг нам як найскорше зладити і дальші томи того рода біблійних оповідань.

о. Олександр Коренець.

Werde ein ganzer Mann! Aufklärungen und Belehrungen für die heranwachsende männliche Jugend von Dr. Jakob Hoffmann Klg. Geistl. Rat, Gymnasialprofessor und Religionslehrer in München. Fünfte und sechste, verbesserte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herderische Verlagshandlung. 8° стр. XII + 226. — З поміж багатої, німецької, воєнної педагогічної літератури вже п'ятим і шестим накладом вийшла в сім році книжка під повисшим заголовком в два літа після свого першого видання. Се вже одно заступає всяку рекомендацію й є найкращим доказом її високої вартости. На її цілість складаються вступ і 26 листів, що містять в собі пояснення і поучення для dorостаючої молоді в віці бурі і напору, коли то тіло і душа скоро переходять послідні фази свого розвою і з незрілого хлопяти стає згодом зрілий і повний сили мушина. В сім так дуже небезпечнім віці, повнім фізичного і психічного забурення наніщо не здадуться всякі прикази і перестороги, коли вони не подані в формі ширих, приятельських рад, від яких нелегко можна відхилитися, подібно, як не можна без жалю розстатися з найсердечнішим своїм товаришем і другом. Якраз такими радами є ці Гоффманові пояснення і поучення про всі заходячі в молодім хлопцеві переміни і про средства, що підчас сеї переміни допомагають йому досягнути можливий вершок фізичного, душевного і релігійно-морального виховання. Ці пояснення і поучення обіймають собою: потребу самодільної праці над власним вихованєм, зміни на тілі та средства до заховання трівогого здоров'я і свіжости, духове житє, увагу, пам'ять і ціль духової чинности, потребу співділання родичів і школи при виробленю характеру, суть і значіне волі й чести, панованє над пристрастями і зносини з жіночим полом, невинність і страшні наслідки нечистоти, средства до заховання чистоти і красу невинности, нахил до красоти, товариства і стоваришеня, виробленє сильної волі, бурю і напір під зглядом релігійного житя та безпеку постійности в вірі і моральнім житю, лектури і відвідуванє театрів і кіна.

Ся книжка заслугоє на як найскорше присвоєнє з деякими тільки змінами до нашої убогої педагогічної літератури тимбільше, що легкий і ядерний стиль, щирість, молодечий запал і сила переконання змушують до кінця прочитати її кожного, хто тільки візьме її до рук.

А. Галандюк.

Спомини з терневої дороги Преосв. Митрополита Андрея гр. Шептицького. Друге виданє доповнене. Львів, 1917. Ціна 1 К. Ся книжочка, прибрана красним образком Архієрея Страдальця, містить не тільки пережиті терпіння нашого Пастиря, але і дає гарну картину перебутих по-

слідних років і впливає дуже освідомлюючо на нарід під зглядом церковним і національним. Як радо була вона принята народом, свідчить факт, що перший наклад розійшовся ще перед поворотом Архієрея, так що треба було на сам приїзд Преосв. Митрополита постаратись о нове виданє. Один священник пише нам про її принятє в громадах таке: „Я одержав 100 примірників книжочки на поширене їх в моїй окресности. Але коли в неділю по богослуженю подав її до відома парохіян, кинули ся вони гурмою до закупна книжочки, так що до десяти хвиль було все розібране. Та лишилась вдовиця по поляглім мужу для котрої не стало книжочки і ся зачала в голос плакати: всі одержали памяточку про нашого Архієрея, тільки для мене нещасної не стало і того потішення! Не було що діяти, і я відступив їй примірник. Розуміє ся, на другі села не мав я вже що посилати“. Та хоч багато сеї брошури розійшло ся, то таки доходять ще з многих сторін жалі селян, що книжочка до них не дійшла. В інтересі тіснійшого звязання вірних з особою Архієрея, як і освідомлюваня народа під зглядом церковним і національним, було би вельми пожадане, щоби священники тих парохій, куди книжочка ще не дійшла, замовляли її. Коли нарід сего бажає, так даймо єму те. Товариство св. Павла (Львів, ул. Коперника ч. 36) признає при замовленю 50 примірників рабат і оплачує пошту. Розкуплене книжочки є цілком певне.

Переписка Редакції.

—о—

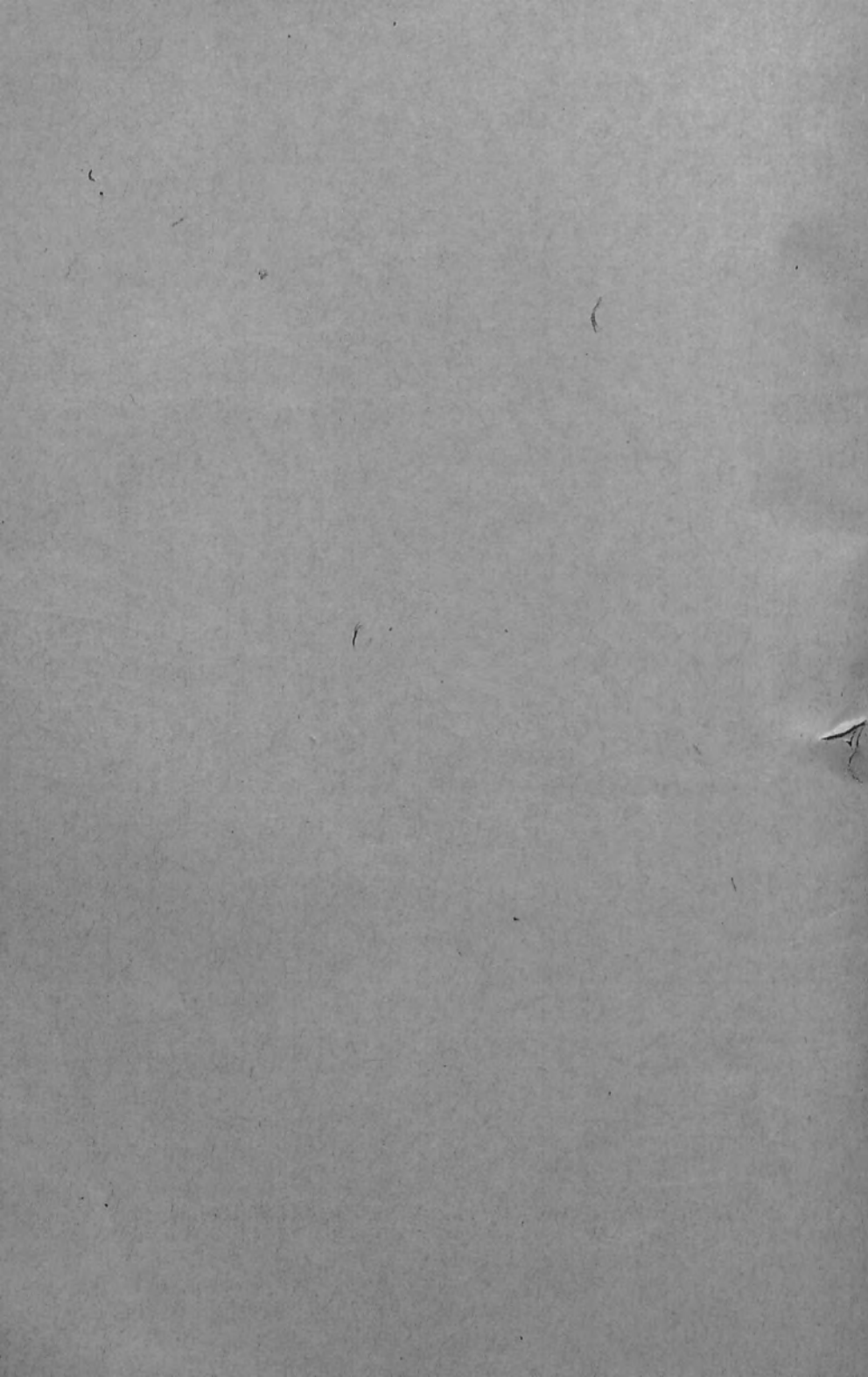
Вп. о. Л. Горалевич в Угорську. Підвисшувати предплати годї, бо і тих 10 кор. трудно від багатьох діждатись. За статю будемо дуже вдячні, бо справа справді актуальна.

Від Адміністрації.

—о—

Просимо надсилати нам залеглу посліплату, бо тепер кредиту в друкарні нема і ми кожде число мусимо оплачувати при його відборі.

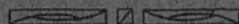
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

свщ. Др. Г. Костельник: Великому Пастиреві й Бать-	227
кови	
свщ. Д-р Адрій Іщак: На тему: війна і мир	329
свщ. Вячеслав Бельоглявек: Евхаристійне Різдво	337
свщ. П. К.: Наше духовенство і церков в часі ро-	
сійської інвазії в Теробовельськiм деканаті	345
свщ. Олександр Коренець: З давних — і нинішних	
часів	348
Всячина	357
Від Адміністрації	357
Оголошення.	

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ :

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокє число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІ І АДМІНІСТРАЦІЇ :

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

Гляди на цікаві інформації про VII.
воєнну позичку ц. к. австрійського
Фонду вдов і сиріт, які в уміщені
на предпоследній і последній сто-
роні нинішного числа „Ниви“.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 11.

Львів, за падолист 1917.

Рік XIII.

Свщ. Др. Г. Костельник.

Великому Пастиреві й Батькови.

Де лиш згадаєсь імя України,
Там годі буде Тебе не згадати,
Великий наш Пастирю й Батьку!
Наш володітелю! володітелю наших сердець,
Тобою першим гордить ся наша воскресшая Мати,
З Тобою ділить свій славний воскресеня вінець!

В понурій бурі віків Ти перший
Блискучою зорею зявив ся на сході:
Сходяче сонце віщуєш!
Незримого Бога предивну мудрість, силу й любов
Даєш нам зрозуміти: навіщо в нашім народі
Такеє горе повстало? така проляла ся кров?

Твоя судьба — се путь воскресеня,
Се тайна небес, а нам лиш признати
Ту силу, що й смерть побіджає!
Коли вже здавалось, що Ти вже ніколи не вийдеш
(з тюрми,
Що всьо на віки пропало, тоді Ти зачав ликувати:
Тоді Ти найшов ся на волі межі вільними братами!

Так Господь велів, та сумний був почин:
З могучим військом прийшов цар — воїтель,
Пірвав Тебе яко добич!
А Ти лиш божим боронив ся словом святим!
Вже цар ликував гонитель, вже думав, що він побі-
(дитель —
Тягнув Тебе по вязницях в широкім царстві своїм!

Коли мільйони по світі гиніли,
Тоді про Тебе всі заговорили —
Ти зняв ся, Владико, найвисше!
З запертим духом весь світ християнський на Тебе
(глядів:
Всі ждали, всі долю Твою рішали, як вміли й хотіли —
Та так, як Господь рішив, ніхто і думати не смів!

А ми, Твій народ, лишились без Тебе,
Без Тебе — без нашої „Скрині завіта“
В роках нещасних, кровавих.
Ми стали безраді: кождий нас мучив, як лиш хотів!
Здавалось, що Бог нас відкинув, що зникнемо з бо-
(жого світа —
О, горе — памятниче горе для всіх будучих віків!

Минали літа — не росли надії:
Для нашої втіхи ніщо не з'являлось,
Божок не валив ся Даґон,
Хоч „Скриня завіта“ не в храмі його, а в тюрмі
(застрягла!
Та скрито в підземлю кипіло, діло велике здоймалось,
Щоб з нашої гіркої потали славетна перемога зросла!

І сталось: Даґона царство стрясло ся,
Сам Даґон безсильний ниць повалив ся —
Такий се був день провидіння!
А Ти, наш Владико, свій мученичий одержав вінець —
О вязню! перед Тобою славянський весь схід отво-
Із вязня за Україну її Ти став ся творець! (рив ся:

Змінила ся доля! Ти вольний, а горді
Твої гонителі вязнями стали!

Їх власні раби увязнили!

А Ти лиш божим боронив ся словом святим!

Неначе з Павла у в'язниці кайдани з рук Твоїх спали —
О, доля божих людей шляхом все ходить одним!

Як Йосиф в Єгипті — і Ти так, Владико,

В заміну за смерть найшов ся в неволі,

Та Господь зробив всьо противно!

Тобі Він поміг, а Твоїм гонителям зладив завод!

О, тріумф, славетний се тріумф! се тріумф з божої
(волі

Для тих, що терплять не повинно за правду, за віру
(й народ!

Син славних батьків Ти до свого народу

Пристав — не стидав ся до нього пристати

В часі, як зносив він неволю:

Ти правді служив, для правди й неславу на себе
(приймив!

Влосподь прославив Тебе, як не міг ніхто й ожидати —

І Гадико! Ти взір і примір для всіх будучих віків!

Свщ. Др. А. Ішак.

На тему: Війна і мир.

Мало є нині людей, які поважили би ся твердити, що війна є чимось добрим, хоч і такі ще цілком не перевели ся. Особливо можна їх знайти між деякими ученими, які уганяючи за здобутками на поли соціології признають війну за факт соціологічно конечний, що появляє ся силою фізичного розвою суспільного, отже силою такої невмолимої конечности, якою є многі права природи. Внаслідок того кажуть ці учені соціологи оцінювати війну не як прояв морально добрий або злий, лише як прояв соціологічно добрий або злий. Притім зазначити належить, що понятє соціологічного добра і зла не є тотожне з понятєм морального добра і зла. Обяви соціологічної натури стоять, як взагалі всі обяви фізичні, поза межами чи нормами моральности „jenseits von Gut und Böse“. Висказ „соціоло-

гічно добре і соціологічно зле" є невластивий; його належить розуміти „соціологічно корисне і соціологічно некорисне“.

Такі заложення і передпосилки модерних соціологів.

А які конклюдзії? Ах, ті конклюдзії! Наколи би вони не були так фатальні, що від них волосся встає на голові і ціле людське єство обурює ся проти їх разячого фалшу, то можеби і модерні соціологічні заложення не видавали ся нам так фалшивими. Однак... однак замість абстрактних доказів отсей конкретний примір:

На тему війни з соціологічного боку заговорив в 1916 р. між иньшими також доцент краківського університету Шерер в брошури: *Sociologia wojny*. Оцінюючи війну з соціологічного боку, як чисто фізичний прояв, котрий не дасть ся кваліфікувати після моральних засад добра і зла, застановляє ся сей учений над соціологічними користями війни і доходить до заключення, що війна сотворила передовсім се добро, що піднесла духа солідарности і кооперативности; вона загартувала маси до витривалости в боротьбі о існуванє, а се на думку автора є чи не найбільшим соціологічним вкладом, що принесе в будучности велику обнову. Дальше піля автора війна навіть з морального боку зрівноважує зло, яке наносить людям через пролив крови, тим добром, яке в нових часах сама сотворила в формі численних шпиталів, р'яччородної опіки над хорим чи окалічілим жовніром, з'організованої почти, яка приносить воюючому жовнірови до найдалше висунених окопів листи від родини, що осолоджують йому тяжкі хвилі і т. д. Читаєш ті виводи і не можеш вийти з дива над тими штудерними помислами соціологічного фантаста при зеленім столику, який ані жовніра не видів в окопах заболоченого і перемерзлого з бронхіальним катаром в грудях і ревматизмом в ногах і з тяжким проглоном на устах, ані не пережив хочби так на примір одного дня під боевою лінією або хочби одного відвороту, все одно, своїх чи ворожих військ, ані навіть не відчув ще в 1916 році не остачі апровізації. Бо ми певні, що наколи би хоч одно з тих добродійств війни відчув автор на власній шкірі, не мігби з так легким серцем розписувати ся про додатні сторони сучасної війни. Або якби лиш автор хоч раз видів був жовніра поціленого кулею в голову або відломком граната в живіт, окровавленого і в неописаних болях, однак не могучого скорше вмерти, як в протягу 24 годин, або якби навіть вже погибшого увидів, котрого розірвані кавалки тіла принесуть санітети в звязаній плахті на дручку або врешті поляглого з піною на зсипілих устах і з широко розвореними повними страху очима, то з певностию відійшла би його охота говорити про духа солідарности, якого небіщики вже не в си її внести на рахунок обнови в будучности та про добро-

дійство шпиталів, які беручи річ з соціологічного боку, на се ратують жовніра і гоять його рани, щоби він знов як найскорше вернув на фронт.

Впрочім з етичного боку беручи річ, належить ся жовнірови, що воює і терпять, що тратить своє здоров'я і свої сили в тяжкій военній службі, яка-така лікарська поміч, котра, кажучи мимоходом, при нинішній недостатці ліків, має на різнородні хвороби жовніра лиш два універсальні средства, антипірину і йод. Нині, в четвертій році європейської війни, може лікарська штука похвалити ся лиш одним, що потрафила дорогою щеплення усунути майже цілковито з армії епідемічні хвороби, холеру, тиф, віспу, на які гинули люди в перших днях війни сотками. Дальше штука операторська може тішити ся деякими успіхами і значним поступом, а решту хворб, що так сказати, буденних, на які що дня голосять ся хорі, полишає ся божому Провидінню і... „нехай натура сама собі помагає“. Тому нерідко трапляють ся випадки, що з двох тяжко хорих, з котрих одного дусить ангіна, а другий ве ся від жолудкових корчів, перший гине до кількох годин в поли в присутности безрадного лікара, другий дістане ся до найближчого шпиталю і там поволи приходять до себе. Що pomoже найліпший навіть лікар жовнірови хорому на буденні хвороби, які обявляють ся болем жолудка і горячкою, коли ридинусу і хініни, тих двох найпримітивніших ангідотів, не дістанеш нині за ніщо в світі. Вертаючи до річи, лікарська опіка і поміч належить ся хорому жовнірови так, як здоровому кавалок хліба, аби не згинув з голоду — вони є постулятом найпростішої справедливости. Гогорити про них, як про добродійства війни, може лише засліплений... учений.

Подібно річ має ся з другим добродійством війни, яким вважає Шерер військову пошту. Таж військова пошта є так само конечна до провадження війни, як карабін або гармата. В який спосіб дістали би ся до відомости жовнірів і їх команд сі численні зарядження, прикази і резервати, яких не можна телефонічно надати вже то для їх строгої тайни, вже то з обави перед ворогом, який уміє дуже добре підслухати всі телефонічні розмови? В який спосіб дістали би ся з поля до відомости вищих властей звідомлення і урядові документи, наколи би не було з'організованих полевих почт? Метода спеціальних післанців, як в давнині, спричинилаб серед нинішних обставин неодну катастрофу через незначне навіть опзнене. Отже тому не треба вважати полевой почти якимсь спеціальним добродійством для жовніра, але радше необхідно конечним чинником сучасної війни. Зрештою що довідав ся з почти пр. наш Іван або Стефан з Тернопільщини за цілі 3. роки війни, або які потішаючи відомости діставав цілий минувший рік наш Семань з під Снятина, Коломиї чи Станиславова? Хата спалена, жінка пішла до

гробу з гризоти або переляку, діти попухли з голоду на бараках... Соціологічно беручи обійшло би ся ліпше без такого добродійства і без війни... а з почти вже тоді самі резигнуєм.

Врешті що до духа спільноти і кооперативності переконала найліпше світ російська революція, що військова дисципліна ще далеко не є тим, що називаємо духом, а спільноті і кооперативі дуже мало пособляє вона вже хочби тому, що її головним мотором є почуте страху перед карою, а не почуте пошанованя перед правом дисципліни або ідеєю спільноти і кооперативи.

*

*

*

Нема що й казати. За три роки війни всі ми змінили переконання. Інші надії мали ми на початку війни, а інші тепер. Ще звучать нам в ухах слова одного з сучасних геніїв війни, сказані на самім початку: „Жовніри, заки листе спаде з дерев, повернете всі домів до своїх родин“. Від того часу вже четвертий раз спало листе з дерев, а про поворот до дому ані ду... ду... Помилила ся рівнож і не одна иньша питія в кабалістичнім обчислюваню кінця війни. Помилили ся воюючі держави в своїх заборчих плянах, бо ані Москаль не питає вже: „скільки вйорств до Вени“ ані Німець не розказує в Парижі, ані Француз в Берліні. І Англія переконала ся, що що иншого є пхати наємні війська і пхати союзників на страшну різню, а що иншого слати власних синів на неминучу смерть на полях Фляндрії. І Америка переконала ся, що ліпший був інтерес стояти понад воюючі держави і в'д обох противних сторін тягнути кольосальні зиски за доставу амуніції і бронзу, чим пхати пальці межі двері. І пейсатий Д'Анунціо переконав ся, що говорити пламенні бесіди до жовнірів не значить ще сягати по лавровий вінець побіди. І... і всі ми инакше переконали ся або змінили переконання.

Війна замість тревати пів року або рік, тягне ся в безконечність. Вона вимагає щораз то нових і надзвичайних жертв, вона накладає щораз нові і щораз більше невиносимі тягарі побору і реквізиції. А остаточний вислід? Розвіяні сні і розбиті надії, мільярдові довги, від яких лише процент платити треба буде довгими літами і економічна руїна держав. І під тягаром тої великої відвічальности і тої сумної перспективи на будучність обудило ся нестримне стремління до мира у всіх воюючих. Виринуло найбільш актуальне в Європі питанє: **Як осягнути мир?**

*

*

*

На се пекуче в Європі питанє перший дав вдоволяючу відповідь папа Венедикт XV. Він є одиноким взагалі чоловіком, якого не опанувала ніколи воєнна горячка. Зараз в першій році війни підніс він своє могуче і тверезе слово, взиваючи народи воюючі і монархів до опам'ятання і вказуючи на се, що поодинокі народи не можуть бути згладжені з лиця землі силою меча. Щоби сю взнеслу думку сполуляризувати і обудити бажанє мира в Європі, приписав Він католицькому світові молитву о мир. Се був неначе перший пролом в воевничім настрою Європи — се був перший відблиск будучого мира. Опісля зробив рішучий крок наперед цісар Карло I., який разом з союзними державами заявив охоту до мирових переговорів отверто і прилюдно з кінцем 1916 р. До тепер не порушувано питання, в який спосіб має ся досягнути мир. Спосіб і умовини мира мали бути обговорені на мировій конференції. Коли антант заявив ся проти мира і проти всяких мирових конференцій, виступає інтернаціональна соціал демократія як чинник, який вважає себе покликаним ушасливити миром Європу. Однак сказати можна без пересади, що ця акція соціалістів не посунула справи мира ані на крок вперед; стокгольмська конференція цілком недописала. Одинокі російська революція, діло російських поступових і соціалістичних партій проголосила засаду: мир без анексії і контрибуцій, даючи тим першу відповідь на пекуче питанє, як досягнути мир. Що така відповідь не була ані повною ані вдоволяючою, річ очевидна. Бо коли резолюційна Росія зрікла ся заборчих намірів імперіалістичної Росії, то тим самим ще не зобов'язала ані своїх союзників ані противників, з котрих іменно послідні рішаючи ся на війну проти Росії мали гадку покарати її імперіалістичні інстинкти. Тому миролюбиві заклики російських соціалістів прийнято в осередних державах прихильно, тим більше, що ще перше революційне правительство бажало устами Мілюкова Царгорода і не зрікало ся Галичини, однак засади мира без анексії і контрибуцій не акцептувало, противно, висунено засаду заокруглення державних границь і забезпечення економічних інтересів. Се становище осередних держав було самозрозуміле, бо диктоване одноцільністю заграничної політики супроти цілого антанту. Не треба забувати, що в часі, коли революційна Росія проголосила засаду мира без анексії і контрибуцій, стояли все ще її союзники на становищі окупації Німеччини і розібраня Австрії.

Справу мира пхнув на нові дороги папа Венедикт XV. своєю мировою нотою до всіх воюючих держав. Якби небуль оцінювати сей крок найвисшого намісника католицької церкви, все означає він кольосальний крок наперед, нову фазу в мирових змаганнях світа. Бо хоч нота Венедикта XV. не принесла Європі впрост мира, хоч воюючі держави

не завісили зараз оружя і не розпочали мирових переговорів, то судячи з відповіді осередних держав на папську ноту і з голосів заграниці, яка ще не здобула ся на отверту відповідь, справа мира цілком инакше представляє ся нині, чим перед пів роком. І нехай ніхто не пересуджує фактів, покликуючи ся на історію, яка учить, що і Пій IX. посередничив в мирових переговорах між Німеччиною і Францією в 1870 р. і Лев XIII. давав мирові пропозиції в часі війни Англії з Бурами, однак всі безуспішно — отже... отже і посередництво Венедикта XV. буде засуджене на таку саму долю. Що иньше тоді, а що иньше тепер. Тоді воювали зі собою дві держави чи дві нації, які посередництвом не потребували — нині воює зі собою цілий світ, який ділиться на два табори і з природи річи потребує посередника, без якого помирнене є немислиме. Тоді панувала дипломатична засада, що європейську рівновагу дасть ся утримати пересуненем державних сил на підставі мілітарної переваги — нині засада ся збанкрутувала цілковито, бо мілітаризм дійшов до абсурду, а воєнні зброєння в часі трілітної європейської війни підкопали економічні підвалини всіх воюючих держав на довгі часи. Тому трафив Венедикт XV. в саму суть річи, коли першим услівем мира запропонував загальну і обосторонну демобілізацію¹⁾, а на місце мілітарної сили роземні суди, які мали би в будучности рішати міжнародні спори. Через се бажає голова церкви привернути до життя ті засади, які новочасна політика цілковито знехтувала, моральну силу права. І дивне диво. Осередні держави, а іменно Німеччина, котрої мілітаризм пішов в пословицію і котра ще недавно устами Бісмарка проголосила силу підставою права, ся держава разом зі своїми союзниками пише ся цілковито на загальне розброєне і роземні суди.

Є се без сумніву доказом, що мілітаризм, яко рішачий міжнародний чинник не має вже будучности²⁾. Що мі-

¹⁾ Першою основною думкою мусить бути, що моральна сила права має зайняти місце матеріяльної сили; звідси виходить, що належить привернути справедливе порозумінє що до рівночасного і обосторонного обниження зброєнь, а се після установлених в будучности правил і запорук іменно до такої міри, яка є конечною і вистарчаючою, щоби утримати в кожній державі публічний лад. Дальше на місце узброєних сил треба завести роземні суди і дати їм високу мир запевнюючу повагу в дорозі спільних постанов, накладаючи рівночасно кару на кожду державу, котра би не хотіла предложити міжнародних спорів рішеню роземного суду або піддати ся ореченому присудови.

Коли в той спосіб зістане привернене панованє права, можна усунути всі иньші перепони, які стоять на дорозі свобідного руху народів, запевняючи рівночасними на будучність постановами сво боду і спільність моря, через що будуть усунені ріжнородні причини конфлікту і утворить ся жерела добробуту і поступу.

²⁾ Німецька відповідь на папську ноту говорить про загальну демобілізацію в той спосіб: Ми поділяємо переконанє Вашої Святости,

літаризм став ся нещастєм Європи, про се буде бесіда низше. Тут лиш те треба піднести, що нічого не помогли крики Англії проти німецького мілітаризму, бо вона сама приняла зараз в другім році війни обовязок загальної військової служби. Виступити проти него був одиноким уповажнений голова церкви, заступник права і моральности, якого посередництво в тій справі є найбільше авторитетне. Рівнож він одинокий, яко безпартійна духовна повага, що стоїть понад державні спори, міг лиш піднести протест проти виключного пачовання Англії на морю, яке після божих і людських засад не може стати ся приватною власностию одиної, подібно, як світло сонця і воздух. Англія і антант, проти котрого звернений є сей другий закид, не дали подібної миролюбивої відповіді, ані подібного приречення що до отворення моря, як осередні держави що до зменшення мілітарної сили. Однак через се правдивість закиду не зменшить ся. Противно, навіть коли антант не дасть жадної відповіді, зискає правдивий закид намісника церкви на силі і стане визиваючим услівем мира. Бо осередні держави зробили в своїй відповіді на папську ноту виразно зависимими уступки територіяльні від свободи моря, яка принесла би їм більше пожадану рекомпензату в формі торговельних користий, ніж евентуальна анексія здобутих земель. Звідси зрозуміло, для чого осередні держави поминають мовчки дальші услівя мира без воєнних коштів і відшкодовань та територіяльних здобутків, порушені в папській ноті. Вони хочать мати перше слово антанту що до свободи моря, тим більше, що антант зістає винний відповіді. Коли би антант в приближеню подібний спосіб зрік ся маринізму, як центральні держави мілітаризму, на будучність справа мира перейшла би в стадію дійсности.

Тому посередництво папи Венедикта XV. не належить обезцінювати скептичним киванєм голови — радше мусить ся признати, що се посередництво посунуло Європу аж на половину дороги до мира.

*

*

*

Що війна є з природи річи мілітарною, про се не може бути двох думок. Від коли памятає історія міжнародні спо-

що означені правила і певні заборони рівночасного і обосторонного ограничення зброєнь на суші, на морю і в воздуху, як також свободи і спільности моря є тими средствами, при котрих помочи має запанувати новий дух в взаємнім відношеню держав на будучність. Подібно австрійська відповідь: Ми прилучаєм ся до переконання Вашої Святости, що переговори воюючих повинні би привести до порозуміння, як би при відповідних заборонах знизити зброєня на суші, на морі і в воздухах рівночасно обосторонно і поступенно до означеної міри. Подібно говорить відповідь болгарська і турецька.

ри, від тоді переказує нам воєнні події, які проявляли ся походом оружних сил проти себе, отже були мілітарними. Однак найбільші мілітарні подвиги Ксеркса, Александра В., Наполеона, не потрапили сотворити мілітаризму. Народини того новочасного молоха, що пожерає всі живі і мертві сили народу, що робить державу одною воєнною машиною, а її горожан невільникми заліза, що спихає мільйони в бездонну пропасть економічної руїни, а кільком спекулянтам дає можливість згромадити в своїх руках всю силу гроша, народини того новочасного молоха припадають на 19. вік. Від коли повстало балканське питання на Сході, що недавало спокою європейським дипломатам і пануючим, доки не рознесло великої сучасної пожежі по цілм світі, від тоді підносить ся горячка оружного зброєня, якого вінцем і короною є загальний обов'язок військової служби. Великі держави Європи заздрісно перестерігають засади віденського мира о політичній рівновазі на континенті і... організують щораз більші збройні сили. Тріюмфує римська поговорка: *si vis pacem, para bellum*, якій протиставити можемо євангельську приповідку о вигнанню діавола велзевулом. Бо що значить удержувати мир чи там європейську рівновагу при помочи оружних сил, як не виганяти діавола велзевулом? Ся новочасна теорія мира, як і славна римська поговорка, допроваджена аж нині до абсурду є тим разячим парадоксом, який нам гарно узмишловлює євангельська приповідка. А остаточний вислід тих безнастанних зброєнь — предвиджений. В царстві сатани, де діавол повстає на діавола, щось попусувало ся і царство, що на себе розділило ся, упаде. Мілітаризм приніс економічний упадок, коли не руїну кожній воюючій державі — він став ся нещастем Європи. Се признають мовчки всі, а в останніх часах навіть отверто деякі дипломати і тому пруть цілою силою пари до мира.

Фінансове положенє воюючих держав накладає велику відвічальність на міродатні чинники і не висказану журбу на будуче. По двох роках війни мала Німеччина 60 мільярдів самого воєнного довгу, Австрія без Угорщини 24 мільярди, Франція 95 мільярдів, з чого одну третину треба відчислити на рахунок Росії як довг, Італія 8 мільярдів (з кінцем 1916 р.). Є се лиш воєнний довг. Державні довги побільшать сі цифри в Австрії на 44 мільярди, в Німеччині на 80, в Франції на 107, в Італії на 20, в Росії на 55, в Англії на 82 мільярди. Суми сі треба буде в 1918 р. в повнім четвертім році війни подвоїти — а отримаємо кольосальну силу довгів, про які нікому доси не снило ся. За те дипломатам снити ся мусять цілими ночами способи, якими би сі довги полатати. Потисне ся ще податковою шрубою — але се стане ледви на оплаченє процентів. Змонопользує ся нафту, сірники, пиво, горівку, скло, залізо, вуголь — возьме дер-

жава в свої руки цілий промисл, ба навіть торгівлю збіжем (Німеччина), возьме в своє посіданє всі підземні скарби, які є дотепер нічийми (*res nullius*) — індемілізує дотеперішних посідачів копалень і т. д. — все те може вистане на покритє воєнних і державних довгів, але вимагає довгого часу в цілі переведення організації, а передовсім потребує нових мільярдів. Отже треба стягнути часть приватного майна. 10%, 20 чи 25%, бо так вимагає „демократична думка“, Розуміє ся мільонер, що має пр. 4 мільйони, як віддасть 1, все таки зістане мільонером, зате пересічний властитель стане жебраком. Такі є фінансові гороскопи воюючих держав.

А тепер політичні! Всі ті фінансові реформи є мислими в суппозиції, що ніхто не програє війни і в суппозиції, що ніхто не виграє війни. Бо наколи би один лиш програв війну, так перестав він існувати як політична одиниця, умирає на економічний вплив крові. Другий коли виграє, полатє свої довги воєнними контрибуціями і не буде журити ся фінансовими реформами. Тому серед нинішнього положення потрібний є мир як найскорший, мир без анексії і контрибуцій, мир без побіджених і побідників, мир зі свободою моря, мир з роземними міжнародними судами і з обмеженими зброєнями. Що до послідного, мусять ще дипломати договорити ся до сього, щоби знести загальний обовязок військової служби, бо се головна підпора і суть новочасного загального мілітаризму. Наколи би про се заговорив гр. Чернін, зискав би сто разів більше в нас і за границею на популярности, яку має з причини політичних мирових еунуцій.

Свщ. Вячеслав Бельоглявек.

Евхаристійне Різдво.

І. Проповідь на Різдво.

Ісус Христос є присутний у Найсвятійшій Тайні Евхаристії, щоби ми Його приймали.

И слово плоть бысть и всли
ся бѣ ны. (Іван 1. 14.).

Пастушки, кого ви виділи? Говоріть, звіщайте, хто на землі, хто об'явив ся? Народженого виділи ми і хори ангельські, що співали слава во вишних Богу! А тепер ще дальше

говоріть і скажіть нам, кому той Господь народив ся? Невже лиш для себе, тільки для своєї слави, як Йому належить ся? Скажіть, як вам тоє говорив ангел, повторіть нам ті небесні слова. Ангел мовив вам: „Се бо благовѣствую вамъ радость велію, яке будетъ всѣмъ человѣкомъ — яко роди ся вамъ Спасъ, иже есть Христосъ Господь“. Тут отже маємо Його на землі, д. бр. христіяни, і тому співаємо: „Богъ предвѣсний народив ся...“

Адже ми не тільки знаємо, що задля нас прийшов на світ, знаємо навіть більше, що для нас умер, що тіло і кров проляв за нас на хресті. „Сіє есть тѣло, еже за вы ломимое“, „Сія чаша новыи завѣтъ въ крови моеи, яке за вы проливается“, так сам Він говорив. А навіть д. бо ми знаємо, що тая найсвятіша Тайна, то Його тіло і Його кров, що Він тут цілий з престола нам подає ся, бо й кличе: „Прийміте, ядѣте!“

I.

Нам народив ся, для нас умер, нам в Найсвятішій Тайні подає ся, щоби ми Його приймали.

О тім ми вповні пересвідчені, тому що Він є Бог. Коли би був самим чоловіком, то ми могли би сумнівати ся, бо знаємо чоловіка, який він буває самолюбний, як нерадо дає що небудь свого, не то що себе самого. Але Він не був самим чоловіком, Він був також Богом — а тоє добре знаємо, що Бог, як говорить о ній людська мудрість, есть еством, що себе радо уділяє другим, яка всім наділює і ділить ся зі своїми сотворіннями і то способом найласкавішим, в мірі найдобротливішій „мѣру добру наткану, и потрясну и преливающу ся“. Знаємо Бога свого і тут в Найсвятішій Тайні, що тут подає ся нам всім, що є і що має, в найвисшій милосердю своїм, так що можемо кликати в зворушенію серця свого: (Пс. 47. 10). „Пріяхомъ Боже, милость твою посредѣ людей твоихъ“.

О, знаємо свого Ісуса і зовсім не дивуємо ся, що дає ся нам прийняти зі всім Божеством своїм і чоловіцтвом, з тілом і кровю і душею своєю. Йому тоє так подобало ся! Адже знаємо Його щедрі руки, чогоб Вони були світови не дали? Знаємо ті добрі долоні, що давали тисячам хліб, але то було їм за мало, й давали немінним здоровле, вертали умершим жите, дали й свою кров. Тоді й не будемо дивувати ся, що вкінці обхопили тіло і дали тіло, обхопили душу і дали душу, обхопили в запалі незміримой любови чоловіцтво і Божество своє і подали нам в Найсвятішій Тайні — цілого Ісуса.

II.

Чому то робить Ісус Христос? пигаєте ся перелякані.

Невже тоє робить так з навалу незвідомости основної любови, як нпр. кохана дитина, від якої хочемо чогось, і котра дає по порядку всьо зі свого подолка, а нам все ще мало і кличемо: ще — ще — ще — а вона на кінци, коли вже не має нічого, усьміхне ся, простягне до нас рученята і падає ціле в наші обнята! Так д. бр. не представляйте собі любови Божої в Найсвятійшій Тайні. То не єсть любов природна, хвилега, то єсть вічна любов, то любов найбільше рішуча, котра подаючи нам в св. Причастю Ісуса, щось при тім має на думці. А що?

Ах, дорогі, як то мені вам сказати? Вічний Бог дав нам людям дорогоцінний скарб — жите; жите тут і там, жите земне і вічне і хоче, щоби ми щасливо жили тут на землі, а відтак в небі. Але той вічний Бог знає також, що оба ті жита є туг на світі загрожені.

Він видить тую злобу світа, що хоче затроїти всі наші дні, він видить пристрасти і кари, що кидають ся на нас, щоби нас вчинити в тім і другим житю безконечно нещасливими, він видить і злих духіз, що з уською силою нападають на наше щастє дочасне і вічне, він видить всіх ворогів, що на нас зі всіх сторін ударяють і тому, що так скажу — майже дрожить о наше жите, — тому кидає ся з цілою своєю присутністю в Найсвятійшій жертві, щоби в ній подав нам охоронну руку, щоби нам на самім краю пропасти вхоронити жите.

Тепер зрозумієте, м. дорогі, тую наймудрійшу любов і з глибини серця кличете вдячно: „Хлѣбъ єгоже азъ дамъ, плоть моя єсть, юже азъ дамъ за животъ міру“. Тепер зрозумієте ті так сумні слова, які прорік над тими, що не приймають Його: „аще не сѣѣте плоти Сына челоувѣческаго и не пїєте крови єго, живота не имате въ себѣ“. Тепер належно оцінімо гадість і славу тих сліз, що вважає тих щасливими, котрі Його приймають: „Ядый мю плоть и пїѣй мою кровь, имать животъ вѣчный“.

III.

Найдорожші в Христі Ісусі! Чи хочете жити і то добре на землі? Приймайте Найсвятійшу Тайну! Хсчете жити вічно в небесній славі? Приймайте Найсвятійшу Тайну, приймайте Ісуса! А коли не хочете животіти лише звірячим житєм на землі, о живляйте ся хлібом житя. Коли не хочете нужденно перед часом умерти, яко самоубийники, коли не хочете під кінець зажити отруї, коли не хочете навіпсїд горло мотузом зду-

сити, жорстоко, як звір, себе застрілити, приступайте до трапези життя. Коли не хочете падати в злочини і в'язниці, як тисячі неприймаючих, коли не хочете падати у баламуцтва і покуси свого оточення, приймайте часто і з чистою совістю Того, що побідив спокусника в пустині, споживайте жадібно Його манну, падаючи з небес на пустиню. Коли не хочете потрапити в найглубшу пропасть вічної смерті, вхопіть ся тої руки, яка вам подає ся — в Найсвятійшій Тайні.

Сини і доньки того нужденного земного світа, затрівайте ся самі над собою, щоби ви не згинули!

Чи чули ви євангеліє Івана: „И слово плоть бысть и вселися въ ны“. Не стало ся так лише в Вифлеємі, стало ся так і тут, де слово Ісуса, проголошене устами священика, стало ся на жертвенику тілом і перебуває між нами. Слухайте далше Івана, котрий говорить: „Въ томже животъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ челоуѣкомъ“.

Ісус єсть отже сонцем, сонцем також в Найсвятійшій Тайні, дає світло і тепло, зріст і силу, — коротко кажучи, живе. Але горе! Іван кличе: „И свѣтъ во тьмѣ свѣтитя и тьма его не объять“.

О, світить тут в храмі — домі Божім сонце нашого життя, але світить до тьми людської невідомости і злоби. Люди Його не розуміють, люди Його не розуміють, тьма Його не обняла. Ах, світить воно світить як в тій яскиннвертепі світило до тьми Вифлеємської, а Вифлеєм Його незрозумів, не піняв світла. „Въ мѣрѣ бѣ и мѣрѣ тьмѣ бысть и мѣрѣ его не позна. Въ своя прїиде и свои его не прїаша“ (Ів. 1. 10—11).

Межи своїх прийшов, межи своїми тут єсть, межи своїми тут на жертвеннику перебуває, а свої не приймають — многі ані разу в році, ані разу через довгі літа, ба навіть ні разу в хвили смерті. Яке то горе тисячлітнє, що кожного року повторяєсь! Гіршимо ся в глибині душі над безсердечними Вифлеємцями і рік по рокови пригадуємо собі безсердечність мешканців Вифлеєму, що не приймили Ісуса і самі робимо то само. „Зане не бѣ имъ мѣста въ обители“ (Лука 2. 7.).

Всьо приймає в гості наша душа. блуди і дурниці, для всіх беззаконностей є наше серце заїздною гостинницею, там сміє увійти лакізмство, там пробуває розлука, там простирає ся п'янство, лиш для Ісуса таїнственного нема місця.

Який то смуток, яка ганьба, яке тепер осудженє для тих, що свого Бога не хотять прийняти! Алеж яка радість, яка слава для тих, котрі Бога завсїгди і радо приймають! Слухайте і радійте, ви котрі приступаєте до св. Причастя, бо орел Божий, св. Іван, прорік своє слово і кличе ним до вас вибраних (Іван 1. 12.). „Елицы же прїаша Его, дасть имъ область чадомъ божїимъ быти вѣрующимъ въ имя Его“.

Тим, котрі увірили в ім'я Його — котрі в Бозі віродили ся. Радійте ви, що Ним відроджуєте ся в життю дочаснім до житя вічного і не перестаете Його приймати, не то одного року не опускаєте (але ніколи не занедбуєте користати з кожних відвідин в церкві) і так витриваете аж тсі хвилі, коли Його приймете умираючи, а відтак свою благодать словенну частку в вічній життю. В той славний день покленете ся, що ви ніколи не согрішили гріхом Вифлеємлян.

Але також ви, що через легководушність або оспалість неприйняли свого Бога, тямте що: (Римл. 13. 11.) вже „время, яко часъ оуже намъ отъ сна востати“.

Не спіть, вставайте, бо ніч минула а день наближив ся. Не стійте перелякані і засмучені, що ви свої і свого не прийняли, підойдіть близше з пастушками, не задержуйте ся у віддаленю як ті цікаві, не дивіть ся лиш дверми до стайні, приступіть до ясел, де Йосиф вам подає дитя, приступіть до олтаря, де священник подає Ісуса. І для нас є там місце і час радости, ніхто нині най не має волі, щоби Його відкинути, най ніхто не буде сумний. Гляньте ось стіл простертий для всіх, нині є Празник Господень, на котрий всіх вас запрашає. Але наперед (коли не вмивані) обмийте ся — як на весіле царське запрошені — в святій сповіді.

Слухайте запрошені, як торжественно запрошує церкву: „Кто станеть на мѣстѣ святѣмъ Его?“ (Пс. 23. 3.). „Неповиненъ руками и чистъ сердцемъ“ (Пс. 23. 4.). „Сей прийметь благословеніє отъ Господа и милостыню отъ Бога Спаса своего“. (Пс. 23. 5.).

Нуже, що ви всі обмиті, щоби ви всі станули там. Приступайте до трапези Господньої не поодинокі, але спільно разом, щоби можна було сказати о вас: „Сей родъ ищущихъ Господа, ищущихъ Бога Яковля“. (Пс. 23. 6.). Приходіть не тільки бідні, але й славні: „Возмите врата, князи, ваша и внидетъ царь славы“. (Пс. 23. 7.). Отворіть всі груди і ті, що їх брама запала ся від многих і давних літ. Заржавіла ся брама старих грішників. „Возмите ся врата вѣчная, внидетъ Царь славы“. (Пс. 23. 7.). „Кто есть сей царь славы? Господь крѣпокъ и силенъ“. (Пс. 23. 8.). „Господь силъ, той есть царь славы“. (Пс. 23. 10.).

II. Проповідь на св. Стефана.

Усус дає тим, що Його приймають, до задержаня житя — віру.

Имѣйте вѣру Божию... (Марко 11. 22.).

Колись падала на гори і долини пустині Сінна манна. Біліла ся кожного дня в рана, як свіжий сніг і Ізраїль в

дорозі збирав її що дня через 40 літ, поки не прийшов до границь землі сбіяної.

Тепер, дорогі в Христі братя, дїє ся подібно, але далеко щедрійше і в великій мірі. Кожного дня падає з християнського жертвеника манна, кожного дня з рана покриває ся не тільки одна точка земна, але цілий світ білосіяючим небесним хлібом. А той хліб збирати сміє не тільки один нарід, але всі народи землі, і не тільки сорок літ, але через цілі століття і тисячі літ аж до кінця світа.

Справді д. бр. світ покриває ся солодостью небес та, що кождий може нині повторяти слова Різдяного празника.

І в часі найбільшої дорожні для найбідніших з поміж вас (Ісая 55. 1.) „Кажущіи идите на воду и елиши не имате сребра, шедше купите и ядите безъ сребра и цѣны (віно и тукъ)“.

Який то хліб з небесним медом, гідний подиву і безсмертний, перед яким блідніє й блеск чудесної манни, який покріпляв лиш до житя дочасного, переминаючого! Ісус Христос припорукає його словами (Іван 6. 49. 50—59): „Отцы ваша ядоша манну въ пустыни и оумроша. Сей есть хлѣбъ сходяй съ небесе, да аще кто отъ него ясть не оумретъ. — Ядый хлѣбъ сей живъ будетъ въ вѣки“.

Жити буде житєм висшим, житєм надприродним, житєм ласки, що пронизує, відроджує і освячує жите дочасне, природне, яка переможе смерть, перескочить гріб і перейде в жите вічне в небі.

За таким безсмертним кормом і ліком тужила завсїгди людськість і старала ся його винайти. Старші альхеміки намагали ся винайти еліксир житя. В нім тільки є утаєні безсмертні живоносні сили.

Перша живоносна сила, пружина всього житя, що без неї ціле надприродне жите розпадає ся в ніщо, що без неї не можна природного житя в повні ужити, а лиш хиба по звірячому животіти, що без неї не можна Г. Богу подобати ся, що без неї не можна осягнути вічного житя і віри. І саме ту живоносну силу подає Ісус Христос тим, що приймають Його в Найсвятійшій Тайні. Він подає вправді якусь мірку віри до наших грудий вперед, заки приступимо до Його хліба, але тим хлібом він доповняє ту міру і переповнює, а ми наближуючи ся до тої трапези, можемо кликати, як той отець, що припав перед Ісусом і просив з сльозами: (Марко 9. 24.) „вѣрую Господи, помози моему невѣрію“.

Віруємо Господи, помози нашому недовірству, додай вірі, чого вона не має і чого їй бракує, віруємо Господи, помножи нашу віру!

А де єсть той доказ, кличуть до мене ваші душі, подай нам живий доказ, що Найсвятійша Тайна дає і помножує віру! Чи хочете братя живого доказу?

I.

Отсе нинішній день щасливо приносить нам той доказ. Представте собі, немов би стояв живий перед вами. Лице його єсть як лице ангела, як воно стоїть написано: „И возрѣвъше на нь вси сѣдѣщи въ сонѣмищи, видѣша лице єго яко лице ангела“.

Але то не єсть ангел, не лякайте ся, єсть то чоловік як ви, тільки чоловік повний віри. Є то святий Стефан, вибраний дїякон: „И избраша Стефана мужа исполнена вѣры и Духа свята (Дїян. 15.).

Звідки взяла ся та свята віра в нїм, то множество, та міра наповнена, переливаюча ся? Ах дорогі, ми мусїли би йти наперед там, де ходив Стефан передше, чим був вибраний, щоби то розслїдили. Нам прийшло би ся заглянути на тайну вечеру, де скрито громадили ся апостоли, не вечеру Христову, де подавали вечеру житя і віри, нам прийшло би ся ходити по домах, де як писано, христїяни, „бяху... въ общенїи и въ преломленїи хлѣба и въ молитвахъ“, (Дїян. 2. 42.), де „ломающе по домоу хлѣбъ прїймаху пищу въ радости“ (Дїян. 2. 46.).

З відси то вибрали його апостоли, від стола Ісусового його взяли і поставили на свічнику.

Не дивуйте ся проте, що то був муж повен віри, адже що дня приймав хлїб віри і сили; не дивуйте ся, що його силою ворухив товпу, що будучи повен віри і сили, дїлав великі дива і чуда між народом.

Найже не буде вам так дивно, що повстали проти нього зі всіх сторін противники, бо лише проти сильного підносять ся вороги — всі школи, всі наукові системи і напрями: Лібертинські і Киренські і Александрійські і ті, що були з Кілікії і з малої Азії — всі проти одного. Але говорять ся не могли одолїти мудрости і духа, який говорив з Нього. Бог, котрого сердечно приймав, був з ним. А коли Бог єсть з нами, хто проти нас?

Не дивуйте ся також дальше, що був готов дати і жите за свою віру, що хотїв дати тіло і кров, аджеж що дня приймав тіло і кров того, який їх за нас жертвував.

II.

О, не дивуйте ся тою горячою вірою, яка коли вже лежала в крові убита, засипана камінєм, ще по смерті ожила в Савлі. Не дивуйте ся, кажу, тим чудом. Бо в Стефановій крові було жите, жите що походить з Найсвятїйшої Тайни. Тому з тої крові зродив ся Павло, повстав новий Стефан, ще сильнїйший і кріпший, як перший Стефан, правдивий великан віри, який борбу першого Стефана провадив дальше, а вже не тільки в Єрусалимі, але також в світовлад-

нім Римі і не тільки з Лібертинцями і Киренцями і з тими, що були з Кілікії і Малої Азії, але з цілим світом. Той Павло зроджений з Стефанової крові, коли вірою переміг гори світа, коли вірою переміг море світа, коли вірою подужав мудрість Атен, коли вірою побідив непереможний Рим, переглядає відтак, як побідник на склоні свого життя, своє хоробре поле — світ і згадує всіх героїв віри від часів найдавніших, котрі вірою перемогли царства, ділали справедливість, затикали уста лвам — котрі зазнали насмівання і биття, крім того вязниці і темниці, згадує і тих, що задля віри жертвували ся як Стефан, котрих каменювано.

Я пересвідчений д. бр., що Павло, який через ціле життя оплакував своє давніше переселуване віри, між першими для тої віри каменюваними найбільше згадує на того, що до которого і сам прогрів ся, которого яко молодець вивів каменем побиваного, що його горячу віру переняв, на край світа поніс і на край свого гробу доніс. — Тут згадує, видить цілий світ свого життя зі всіма борбами і страстями і кличе радісно: (П. Тим. 4. 7) „Подвигомъ добрымъ подвизахся, теченіе скончашъ, вѣру соблюдохъ“.

Одиноким бажанєм його життя було, щоби та віра дальше і дальше ширила ся, до всіх сердець входила і в них горіла аж до кінця життя. Тому то ту віру припроуає в своїх листах разом яко дорогоцінне завіщанє і достойне средство, яким мала би розширювати ся і хоронити ся Найсвятійша Тайна.

Він каже (І. Кор. 11. 23—24.): „Азъ бо пріяхъ отъ Господа еже и предахъ вамъ, яко Господь Ісусъ въ нощъ въ нюже преданъ бываше, пріемъ хлѣбъ и благодарить преломи и рече: пріймите и ядите...“

Чи чуєте д. бр. христіяни, що вам передає перший і другий Стефан? Передає віру, а рівночасно средство, як її умножити і задержати — Найсвятійшу Тайну Олтаря, святе причастіє. Кров обидвох пролята за віру кличе до нас голосно: Майте віру в Бога, і щоби ви її мали, приймайте Боже Тіло і Кров. Те, що ми прийняли і заховали, вірно і вам передаємо: Приймѣте, ядѣте...

Христіяни! Тепер проти вас однодушно всьо повстає, всі згідливо нападають на віру Христову, на дорогий скарб Стефана і Павла, який ви бережете вірно у своїх грудях. Не бійте ся і не лякайте ся ні Киренців, ні Лібертинців, ні Александрійців, не бійте ся й тих, що походять з Кілікії або з Малої Азії — не бійте ся нікого і майте віру в Бога!

Навалили проти віри цілі маси паперових промов, цілі гори брехні і неправди, не дрожить перед тими купами, не тряїть ся перед грізними горами, але приймайте і споживайте, а будете мали віру, яка гори переносить. Писано єсть (Марко 11. 22—3.) „Имѣйте вѣру Божію: аминь бо

глаголю вамъ, яко иже аще речеть горѣ сей: двигнися и верзи ся въ море... яко еже глаголетъ бываєть: будетъ ему, еже аще речеть“.

Пійдуть на вас з насилуючими законами і з силою світа. Хотять, щоби христіяни знов закушали насміхів і битя, вязниць і темниць, хотять опять каменувати і мечем убивати; хотять обрабувати, щоби церков мучена і неволена терпіла убожество, щоби як давнійше блукала в пустинях, в горах, в яскинях і в землі. Небійте ся, повторяю, ворогів Христа, якіб вони не були як за часів Стефана, зрадники і убійники. Майте віру в Бога! Ідїть неустрашимо до святого бою Стафанового, до доброї борби Павлової, але позір! — наперед спожийте весело корм сильних, наперед возьміть і їдьте хлїб віри, а тоді будете мали віру, що перемагає світ. (Посл. Івана 1. 4. 5.). „Сїя єсть побѣда, побѣдившая міръ, єфра наша“.

Свщ. П. К.

Наше духовенство і церков в часї російської інвазії в Теребовельськїм деканатї.

Дня 23. серпня 1914 року то початок — а 25. липня кінець російської окупації в нашім повіті. На перший гук російських гармат і серед загальної паніки покинула також часть нашого духовенства свої парохії, але до початку грудня 1914 майже всі вернули ся на свої місця так, що з парохів бракувало лиш о. Мандичевського в Налужу і о. Т. Цегельського в Струсові, але що повернув о. Весна, сотруди́ник зі Струсова, тільки Налуже без священика оставало до початку марта 1915 р., коли то прийшов о. Дурбак, катехит з Теребовлі, який перебував доси в Новосілці д. підгаєцького. Російська управа намагала ся вхати православного до Налужа, але вірні Налужа ніяк не хотіли слухати таких підшентів. Так цілий деканат мав те щастє, що пропаганда православя не могла почванити ся хочби найменшим успіхом. На те зложили ся слїдуючі обставини: всі священики були на місци, колїзій між вірними і пастирями не було й перед війною, а також і те, що цілий наш повіт все був чисто український, москвофіли не мали тут ніякого свого осередку, а навіть тих дві оази москвофільства, в Янові і в Хмелівці, були радше форпочтами польонофільства, як розсадниками російської пропаганди. Були вправді дві-три інтелігентні одиниці старокурсного напрямку, але були то

люди наскрізь характерні і дісонансу в національній роботі ніколи не робили. Не можна однак сказати, щоби жите нашого духовенства не зазнало колючок від російської управи, були заборони поминання бл. п. Цісаря Франц Йосифа, був наказ поминати ц. я. Николая (якого ніхто з духовенства не виконував), були прикази царські молебнів, хотіли стягати податки за ерекціональні ґрунти (однак пізнійше вздержано егзекуцію і лиш кількох, що поспшило ся, заплатили було), страшне забиране дзвонів, коли вже не згадувати прикрих постоїв війська, почавши від вересня 1915, а старенького о. Реваковича, тепер вже покійного, викидано з хати і заки повернув до хати з поворотом, зі всього майже обробовано. Великою язвою було впихане ся до наших церков православних батюшок і тут мусіли вступитись перед силою, але неодному, як о. Мохнацькому в Теребовли, прийшло ся слухати погроз вивезеня на Сибір, які на щастє не здійнили ся. Великим лихом парохів, що мешкали близше Стрипи, по той бік Серету, було знищенє огнем відступаючих російських військ в вересни р. 1915 всього майже урожаю т. зв. майже повної рації егзистенції, що в дальших наслідках спричинило, що в р. 1916 вже більша часть ерекціональних піль лежала облогом, а в р. 1917 лиш мала часть була управлена. А парохії теребовельського деканату могли достарчити поживи не аби якій армії! Могли своїх стрінуту тепер хлібом, а стрітили голодом і пошестними незугами! Пізнійше відносини з православними духовними вложили ся в той посіб, що вони священодійствували в дочерних, а надали лишали в спокою в матерних церквах. В Теребовли побудували собі в „Соколі“ свою церков і в той спосіб був сякий такий спокій. На їхні богослуженя ніхто з наших людей не був цікавий заглядати, а навіть їх салдати радше ходили до наших церков на богослуженя і багато було таких, що не могли нахвалити ся нашого устрою духовного жита, а всі признавали висшіть нашого духовенства. Правда, що між воєнним православним духовенством по більшій части були згідливі, а навіть жичливі до нашої віри. Свідомих Українців між ними не бувало, пізнав я лиш о. Александра Маршева з Події, який був в свій час на рілничій виставі в Стрию, а потім по революції читало ся в „Н. Раді“, як щиро заступав ся за українізацію духовенства в Каменці Подільській. Революція заставила православних батюшок в скрутне положенє, не могли стояти за старим ржімом, а нового бояли ся. Памятаю в червні с. р. приходить з гвардійського волинського полку батюшка і на наше питанє, що буде з Україною, він каже: „Україна вже є, я з під Берестя литовського і ми хоч Білоруси, найрадше пійдем з Україною там ще якось зложать ся житеві умови, бо хоч і на Україні є струя проти батюшок, то все ще духовенство там близше з народом і коли о вірі можна говорити в Росії, то

хиба в південних губерніях, бо чим далше від Києва на північ, тим більше „*tabula rasa*“ під зглядом віри“. А коли згадали за кривди заподіяні нашому Архіпастиреви, він сказав: „Такі люди, як ваш Архієрей зробили для справи своєї віри багато. Їх присутність в Росії не була даремною“. І попросив пастирських листів, які поквапно прочитав і сказав, що в них далеко не ті відносини; їх архієреї рекрутовані з посеред монашества, виключно кар'єровичі, духовенство для них гірше помела, а часто і без віри і так положене духовенства в них було безвихідне, в опіці синоду, архієреїв і держави. В дальших розмовах він висказався, що в справі злуки церков не бачить суцільної перешкоди. Російські жовніри хоч і ходили до наших церков, можна сказати, дуже мало були привязані до віри і так як сказав геардейський батюшка, з північних губерній бувало найменше на богослуженнях, більше з наших українських, богато дуже приходило Поляків і що треба признати, то слухаючи сповіди Поляків помічав я значну релігійну культуру висшу без порівняння від релігійної культури наших латинників. Довелось мені стрінати кількох давних уніятів, ще не „возсодинених“ з під Берестя литовського. Такого привязання до віри (уніятської) годі і в нас знайти; одному з них родина довгий час складала гроші на дорогу до Галичини, щоби міг там поїхати і повинчати ся в уніятській церкві! Між старшиною (офіцерством) тяжко було стрінати, особливо до революції, свідомих Українців, а коли які були, то майже необізнані з культурним життєм України, вони інстинктивно шукали за „Кобзарем“, вірили, що тільки в Австрії можливе повне видане і готові були за Кобзаря і найвисші суми платити. Перші вповні свідомі Українці найшли ся між сотрудниками „Союзу Городів“, які закладали в осени 1916 „ясли“ — заборонки для дітей і школи з українською мовою; ними орудував Д. Дорошенко, який так само високо цінив участь нашого духовенства в народній роботі. По революції справа прийняла инший оборот; як гриби по дощі, так тут і там з'являло ся чимраз то більше свідомих Українців, але знов дала ся чути непримиримість Москалів і то чим більше крайних поглядів, тим відносини до Українства були більше ворожі.

Тепер ще кілька подробиць з особистого життя духовенства в теробовельській деканаті. Умерло двоох, а то о. Царевич, парох Кобиловолок, в вересні 1915 р. і о. Ревакович Йосиф, парох Хмелівки, в марті 1917 р. Померла також в маю 1917 вдова по бл. п. Петрі Савчинським, пароху Могильниці, а також в серпні 1917 р. вдова по бл. п. Йосифі Реваковичу. В р. 1915 від'їхали з австрійськими військами, що наближались в вересні 1915 до Сегету, о. Петро Глинський, сотрудник в Могильниці і о. Кость Весна, сотрудник в Струсові. Тоді по якійсь перерві обняв завіда

тельство Струсова о. Никола Кулицкий, сотрудник з Дарахова. Церков цілковито не знищено нігде, обрабовано лиш церков в Заздрости, понищено мури будуючих ся церков в Струсові і Дарахові, при висалжуваню моста вилетіли всі шиби в церкв в Застіночу. Священничі мешканя збурено тільки в Будзанові і Лясківцях, які хоч є в теребовельськім повіті, але належать до чортківського деканату. Не обійшло ся без поважнійшого зчищення господарських будинків, огорожень, садів, дерев. Було лихо, та Богу дякувати минуло і бодай, щоби не вертало ся ніколи, бо тих важких ран, які наносить війна, не так легко вигоїти, а хотілось би, щоби вже починала ся обнова житя і його перебудова, щоби виполоти бурян, а чисте плодюче зерно най корінить ся на добро і процвітанє нашому народови і нашій многострадальній церкві.

Свщ. Олександр Коренець.

З давних -- і нинішних часів.

I.

Нинішне спустошенє значної части України нагадує нам сумні часи татарських нападів, що сучасні літописці представляють як найстрашнійше лихоліте — з яким лиш хиба нинішні часи сеї світової війни можемо порівнати: „Татарове же“ — говорить новгородський літописець*), „избиша князя и княгиню, и мужи и жены и дѣти, чернцыя и черноризцы, іерея, овы огнемъ, а инѣхъ мечемъ; поруганіе черницамъ и попадьямъ и добрымъ женамъ и дѣвицамъ предъ матерьми и сестрами... И кто, братье, о семъ не поплачется, кто ся насъ осталъ живыхъ, како они нужную и горкую смерть подьяша? да и мы, то видѣвше, устрашилися бихомъ и грѣховъ плакалися, съ въздыханіемъ, день и ношь; мы же въздыхаемъ день и ношь, пекущєся о имѣнїи и о ненависти братьи“.

В Руськїм Временику, при описі нападу „окаянного Батїя“, когрому тисяцький Данилів. Димитрій Київський, порадив йти на Угри, „занеже видѣ землю Рускую отъ злаго плѣченїя Батыева гибнущу въ концѣ“***), говорить літописець ось як: „И не единъ градъ разориша, но многія земли: Ря-

*) Полное Собрание Русскихъ Лѣтописей, Т. III. Новгородскіе Лѣтописи. С. Петербургъ 1841. стр. 51. ч. 6746 (1238 р.)

**) Рускій Временикъ. сирѣчь, Лѣтописецъ; Москва 1820. ч. I. стр. 142. (Із славної збірки В. А. Бильбасова, Seminar für osteuropäische Geschichte, k. k. Universität, Wien, Hölzl. 5.)

занскую, и Владимирскую, и Нижегородскую, и Галичскую, и Ростовскую, и Тверскую, и Полновгородскія, и Киевскую, и Черниговскую, и Волинскую, и Подольскую, и Угорскую, въ нихже великія господственныя самодержавныхъ грады, и со окрестными ихъ градовы, и странами и властями, по всѣмъ тѣмъ землямъ проліяша поганіи кровь Христіанскую яко воду. Положиша убо трупія рабъ Божіихъ священниковъ въ брашно птицамъ небеснымъ, и плоти преподобныхъ иноковъ и инокинь звѣремъ и гадамъ земнымъ. И не бѣ погребаящихъ всѣхъ православныхъ Христіанъ, и не бѣ о нихъ приношенія ни молитвы: не бѣ бо церквей, ни священниковъ, ни кадыла ни мѣста, ежебы кому и гдѣ принести ко Господу Богу жертву спасенную о душахъ ихъ... Сие убо тѣ великія земли и градове и власти многочисловѣчныя въ поле запустѣнія положены быша. И быша гробове всемертвенныя, и смертная врата, и многозіяющая адова утроба всепріемница; рыданіе бѣ повсюду и плачъ велегласенъ. Горы убо и холми плѣненымъ и малооставшымъ плачушымъ супротивъ возгласаху. Рѣки же волнами сопремшумяху, садовныя же дрѣвеса, и вся боры, и дубрагы, вмѣсто рыданія и плача вѣтвями повѣвающе умильно приглашающе, и вмѣсто слезъ листіе стѣ себе спущаху**).

Тамже**) не меньше по мистецьки змальований плач матери-землі за своїми синами: „Но и общая наша мати земля, якожъ и плотская чадолюбивца мати восплакася, жереломъ великимъ стоящи, маніемъ глаголющи: Сынове, сынове Русскіи! почто ходите предъ Господемъ Богомъ сотворшимъ васъ въ похотехъ сердець вашихъ? Или не слышасте пророка Господня глаголюща сие? Аще хотите и послушаете мене, благая земная снѣсте, аще ли не хотите и не слушаете мене, оружіе васъ поясть: уста бо Господня глаголаша сія***). Чада мои, чада мои! прогнѣвавши и Господа своего, и моего творца и Бога, вижу васъ отъ моя пазухи отторгаемыхъ, и в поганскія руки немолитивно впадша, праведнымъ судомъ Божиимъ, и иго работно имуще на плечахъ вашихъ. Азъ же къ тому остаючи васъ чадъ своихъ любимыхъ бывшихъ мнѣ, кому убо бѣдная вдова быхъ, и безчадна. Но кое первое сѣгую и плачу? мужа ли, или любимыхъ моихъ чадъ? Вдовство бо мое есть опустѣніе многихъ градовъ и честныхъ монастырей и святыхъ церквей, лишеніе же чадъ, учителей и священниковъ и властителей и прочего народа. Ктому уже не терплю жалости моя, и лютыя сея бѣды. Но возопію ко общему творцу Господу Богу, умильнымъ гласомъ: Боже содѣтелю всѣхъ! сотвориый вся своимъ пречистымъ хотѣніемъ, презри нынѣ беззаконіе людей сыхъ, помилуй ихъ милосерде, и утоли правед-

*) Рускій Времяяникъ, я. в. стр. 146.

**) стр. 147, 148, 149.

***) К. I. 19. 20.

ный свой гнѣвъ, возврати плѣнные ихъ во сѣя, да мя вторицею наслѣдятъ поселѣніемъ твоимъ Господи, яко ты еси единъ Богъ безгрѣшенъ, милуяй грѣшныхъ, и прощая кающихся. Мыжъ православнии прочитающіи умильную повѣсть сию, и послушающіи ея, да глаголемъ изъ глубины сердца: Владыко Христе Царю вѣкомъ и Содѣтелю твари! не хотяй грѣшникомъ смерти, избави ны отъ злаго нашествія нечестивыхъ варваръ, и отъ прочихъ иноплемennыхъ, и укрѣпи на нихъ православныхъ Царей нашихъ, и укроти въ насъ, сущая междоусобныя брани и церковныя раздоры, и всему православному Христіанству полезная устрой, да въ мирѣ и въ тишинѣ славимъ тя истиннаго Христа Бога нашего славимаго въ Троицы. Сущихъ же отецъ и братій нашихъ во всякомъ возрастѣ скончавшихся въ то лютое варварское плѣненіе избави отъ вѣчныя муки, и покой ихъ со всѣми отъ вѣка угодивими тебѣ, яко твои суть судове неиспитанны, и путіе твои неизслѣдованны, и твое есть царство непремѣнно, и держава неприкладна, и тебѣ подобаетъ всяка слава, и честь и держава, нынѣ и всегда, и во вѣки вѣкомъ, аминь".

Дійсно, татарське, лихоліте показало ся страшним нещастемъ для Руси! Крімъ внішнихъ бід — спустошенія сел, міст і цлихъ полосъ землі, знищенія народу ріжними реквизиціями (яка вірна аналогія нинішнихъ часів!) та свідченнями, тяжкими податками й данинами, воно відізнавалось многими погубними наслідками такожъ у внутрішнімъ житю народу. Воно здержало розвитокъ державного житя, що ще не встигли якъ слід уложити ся і зміцнити ся. Крімъ того татарське бамо спричинило темноту народу і розсіяло середъ него грубі рязобони та страшні блуди. В часі, коли треба було дбати про охорону жи я й майна, трудно було заводити школи й думати про науку; в тімъ часі марнували ся й пропадали які були памятники давної культури й письменства*).

Тому пастирі церкви старались по можности ослабити ті біды й нещастя татарського лиха, поучуючи нарід і накликаючи его до моральної поправи й онову**). В ряді тихъ людей стоять на першій місці: Кирило II, митрополит київський (1243—1280) і Сарацион, ігумен київопечерський, поставлений в р. 1274 епископомъ Володимирськимъ (†1275 р.).

В своїхъ Правилахъ* з р. 1274 говорить Кирило між иньшимъ такъ: „Какую выгоду, наслѣдували мы, оставивъ божес-

*) Пр. підчасъ нападу Тохтамиша „книгъ множество снесено (было) съ всего града и зъ селъ, въ соборныхъ церквахъ, многое множество наметано, съхраненія ради спроваждено, то все безвѣстно (Татары) сътвориша". П. Собр. Р. Лѣт. VIII. 46.

**) Исторія Русской Церкви въ періодъ монгольскій. Макарія, Арх. Харьковскаго. Кн. II. глава VI.

***). Памятники древн. рус. кан. А. С. Павлова, ч. I., стр. 84-102; Русск. Достопамят. I., 106-108 по части в Хрест. Буслаева, стр. 391-392.

ственныя правила? Не разсѣялъ ли насъ Богъ по лицу всей землѣ? Не взяты ли наши города? Не пали ли наши сильные князья отъ острія меча? Не отведены ли въ плѣнъ наши чада? Не запустили ли святыя Божія церкви? Не томимся ли мы каждый день отъ безбожныхъ и нечистыхъ язычниковъ? Все это намъ за то, что мы не хранимъ правилъ св. отецъ нашихъ...”

До правилъ додано ще „Поученіе къ попомъ“ *) в котрѣмъ митрополитъ підносить високе достоїнство священника і говорить про обовязки душпастирівъ: „Вы нареклись земными ангелами, небесными человекѣми. Вы съ ангелами предстоите у престола Господня, вы съ серафимами носите Господа. Вы сводите съ небеси Духа Св. и претворяете хлѣбъ въ плоть и вино въ кровь Божию. человекѣмъ не видимо, а святыя многіе видѣли. Вы просвѣщаете людей святымъ крещеніемъ, вы связываете, вы разрѣшаете. Вами совершаетъ Господь тайну спасенія рода человекѣскаго; васъ поставилъ стражами и пастырями словесныхъ овецъ своихъ, за которыхъ пролилъ кровь свою... Простецъ согрѣшитъ, онъ дастъ отвѣтъ предъ Богомъ за одну свою душу; а когда іерей согрѣшитъ, то соблазнитъ многихъ и за ихъ души принимаетъ осужденіе. Блюдитесь же отъ всѣхъ грѣхъ: не работайте плоти, отстаньте отъ пьянства и объяденія; прекратите тяжбы, свары, вражды... Блюдайте и порученныхъ вамъ людей, какъ научить ихъ и представить непорочными на судъ предъ Богомъ, чтобы каждый изъ васъ могъ сказать: „се азъ и дѣти моя, яже ми естъ далъ Богъ...“ Ложныхъ книгъ не читайте, еретиковъ уклоняйтесь, чародѣевъ бѣгайте, говорящимъ не отъ божественныхъ писаній заграждайте уста... Разумѣйте, какъ учить дѣтей духовныхъ: не слабо, чтобы не облѣнились; не жестоко, чтобы не отчаялись... Святую же и страшную службу совершайте со страхомъ; никогда не входи въ олтарь, имѣя вражду съ кѣмъ либо... не озирайся назадъ, но весь умъ имѣй горѣ... Блюдайте и родныхъ своихъ дѣтей... Илѣй первосвященникъ былъ безъ грѣха предъ Богомъ, но за сыновніе грѣхи былъ посланъ въ муку, потому что не училъ сыновей своихъ доброму и не наказывалъ ихъ... Если все это сохраните, то молитва ваша будетъ услышана отъ Бога; въ землѣ нашей налоги отъ поганныхъ уменьшатся, и Господь подастъ намъ обиліе всего, если мы въ волѣ Его будемъ, соблюдая Его заповѣды...”

*) Прибавл. къ Тв. св. Отц. I. 428-432; А. С. Павловъ, я. в. ч. I. стр. 111-116; також. гл. Макарій, Історія Русской Церкви. Т. V. стр. 129-134.

II.

Також поученя св. Серапіона* тхнуть великою любовю до народу і глибоким жалем по причині його нещастя.

Літопись називає Серапіона „збѣло учительнымъ и сильнымъ въ божественномъ писаніи“;¹⁾ сам він звертаючись до своїх слухачів уживає таких слів — в першій поученю: „много же глаголахъ вы, братые и чада“;²⁾ — в другій: „многожды глаголахъ вы“ або: „всегда сѣю въ ниву сердець вашихъ сѣмя божественное“, — в пятій: „азъ бо грѣшный всегда учю вы, чада“³⁾. В Правос. Собесѣд. видані єще два поученя під іменем Серапіона, єпископа Володимирського, і здає ся було їх більше, однак нам знаних є поки що тільки тих пять поучень Серапіона, котрі він написав, правдоподібно в часі свого недовгого святительства у Володимирі.

Вже майже 40 літ минало від часу, як над Русю затяжало страшне татарське ярмо (1237—1274). Часті напади Татар спричинювали руїну міст, забійства і грабежі, огні і спустошеня; за тим йшли налоги злі, тяжкі блуди, різні надужитя й проступки. Серед таких обставин проповідав Серапіон, і тому відай проповіді його мають характер незвичайно жалібний — можна сказати, елегійний тон. З глибоким чувством жалю, у всіх своїх поученях вказує він на нещастє руської землі, видячи в тім кару Божу за гріхи. „Сколко разъ“⁴⁾, говорить він в першій поученю. „мы внавидѣ солнце затмившимся, луну померкшею, видѣли перемѣны въ звѣздахъ!.. Земля, отъ начала утвержденная и неподвижная, нынѣ движется, по повелѣнію Божію, колеблется отъ грѣховъ нашихъ, не можетъ носитьъ нашихъ беззаконій. Мы не послушали Евангелія, не послушали апостоловъ, не послушали пророковъ, не послушали великихъ свѣтилъ, т. є. Василия, Григорія Богослова, Іоанна Златоустаго и другихъ святыхъ святителей. Вотъ и наказываетъ насъ за сіє Богъ знаменіями, землетрясеніємъ, бывшимъ по Его повелѣнію. Не говоритъ устами, но наказываетъ на дѣлѣ... нынѣ потрясается и колеблеть землю, хочетъ страсти съ земли беззаконія и грѣхи многіе, какъ листья съ дерева... Но что потомъ было у насъ? не гладъ ли? не моръ ли неоднократный? не частыя ли войны? Однакожъ, мы не покаались, пока пришелъ на насъ, по Божію попущенію, народъ

*) Чотири Поученя Серапіона печатані в Прибавл. къ Твор. св. От. стр. 97-111, 193-205.; пiate виданє Шевиревимъ въ Поѣздкѣ въ Кирилло-Бѣлоєз. монастырь, ч. II., стр. 36.; всі в Хрестом. Буслаєва, стр. 493-498, 525-528.

¹⁾ П. Собр. Р. Лѣт. VII., 172; Ник. Лѣт. III. 59.

²⁾ Поученіє къ попомъ въ Приб. къ Т. св. От. I стр. 101.

³⁾ Шевиревъ, Поѣздка въ Кирилло-Бѣл. монастырь, II. 37.

⁴⁾ Подаю в транскрипції Порфирьєва, Исторія Русской Словесности. Ч. I, стр. 446—448.

немилостивый. опустошилъ нашу землю, плѣнилъ города наши, раззорилъ святѣя церкви, избилъ отцевъ и братіи нашихъ, поругался надъ нашими матерями и сестрами“.

Також і друге поученє повне жалю і плачу над бідою і грѣхами народу. „Не такъ скорбитъ матъ, видя дѣтей своихъ больными, какъ скорблю я, грѣшный отецъ вашъ, видя васъ болящихъ дѣлами беззаконными. Многократно бесѣдовалъ я съ вами, но не вижу въ васъ никакой переменѣи... Всегда сѣю я на нивѣ сердцеъ вашихъ сѣмя божественное, но никогда не вижу, чтобы оно прозябло и принесло плодъ... Чего мы не навлекли на себя? Какихъ не понесли мы наказаній отъ Бога? Не была ли плѣнена земля наша? Не были ли взяты города наши? Не въ короткое ли время отцы и братья наши пали мертвы на землѣ? Не отведены ли въ плѣнъ жены и дѣти? А мы, оставшіеся, не порабожены ли были горькимъ рабствомъ отъ иноплемениковъ? Вотъ уже сорокъ почти лѣтъ продолжается томленіе и мука, и тяжкіе налоги не прекращаются, также голодъ и моръ скота нашего. Мы и хлѣба не можемъ ѣсть въ сладость. Отъ воздыханія и печали сохнутъ кости наши. Что же довело насъ до этого? Наши беззаконія и наши грѣхи, наше непослушаніе, наша нераскаянность“.

В третім поученю справді по мистецьки змальована сумна картина татарського находу — в багатьох подібна до нинішнього образу війни в нашій рідній країні. „Мы ни въ чемъ“, говорить Серапіон „не оказались лучшими“. Тоді Господь навелъ на насъ народъ немилостивый, народъ лютой, народъ, не щадящій ні юної красоти, ні немощи старцевъ, ні младости дѣтей: ибо мы подвигли на себя ярость Бога нашего... Разрушены Божія церкви, осквернены священныя сосуды, пограна святѣи, святители сдѣлались добычею меча; тѣла преподобныхъ иноковъ брошены въ пищу птицамъ; кровь отцевъ и братьевъ нашихъ, какъ вода многа, напсила землю... Поля наши поросли травою, и величіе наше смирилось, красота наша погибла, богатство наше досталось въ удѣлъ другимъ, труды наши достались невѣрнымъ. Земля наша стала достояніемъ иноплемениковъ, мы сдѣлались предметомъ поношенія для сосѣдей нашихъ, посмѣшищемъ для враговъ нашихъ. Ибо свели мы на себя гнѣвъ Господа, какъ дождь на небеса, подвигли на себя ярость Его, отвратили отъ себя великую Его милость и довели себя до того, что на насъ смотрятъ съ сожалѣніемъ. Нѣтъ наказанія, которое бы не постигло насъ“.

Після 4 го поученія, в котім Серапіон виступає проти суєвіря і самоволі народу, що особливо в часах неповідження дає ся легко звести і до заворушення наклонити комунібудь, хто вкаже йому на дійсних будь мнимих винувників його неволі — говорить Серапіон, в 5 ім поученю, ось так: „Лучше братія, перестанемъ отъ зла; отступимъ отъ всѣхъ“

злыхъ дѣлъ: разбоя, грабительства, пьянства, прелюбодѣйства, скупости, лихвы, обиды, воровства... лжи, клевети, рѣзоиманія. Я грѣшний всегда учу васъ, дѣти: велю вамъ казаться, вы же не перестали отъ злыхъ дѣлъ. А если какая на насъ казнь отъ Бога приде ъ, то мы еще болѣе Его прогнѣвляемъ, дѣлая изгнѣты: того ради ведро, сего ради дождь, того ради жито не родится, — и бываєте строители Божіей твари, а о безум'и своемъ не скорбите*.

Дійсно, дивно всо подібне до того всего, що ми нині на нашій землі видимо і що переживаємо! Сумна, але правдива картина всенародної неволі — наче дивився проповідник і на нас і те що видів, говорив!

Потішаюче однак, що ми те все лихо перебули та дасть Бог і теперішнє перебудемо — хоч як воно велике! Була Татарва, була Польща, була Росія, а тепер є — Україна — з нами Бог!

В С Я Ч И Н А.

Важне для катехитів. Позаяк службова прагматика з д. 28. VII 1917 не числить катехитам середних шкіл літ перебути в душпастирській службі — внесло віден ьке товариство катехитів петицію до парламента на руки посла О. д-ра Стояна о д дане до прагматики новелі, на підставі котрої половина літ душпастирських, все одно з іспитом чи без іспиту, має бути почислена, подібно як суплентам і асистентам перед іспитом, до п'ятиліт і емеритури. Мо йовано тим, що катехит мусить мати не лиш теоретичне знанє, але також довшу душпастирську практику; тому й не дозволяють Ординаріяти скорше робити іспиту, як по трех літах душпастирської праці. Є се то само, що практика промислова, яка числить ся в ц. к. школах промислових.

Подібні петиції і меморіяли до ц. к. міністерства Просвіти мають внести чеські, стирійські і другі товариства катехитів та на зібраню дня 16. X. в палаті архієпископській у Відні I. Rotenthurmstrasse 2. поставили те жаданє також і до українських катехитів, котрих репрезентував тоді підписаний. Вправді при нинішних відноинах персональних в Міністерстві Просвіти, а передовсім зі згляду на парламент і фінанси, нема великої надії, щоби така новеля перейшла, однак тутешні катехити не жалують трудів, бо таких, що довші літа перебули в душпастирстві, є дуже много.

„Dienszeit“, що після § 53 числить ся катехитам шкіл народних і виділових з кваліфікацією до шкіл середних,

означає після офіційної інтерпретації дотичного референта в Міністерстві (гсфрат Kellert) службу за декретом або сталу, а не катехитурю поучену з душпастирством бо такий катехит йшов на похорон, як мав похорон, а не до школи, як мав школу; так само не числить ся служба провізорична, — але є надія, що в тім напрямі дасть ся референта переконати на користь нашу.

§§ 15-20 прагматики вводять основну реформу комісій іспитових для катехитів, що мають повстати при начальних властях (bei Zentralstellen und Landesschulbehörden) і будуть складати ся з 5 ьох членів, між котрими представник Ординаріату буде мати рішайучий голос; тому представникови признач. широка компетенція у всіх справах катехитів.

§ 32. дає право катехиті ще більше чим другим професорам інтересувати ся позашкільним житєм учеників. В загалі нова прагматика дає нам певний хосен, але й підпорядковує нас більш ц. к. властям. Бувають і колізії: пр. коли один з віденських директорів зажадав, щоби всі члени збору без виімка при нагоді шкільного торжества виступили в ун формі (§ 41.), явив ся учитель мойсейової релгії в комплектній параді VIII ої ранги і зі шпадою, а старий катехит в VII ій рандзі міг лиш взяти плащ і щоденну урядничу шапку та виглядав — як старий терціян. Уживаний у нас циліндер відкидають тутешні катехити, а віденії уживають його лиш при певних нагодах, пр. при похоронах, так що коли видить ся циліндер, мимоволі оглядає ся чоловік за караваном. Дальше пр. т. зв. Flottenack подобав би ся.

Підписаний проєктував би умундузоване подібне, як є у військових капелянів. Зрештою є иньші річи важнійші — просить ся оо. Товаришів о дискусію.

Свц. Олександр Коренець.

Пятьдесятьлітний ювілей священства із високим відзначенєм обходив 11 го падолиста с. р. греко кат. черновецький парох, декан, апостольський пронотар, генеральний вікарій і м'траг, отець Келесги і Костецький. Торжество, мимо когачого через війну обмеження, відбуло ся величаво. В назечері, після вечерні, удали ся великою громадою парохіяни, брацтва церковні товариства та усе місцеве греко-кат. духовенство до дому високодостойного Ювілята. Від парохіян виголосив крапорчеву промову Д. р. Клим Ганкевич. Ювілят зворушений, серед сліз дякував присутним за об'яви пошани, почім із соток грудий понесла ся заздоровна пісня многих літ. Від товариства „Мироносиць“ промовила гофратова пачі Ольга Калужняцька, а членки вручили Ювілятови розкішний живий цвіт. Іменем священства желав гімн. катехит, сов. о. Атанасій Левинський. В сам день ювілею, перед Богослуженєм, прибав до украшеної церкви красвий намісник Д. р. Йосиф граф Ендорф і після короткої

привітної бесіди вручив Ювілятові комтурський хрест ордену Франц Йосифа на стяжці із воєнною декорацією. Сею високою відзнакою наділив о. мітрата ще бл. п. монарх Франц Йосиф за хоробре і тактовне витреване в часі ворожих наїздів. Службу Божу соборював з дяконами о. Ювілят при участі всего місцевого гр. кат. духовенства. На Богослуженю при битком набитій церкві, був присутний краєвий намісник граф Ендорф, посадник міста, правительств. совітник А. Мінкуш, посол Єротей Пігуляк, нотар Николай де Говора Двогомірецький, директор гімназії Д-р. А. Артимович, директор учительського семинара, прав. совітник Кушнірюк та много много ще інших достойників, духовних і світських відпоручників і нечислиме число мірян, інтелігенції та молодіжи. У проповіді з'ясував о. сов. Левинський ядерно велич хвилі, привитав достойників, а жаляючи Ювілятови, попросив о молитву і благословене нам усім у сей важкий час. Після Богослуження стискав о. Ювілят голови, роздаючи памятні образці. На прийняті, уякому взяли участь прошені достойники та відпоручники, тоастував перший намісник, граф Ендорф, відтак лат. пралат о. Шмід, вірменський канонік о. Лукасевич, посол Пігуляк та о. сов. Сімович. Як намісник, так і всі прочі бесідники підносили велику працю-енергію і заслуги о. Ювілята для церкви та повне пожертвоване і приміру гідне поведене в часі займанщин. Високої достойний Ювілят питомою вимовою дякував речникам вказуючи, що і його товариші праці витривали гідно в часі інвазій, зазнаючи тої самої долі і шиканів. А в церкві до пізнього вечера заносили вдячні вірні молитви до Бога за здоровле свого доброго Пастиря, який не кинув їх у важку хвилю, а терпів ураз, несучи поміч і розраду зболілим душам. Нехайже Всевишній кріпить доброго Слугу Свого ще много літ, щедрить ласками працювати і далі не голословно у славу Бога, святої Церкви та рідного народу.

Відозва. Редакційний Комітет „Пропамятної книги виселенців в таборі в Гмінді“ просить отсим усіх, що були в таборі в Гмінді та в інших таборах виселенців — присилати як найскорше — свої вражіння, описи, оповідання, як також світлини із таборового життя — на руки Комітету, щоб він негайно міг приступити до видавня сеї „Пропамятної книги“. —

Адреса: Е. Сандул. Gmünd N. Ö. Barakenlager.

Від Адміністрації.

Просить ся надсилати залеглу посліплату за рік 1917.

Обезпечене в VII. воєнній позиції через ц. к. австрійський військовий фонд вдів і сиріт.

Ц. к. австрійський військовий фонд вдів і сиріт основано з вибухом війни. Свої агенди почало те товариство провадити з початком 1915 р. Товариство остає під протекторатом Его Ціс. і Кор. Апостольської Величності Карла I. і Еї Величності Цісареві Зити. Ціль Товариства — опіка над вдовами і сиротами по поляглих у сій війні жовнірах. Во війні буде Товариство уділяти крім того інвалідам під моги, буде закуповувати для них господарства, улаштовувати варстати і т. п. Фонди на свої цілі збирає Товариство із складок, добровільних записів і ріжних підприємств.

Одним з таких підприємств, в порозумінню і на умовах з асекураційним товариством „Фенікс“ у Відні, є обезпечене в семій воєнній позиції. Таке обезпечене в воєнній позиції лежить в тім, що підписчик замість готівки обезпечує собі на випадок дожиття або родині на випадок вчаснішої смерті облігації воєнної позички. Ся форма підписки воєнної позички для підписчика найкорисніша через те, що підписчик за малу щорічну премію може забезпечити собі високу суму в облігаціях воєнної позички і для держави найвигідніша вона через те, що якнайширші круги населення за малу щорічну премію можуть брати участь в підписуванню високої суми воєнної позички.

Обезпечуватись в воєнній позиції може кожда здорова особа від 15 до 60 літ — жовніврів в поли може обезпечувати родина. До суми 5.000 кор. можна обезпечуватись без лікарських оглядин. Обезпечене є важне зараз від першої хвилі його заключення, також на випадок смерті на війні або внаслідок самовбийства. Премії платить ся річно, піврічно, чвертьрічно або місячно. Можна також заплатити відразу премію з гори за цілий час істнованя обезпеченя. Обезпечений дістає повний дохід о відсотків від підписаної воєнної позички, як також в цілости зиск з льомбарду по процентовій столі австро-угорського Банку. В тих зисках Товариство не бере участі. Обезпечений не має примусу платити премії. Хто перестав платити премії, не поносить ніякої шкоди. Вплачені премії ніколи не можуть пропасти, хочби заплачено тільки одну рату. На випадок розв'язаня обезпеченя перед часом одержує підписчик в кождім випадку свої повні вкладки ощадности разом з можливою надвишкою з відсотків.

Таким чином обезпечене в воєнній позиції се найліпша льокація капіталу. Вправді корисно і в інших товариствах обезпечуватись, та найкорисніші умови обезпеченя має тільки ц. к. австрійський військовий Фонд вдів і сиріт. Всякі інформації уділює Товариство в Краєвім Бюрі для Східної Галичини (Пісміл воєнних обезпечень), у Львові, ул. Словацького, 16, а по повітах староства, уряди податкові, парохіяльні і громадські.

Фірма

A. FLEMMINGS SÖHNE,

WIEN, VI. Webgasse Nr. 43

механічна ткаля шовку і матерій на церковні ризи

поручає Всечесному Українському Духовенству гр. кат. обряду свій також тепер ще багато заосмотрений склад церковних матерій з особливим узглядненем українських а спеціально літургічних взірців в багатім виборі, як також готових риз для гр. кат. обряду від найбільш поединчих до найбогатших.

На жадане висилаєсь прібки матерій і цінник безплатно. Замовленя, також всякі напрями риз, виконуєсь якнайскорше.

ГОЛОВНІ УМОВИ УСПІШНОСТІ ПРОПОВІДІ

написав

свщ. Д-р. ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ст. 73, ціна **1.40 К.** без поштової пересилки.

Замовляти можна або в Книгарни Товариства ім. Т. Шевченка, Ринок 10, або в редакції „НИВИ“.

„СВІТ“ виходить неперіодично і містить українську і перекладну белетристику, статі про мистецтво та описи боїв У. С. С.

В кождім числі багато гарних картин.

ПЕРЕДПЛАТА:

АДРЕСА:

Річно 16 К., піврічно 8 К.

Львів, ул. Куркова ч. 11.

Видає і за редакцію відповідає **свщ. Др. Гавриїл Костельник.**
З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

Підписуйте військову позичку!

Дбайте про будучність своїх родин!

Приступіть до забезпечення в позичці!

Обезпечене в війсьній позичці лучить підписку позички з обезпеченем на випадок смерті.

Найважливіші постанови.

I. Хто може заключити обезпечене в війсьній позичці?

Кожда здорова особа без різниці пола в віці 15—60 літ.

Тих, що повнять військову службу, можуть зголосити також члени родини, роботодавці або громада.

II. На яку суму й на який час може звучати обезпечене?

Без лікарських оглядин до суми 5.000 К. — Висші суми, для яких устано-влено особливі умови, — з лікарськими оглядинами.

Час існування обезпечення по виборі підписчика 10—20 літ, одначе не понад 70. рік життя.

Обезпечене є важне зараз від першої хвилі заключення, — також на випадок смерті на війні або наслідком самовбийства.

III. Як і в якій висоті платить ся премії?

Залежно від вибору підписчика річно, піврічно, місячно.

Премії за обезпечене 1.000 К. військової позички (VII. вільної від податку 5½% державної позички) вносять ся:

	річно,	піврічно,	чвертьрічно,	місячно
при 10- літній сплаті	77.—	39:20	20.—	6:80
" 12 " "	63.—	32:10	16:30	5:55
" 15 " "	48.—	24:40	12:40	4:25
" 20 " "	44:55	22:70	11:50	3:90
" 18 " "	39:50	20:10	10:25	3:50
" 20 " "	36.—	17:85	9:10	3:10

Обезпечене з одноразовою премією.

Хто заключає обезпечене на випадок смерті й дожитя, може премію запла-тити також відразу з гори за цілий час існування обезпечення.

Тим самим є він звільнений від всяких дальших влат.

В заміну за ту одноразову премію одержує підписчик облігації обезпеченої військової позички (VII. вільної від податку 5½% військової позички) по упли-ві часу обезпечення (10-20 літ), означеного по виборі підписчика.

На випадок вчаснішої смерті підписчика одержує сі облігації зараз по йо-го смерті родина. Крім того звертаєть ся їй виплачені з гори і ще неужиті премії.

Отже родина підписчика одержує крім облігацій військової позички також значну грошову суму в готівці.

A) Одноразова премія за 1000 К 5½%-ової державної позички вносить ся при:

10-літнім обезпеченню К 640.45

16 літнім обезпеченню К 524.30

12-літнім обезпеченню К 603.2

18-літнім обезпеченню К 503.26

15-літнім обезпеченню К 541.82

20 літнім обезпеченню К 476.74

Неужиті премії, які на випадок смерті звертаєть ся родині, а на випадок передчасного розв'язання умови підписчикови, вносять ся приміром при 15-літнім обезпеченню;

з кінцем 1. року обезпечення К 505.76.

з кінцем 5. року обезпечення К 393.—

з кінцем 13. року обезпечення К 452.—

з кінцем 10. року обезпечення К 219.20.

Нема стемплених оплат ані побічних належитостей! — Нема додаткових оплат!

До оплати одноразових премій можна ужити також облігації давніших військових позичок; сі облігації обчислюють ся — при обезпеченнях до висоти 5000 К по емісійнім курсі.

Число внесення:

Отсим внесеном обняте обезпечене переводить Ц. К. УПРИВ. ТОВАРИСТВО ОБЕЗПЕЧЕНЬ „АВСТРИЙСКИЙ ФЕНІКС“ У ВІДНИ на основі умови з Ц. К. АВСТР. ВІСКОВИМ ФОНДОМ ВДВІ І СІРИТ, перестерігаючи обняті умовою користи для обезпечених і з окрема для тих, що вже перед тим були заключили воєнне обезпечене, як також для воєнних вдвІ і сиріт.

== В Н Е С Е Н Ё ==

на обезпечене при воєнній позиції (обезпечене на дожиття і на випадок вчаснійшої смерті без лікарських оглядин).

На конде питанє треба ясно і основно відповісти. Літні або інші знаки замість відповіди є недопустимі!

Питання:	Відповіді:
1. а) Імя і назвище обезпеченого? б) місце замешканя? (докл. адр) в) покликанє або занятє? г) рік і місце уродженя:	1.
2. а) Чи обезпечений є здоров? б) чи перейшов яку поважнішу хоробу?	2.
3. Чи маєте вже в Тов-і „Австрійський Фенікс“ обезпечене в воєнній позиції в якій висоті?	3.
4. Яка номінальна квота VII. воєнної позиції має бути обезпечена?	4. К, словно VII. австр. воєн. позиції?
5. На який час має звучати обезпечене?	5.
6. а) Чи премія буде зложена відразу за цілий час обезпеченя (премія одноразова)? б) Чи премія буде оплачувана річно, піврічно, чвертьрічно або місячно?	6.
7. Кому вислати полісу? (докл. адр).	7.
8. Хто оплачує премії? (імя, назвище і докладна адреса).	8.
9. Кому виплатити обезп. капітал? а) на случай дожитя: б) на случай смерті:	9.

Заявляю і стверджую моїм відписом, що я відповів (ла) на ті питання основно і згідно з правдою.

Відомо мені, що неправдиве поданє стану здоровля обезпеченої особи робить обезпечене неважним.

Умову обезпеченя я прийняв (ла) до відома.

....., дня 1917.

Підпис обезпечуючого (ої)

Стверджую власноручний підпис обезпечуючого

....., дня 1917.

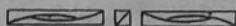
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

<i>свщ. М. Д.: Про христову релігію</i>	359
<i>свщ. Леонтій Куницький: Над Босною</i>	375
<i>свщ. Вячеслав Бельоглявек: Евхаристійне Різдво</i>	392
Всячина	399
Від Адміністрації	399
Оголошення.	

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодиноке число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

Гляди на цікаві інформації про VII.
воєнну позичку ц. к. австрійського
Фонду вдів і сиріт, які в уміщені
на предпоследній і последний сто-
роні нинішного числа „Ниви“.

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 12.

Львів, за грудень 1917.

Рік XIII.

Свщ. М. Д.

Про Христову релігію.

Давно ще перед Христом Господом почала псуватись релігія, ся прекрасна дитинна звязь людського серця з Богом. Пророк Ісаїя так пише про ідолопоклонників:

„І се чоловік пішов у ліс, настинав дерева, порубав, запалив у печі, закріпив ся і спік собі хліба, а з того, що зістало, зробив собі бога, клякнув перед ним і став молити ся: спаси мене, бо ти є мій бог“.

Але й про вибраний Богом нарід висказуєть ся отсей пророк з докором: „Слухай небо і слухай земле! Бо Господь говорить: Я виховав діти, а вони повстали проти мене. Віл пізнає свого господаря, ба й осел пізнає жолоб свого пана; а Ізраїль не пізнає мене; мій нарід не зважає на мене, і відвертає ся від мене... Приближають ся до мене ті люди своїми устами і губами своїми мене почитають, но серце їх далеко стоїть від мене“.

Попсувалась отже релігія не лише у поган, але й у вибраного народу, в Ізраїльтян. Релігія однак не могла загинути ані в болоті поганських заблуджень, ані в закростенілих формах фарисейського старозаконства; вона мусіла відновитись і знов явитись яко тріпка сила в людській душі в своїй первісній, райській красі і повазі.

Не легке було се завданє. Тож не сповнив його звичайний чоловік, а Богочоловік, Син Бога живого, Господь наш Ісус Христос.

Так, сам Син Божий прийшов на землю, щоби обновили лице землі, а обновили його через обновленє релігії, через відродженє людської душі Духом святим і Правдою.

Бо лише правдива релігія могла людей, які жили серед всяких блудних релігійних вірувань і поглядів, та тяжким порокам віддавались, увільнити від тих кайдан заблудження і гріха, та вказати їм певну й безпечну дорогу до щастя, як-раз через се шире прив'язанє їх серця до правдивого Бога, і через справдешню чесноту, яка мусить стати для всіх найсвятішим обов'язком.

Любов і прив'язанє людського серця до Бога були основою, на котрій Спаситель здвигнув будівлю нашого спасення. Отець небесний не відкидає нікого, хто лише горить ся до него з покірною любов'ю і кріпкою вірою: тож усі люди мають з дитинним довір'єм і побожностю свої молитви і благання заносити до одного Отця небесного і то в ім'я Ісуса Христа, Сина Його Єдинородного, якого всі люди з вдячністю в серцю мають знов почитати яко свого одинокого Спасителя; всіх людей має одушевляти один св. Дух, має оживляти одна свята надія в життю і при смерті, а то надія на вічну Божу справедливість; всі люди повинні пізнати і сповняти один закон, закон любови, „на котрім весь закон і пророцтва почивають“; всі люди повинні перенятись одним стремлінням — глибоко в серцю закоріненими чеснотами що-раз-то більше уподібнитись до Бога: „будьте досконалі, як і Отець мій небесний досконалий єсть“.

І як світло сонця для землі, так світло небесної науки Спасителя стало вскорі спільним добром для всіх людей, і до днесь роз'яснює нам дорогу до високого нашого призначення.

Та ся Христова наука стала не лише тим „правдивим світлом, котре просвічує кожного чоловіка, що приходить на світ“, але, на любові основана, стала вона разом і тим огнищем, яке одинокє та найкрасше піддержує в людських серцях жар святої любови, тої любови, котру так прекрасно величає св. Ап. Павло в листі до Коринтян: „Коли мовами людськими говорю й ангельськими, любови ж не маю, то став я як мідь дзвеняча і тарабан гудячий. Коли маю пророцтво і знаю всі тайни і все знанє і коли маю всю віру, так щоб і гори переставляти, любови-ж не маю, то я ніщо! І коли роздам увесь маєток мій, і коли тіло моє передам, щоб його спалено, любови-ж не маю, то ніякої користі мені з того. Любов довго терпить, милосердує, любов не завидує, любов не величаєть ся, не надимаєть ся, не осоромлює, не глядає свого, не пориваєть ся до гніву, не думає лихого, не веселить ся неправдою, а веселить ся правдою; все покриває, всьому йме віри, на все вповає, все терпить. Любов ніколи не минає. Тепер перебувають віра, надія, любов, сі трє; найбільша ж із них любов“.

Таку любов припорукає Спаситель словами: „Заповідь нову даю вам: щоби любили ви один другого. Як я любив“.

вас, щоб і ви любили один другого. По тім знатимуть люди, що ви мої ученики, коли любов будете мати один до другого... Більшої любови ніхто не має, як коли хто жите своє кладе за другів своїх“.

Любов велика, любов свята, любов Божа, любов аж до саможертви — отсе основа Христової науки, отсе сила Христової релігії.

Не поможе чоловікови красний дар чаруючої, хоч би й ангельської бесіди, не поможе дар пророцтва, не поможе ніяке знанє, наука, не поможе й така велика та сильна віра, щоби й гори переставляти, не поможе й жертва з маєтку, ба не поможе й жертва людського тіла, не вдіє нічого мучеництво, коли нема в людськїм серцю любови, коли нема в чоловіці саможертви серця й духа.

Тому не даром взивав уже старозавітний псаломник: „Жертва Богу — дух сокрушений; серця сокрушеного і смиренного Бог не унижить“.

До такої любови накликавав і св. Іван Євангелист: „Любі, любім один другого, бо любов від Бога; і кождий, хто любить, від Бога родив ся, і знає Бога. Хто не любить, не пізнав Бога, бо Бог — Любов! В тім явила ся любов Божа в нас, що Бог Сина свого Єдинородного післав у світ, щоби ми жили через Него. І в тім ми пізнали любов, що Він своє жите за нас положив. Любі, коли так Бог полюбив нас, то й ми повинні один другого любити. Ми виділи і свідчимо, що Отець післав Сина, Спасителя світа. І коли хто визнає, що Ісус — Син Божий, то в нїм перебуває Бог, а він в Бозі. Ми пізнали також тай увірували в любов, котру має Бог до нас. Бог — Любов, і хто перебуває в любові, в Бозі перебуває, і Бог у нїм. Колиж хто каже: що люблю Бога, а брата свого ненавидить, той облудник! Бо хто не любить брата, котрого видить, Бога, котрого не бачив, як може любити? Тож заповідь сю маємо від Него, щоб, хто любить Бога, любив і брата свого. Хтож любить свого брата, той в світлі перебуває, і облуди нема в нїм“.

По правдіж отсе, як бачимо, релігія Христова се світло нашого розуму, се огнище нашого серця, огнище св. любови!

Тому не диво, що Христове Царство Правди і Любови вскорі завоювало майже цілий знаний тоді світ не мечем, ні огнем воєнних пожарищ, але словом Божої Премудрости та огнем Божої Любови.

Примирене неба з землею, довершене кровавою хрестною саможертвою Спасителя світа, уможливило знов повернене батьківських відносин між Богом і людьми. Тож і сама релігія очистилась від усяких заблуджень, і знов заясніла яко щира, сердечна звязь людського серця з Богом,

своїм Творцем, Спасом і Утішителем, яко глибоке почуване дитинної любови до Отця світів, котре може і на зверх виявляти найкрасшим і найдостойнішим способом богопочитача, богопрославлення, бо „духом і істиною“.

Як коли в родині є згода і любов, які там красні відносини між дітьми і родичами, як ніжно, мило й любо за-являють там діти свою любовну честь зглядом своїх родичів!

Де однак нема любови, там її не заступлять ніякі штучні форми поведення, ніяка хоч би й найоглядніша людська етикета.

Подібно і в родині вселюдській. Доти були прекрасні взаємини між Богом і чоловіком, доки в людським серцю була щира синівська любов до Отця небесного. Як же згодом притахла в людських серцях любов до правдивого Бога, не дивниця, що витворилось ідолотоклонство; так само і між Ізраїльтянами, як лише почала зменшатись давня глибока, сердечна віра колишніх патріархів, Авраама, Ісаака, Якова і других, почала також заникати між пізнішим ізраїльським поколінням і любов, а враз і те повне любови патріархальне відношене зглядом Бога.

Ось як описує ті часи пророк Ісаїя: „Що мені по множестві ваших жертв? Не прийму ваших цілопалень, ані вашого кадила! Воно мені обридло! — говорить Господь Саваот. Хоч з розпростертими раменами взиваєте до неба, я вас не вислухаю, бо ваші руки є повні крови. Умийте ся, очистіть ся, покиньте ваші злі діла, перестаньте грішити, учіть ся добро творити і справедливо поступати; допоможіть притисненому, бороніть сироти і вдовиці: тоді приходіть і оправдуйте ся передо мною“.

Або: „Чи то має бути піст мені милий, говорить Господь, щоби чоловік один день мучив ся, похилив свою голову як тростина і лежав на вереті і в попелі? Має то бути піст і день Богу милий? Але покинь твою злобу, не кривди свого ближнього, вломи голодному свого хліба, прийми подорожного в дім, нагого приодій, і не погорди своїм бідним братом. Тоді заясніє світло твоє як зоря, загоїть ся твоя рана, перед тобою піде твоя правда, а милість Божа буде з тобою. Тоді, коли візвеш до Бога, Він відкликне ся до тебе: се я тут“.

Подібно говорить і пророк Єремія: „Слухайте слово Господне всі Юдеї, се говорить Господь Бог сил, Бог Ізраїля: Поправте пути ваші і діла ваші і я буду мешкати в тім місці. Не надійте ся на себе і на ложні слова ваші, бо нічого вам не допоможуть. Не опускайте ся на те, що храм Господень є посеред вас; лиш коли поправите пути ваші і мисли, коли будете поступати справедливо з ближнім і чужинцем, коли не зробите кривди вдовиці і сироті, не пролите невинної крови і не підете в слід чужих богів, тоді

утверджу вас в тім місці і в тій землі, котру я дав вітцям вашим”.

Отже нічим для чоловіка ані молитва, ані жертва, ані храм святий, коли серце чоловіка, замість любови, є повне лукавства, злоби і облуди.

Тай сам Спаситель дорікав та ганив фарисеїв, книжників і законників за їх лицемірство, називаючи їх побіленими гробами. Бож правдива релігія лежить не лише на самих зверхних формах, а головню і передовсім в правдивій любови, яка й на зверх виявляєсь, але не в штучній фарисейській формалістиці, лише „духом і істиною“. Таж виразно сказав Спаситель до Самарянки: „Жінко, вір мені, прийде час, коли ні на горі сій, ні в Єрусалимі поклонятись будете Отцєви. Прийде час і нині єсть, що правдиві поклонники поклоняють ся Отцєви духом і правдою; бо Отець таких глядає поклоняючих ся Йому. Духом єсть Бог, і хто поклоняєть ся Йому, духом і правдою повинен Йому кланятися“.

Так, Богу наймилїйша лише та честь, що пливе з глибини віруючого і любячого серця; Бога найдостойнїйша лише та хвала, яка віддаєть ся Йому найкрасшими силами нашого духа; для Бога найбільша ся слава, коли ми в дитинячій слухняности сповняємо заповіді Його.

Тому вже старозавітний псалмopівець взивав: „Серце чисте сотвори в мені Боже, і дух правий обнови в утробі моїй“.

Така релігія і таке богопочитанє привертають на землі райські часи, обновляють справді лице землі. Найбільшим храмом для тих Божих поклонників є отся безмірна святиня вселенної; диваном у нїй, широка цвітуча верхня землі, вівтарями, високі гори, а стелею, величавий небозвід, засіяний мільонами чудних зірок, а „святая святих“ — се чисте серце й душа кожного чоловіка. Прекрасно говороть о такім храмі один псєт:

„Я один чарівний знаю храм,
Де молюсь я і ноч'ю і днем.
Не свічки мерехтять ся он там,
А зіроньки сияють огнем.

На молитву не кличе там дзвін —
Сам тут Бог промовля' до сердець —
А тим голосом, бурі гомін,
Або ніжний, легенький вітрець“.

Тай старозавітний псалмopівець, захоплений величавостю сего храму, взиває:

„Господи, полюбив я величаву красу Твою Дому і місце, де пробуває слава Твоя“.

Та що для людської суспільности заходить конечна потреба і інших храмів, то на взір храму всесвіта старався дух людський власними силами будувати, строїти святині, доми Божі, в яких булоб можна в догідний час збиратись на спільні молитви, жертви та богопочитання.

Тож днесь маємо по цілій землі безліч прекрасних, величавих Божих храмів, в котрих „духом і істиною“ приноситься має хвала Всевишньому Творцю, в котрих, на виразний приказ Спасителя, має приноситься неустанно новозавітня Жертва Нсв. Тіла і Крови Господньої в Пресв. Евхаристії, яко вічний спомин страстий, мук і смерти Спасителя, яко вічне, неустанне повторене кровавої Жертви Божого Агнца на Голгофті.

Тому то завдяки християнству дістав людський дух спроможність всестороннього розвитку: на поли архітектури, малярства, поезії, бо всіми і то найкрасшими своїми силами старався людський дух звеличити найчистішого і найсвятішого Духа, Творця вселенної. Бож релігія не могла бути позбавлена і всякої зверхньої форми, так як для чоловіка є вона дана, а чоловік має не лише душу, але й тіло. І найсвятіший огонь не горить сам від себе в тій нашій тілесній ліпянці, але все мусить бути чимсь піддержуваний, підсичуваний, скріплюваний.

Тож і віра і надія і любов і сама найсвятіша зв'язь нашого серця з Богом, сама релігія мусить бути оживлювана і піддержувана не лише живим словом учителя, але й чаруючою силою прекрасних творів людського духа, силою красних штук. І той то вічно живий і неустанно чинний дух людський повинен також все стояти на сторожі, щоби сі оживлюючі чинники нашої релігії ніколи і ніде не втрачали своєї сили, своєї краси і поваги чи то через передавнене, чи закоженілість своїх форм, а противно, щоби своєю свіжістю, весняною красою сповняли все і всюди свою благодіючу задачу.

Отже людський дух повинен пильнувати, щоби в церкві все була гармонія, згідність між самою релігією а її зверхньою формою, якої не годить ся ніколи перецінювати, щоби не сталось так, як і в старім завіті, а то, щоби формалістика не взала першества перед самою суттю релігії, т. є. перед пізнанем Бога, пізнанем зв'язи, заходячої між чоловіком а Богом, пізнанем Божої волі і творенем її, бо „не всякий, що говорить: Господи, Господи, ввійде до царства небесного, а той, хто творить волю Отця небесного“ — сказав Спаситель. А волю Божу творить той, хто Бога любить. Тому треба все більшу вагу класти на те, щоби в своїм серці уґрунтувати Божу любов, а вона вже сама подбає

про красу і силу зверхньої форми богопрославлення. Улюблений Апостол Христовий, св. Іван Євангелист все знаходив собі місце при боці свого улюбленого Учителя і Спасителя, а на Тайній Вечери, на Вечери св. любови і голову свою приклонив до Серця Христового. Марія Магдалина з великої любови сідала все при ногах Спасителя, ціла заслухана в Божу Премудрість небесного Учителя. Правдиво релігійну покору митаря побачив, доглянув Бог і в темній кутику церкви. Перші християни і в підземних катакомбах Богу молились, Бога славили, а Господь вислухував їх, держав їх в єдинодушності і любові, та кріпив їх серця до героїських подвигів.

— Така то сила, краса і велич правдивої релігії любови, оновленої Ісусом Христом!

Давшиж людям таку релігію, вказавши їм таке богопочитане „духом і істиною“, не дивно, що Господь наш Ісус Христос, коли і взніс ся з тілом і душою на небо, миліони людських сердець притягав до свого Царства Любови і Правди, до котрого вільний вхід полишив всім людям доброї волі.

І нема чоловіка, котрий, пізнавши сю Христову релігію, зумів би оперти ся притягаючій її красі, її божественній повазі, її солодкій та спасенній приманливості.

В тім Царстві Христовім людський дух, покріплюваний Духом св., без відпочинку стремить до що раз то більшої святости, поборюючи по дорозі всякі перепони, а сила св. чесноти уносить його безпечно понад усі пропасти і бурі життєвого моря, та в серце вливає святий спокій, вдоволене і щастє.

Одинока Христова релігія має спромогу і силу як найуспішніше і найсильніше втиснутись в жите кожного чоловіка, і дорогою чесноти, дорогою поправи та дорогою освячення провадити його до Бога.

Найкрасший примір того, як Христова релігія впливає на жите чоловіка, подає первісна громада християн, яка не лише з імени, но в дійсности, в серцю й душі була християнською. Була то сердечна, взаємною любовію звязана з собою Христова родина.

Духовним її Отцем, видимім начальним провідником був по вознесеню Спасителя св. Ап. Петро, так як йому одному віддав Спаситель ключі від свого Царства. Він то не лише навчав, але, як говорить св. Іван Золотоустий, „яко начальний вожд“ і огień пещи що раз то зростаючу Христову родину, укріпляв і утаверджував у ній віру й любов і єдність проповідію Божого слова та численними чудами, запроваджував і устроював всюди лад і порядок, а в важніших справах скликавав наради всіх Апостолів та інших учеників Христових.

Прочі св. Апостоли та Христові ученики разом і під проводом св. Ап. Петра теж навчали та управляли дотичними християнськими громадами, обясняли їм слова спасення, які чули з уст самого божественного Учителя; добрих у добрім укріпляли, слабих піддержували, злих остерігали, упоминали й наvertsали на дорогу Божої любови, в серця нещасних і терпячих вливали солодку потіху, несучи їм всяку поміч.

Вірніж знов з жаждою слухали сих слів спасення, та взаємно себе спомагали, взаємно себе любили, додавали собі духа і сили через розважане приміру і страстей Христа Господа до непохитної вірности свому Спасителю. „Перебували вони — як се красно описують апостольські діянн — в науці Апостолів і в спільности і в ломаню Хліба і в молитвах. Був же на кожній душі страх і багато чудес і ознак діялось через Апостолів. І всі віруючі були в купі, і всьо було спільне. І продавали маєтки та достатки і ділили їх на всіх, як кому було треба. І що дня перебували однодушно в церкві, і ломлячи по домах Хліб, приймали сей Корм (св. Причастє) в радости і простоті серця, хвалячи Бога і маючи ласку у всего народу. А Господь що дня пригортав у церкву спасаючих ся“.

Справді сердечним союзом була ся первісна християнська громадка, союзом правдивої любови, взаємної помочи і довіря, правдивим царством Божих дітий. Всі мали одно серце й одну душу, но всіх наглядно спочивав Дух Божий. Загріті і одушевлені Причастєм Нсв. Тіла і Крови Господньої, не перецінювали ані не доцінювали вони життя дочасного, а задивлені в вічну будучність старали ся чеснотами свого життя туземного одному Богу приподобатись, Його св. волі угодити. Вірили вони в одного Бога і Отця, в одного Спасителя Сина Божого, і в одного св. Духа, Освятителя душ людських. Вірою, надією і любовю щиро й сильно з собою зєдинені були вони не лише найкрасшими дітьми Божими, але й найлучшими дітьми свого народа (який не зрівнаний патріотизм св. Ап. Павла!) та найпослушнішими горожанами держави; ніколи суспільного ладу не забурювали, в люди по силам причиняли ся до спільного добра, власть шанували, бо знали, що всяка власть від Бога. Лише тоді, коли сама власть бунтувалась проти Божих законів, коли мішалась до їх совісти, наказувала їм визнавати Імя й науку Ісуса Христа, о тоді вони казали сміло: „Більше треба коритись Богу, ніж людям“, і хоч вязані, биті, мучені, катовані, відходили від своїх мучителів, яких також любили і за яких молились веселі і вдоволені, що за Імя Ісуса могли дещо потерпіти.

Коли згодом почало сповнятись старозавітне пророцтво: „Всі народи, що сотворивем їх, прийдуть і поклоняться ся перед Тобою, Господи, і будуть Імя Твоє прославляти“.

коли отже св. євангеліє почало поширяться між поганями: Греками, Римлянами і др., виринуло з тої нагоди декілька непорозумінь між наверненими поганями і наверненими Ізраїльтянами, прим., чи погани мусять наперед прийняти обрізанє і утримувати весь церемонний закон Мойсея, а аж відтак давати охреститись, або в якій мові належить правити для них богослуження і т. д.

Та св. Дух допоміг сім трудностям як найкрасше полагати. Бо де любов переважає, де на першій місці Божа воля, а на боці всі людські згляди, там св. Дух удержує легко і єдність і згоду і взаємне порозумінє.

І так під проводом св. Петра зібрали ся св. Апостоли і інші поважні і побожні мужі на спільну нараду, і при помочи св. Духа, та по докладнім і всестороннім обговореню біжучих непорозумінь, при живім а переконуючійм виясненю св. Ап. Павла, по представленю обявленої науки і Божої волі через св. Ап. Петра, усунуто вскорі всі непорозуміння, та видано обов'язуючі всіх зарядженя.

Апостольські діянн так о тім пишуть: „Всталиж деякі з єреси фарисейської, що увірували, кажучи: що треба обрізати їх (поган) та наказати, щоби хоронили закон Мойсеїв. І зібрались Апостоли і старші, вглянути в сию річ. Як же повстало велике змаганє, вставши Петро рече до них: Мужі братя! Ви знаєте, що з давних днів Бог між нами вибрав, щоби через мої уста погани чули слово благовістя, тай увірували. І Бог, що знає серця, свідкував їм, давши їм Духа святого, як і нам, і не розріжнив нічого між нами і ними, вірою счистивши їх серця. Чогож тепер спокушуєте Бога, щоби наложив на шию ученикам ярмо, котрого ні батьки наші, ні ми не здоліли носити. Ні! Благодатю Господа Ісуса Христа віруємо, що спасемось кож і вони.

Умовклаж уся громада. І знов слухала, як Варнава та Павло оповідали про ознаки та чудеса, що зробив Бог через них між поганями.

Як же вмовкли вони, озвав ся Яков словами: Мужі братя! Вислухайте мене! Симон оповів, як Бог перше зглянув ся, щоби з поган прийняти людей в ім'я своє. Зсим сходять ся слова пророчі, якож писано: Після сього знов верну ся і збудую намет Давидів, що впав, і руїни його збудую знов і поставлю його, щоб остальчі з людей глядали Господа, і всі народи, на котрих призвано ім'я моє, говорить Господь, що робить отсе все. Розумніж від віку Богові всі діла його. То суджу, що не треба турбувати тих, котрі від поган обернулись до Бога; а написати їм, нехай здержують ся від ідолських гидот, та блуду, давленого та крові.

Зволили тоді Апостоли і старші і вся церква, вибраних мужів зміж себе післати в Антіохію з Павлом та Варнавою: Юду, названого Варсавою, та Силу, мужів провідників між

братами, написавши через руки їх так: Апостоли та старші і братя братям з поган, що в Антіохії і Сирії і Киликії: ви-тайте, радуйте ся! Якож бо чули ми, що деякі зміж нас вийшовши, потривожили вас словами і непокоючи душі ваші, говорячи: щоб обрізувались та хоронили з кон, котрим ми не наказували. То зволилось нам, зібравшим ся однодушно, післати вибраних мужів до вас з любими нашими Варнавою та Павлом, людьми, що передавали душі свої за Імя Господа нашого Ісуса Христа. Післали ми отсе Юду та Силу, котрі і самі розкажуть про те словом. Зволилось бо святому Духу тай нам, ніякої тяготи більше не накладати вам опріч сего конечного, щоби здержувались ви від жертв ідолам та крові та давленого, та блуду; від чого оберігаючи себе, добре зробите. Бувайте здорові.

Післаніж прийшли в Антіохію, і зібравши громаду, пождали послане. Тіж, прочитавши, зраділи від утішення". (Д. ап. XV. 5—31.).

Яка красна полагода зі сторони Апостолів, який послух та радість серед вірних з причини закінчення непорозуміння! Примір, достойний наслідування і в наших часах!

Коли знов відтак повстали незгоди в Коринті і одні почали називати себе Петровими, другі Павловими, інші Апольсовими, ще інші Христовими, написав до Коринтян св. Павло ось який поучаючий лист: „Благаю вас, братя, іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоби ви всі тесаме говорили і щоби не було між вами роздору, а щоби були ви зеднані в одному розуміню і в одній мисли. Звіщено бо мені про вас, мої братя, від Хлоїсових, що між вами є незгоди. Кажу про се, що кожний з вас говорить: „я Павлів, а я Апольсів, а я Кифин, а я Христів. Хибаж поділив ся Христос? Хиба Павла розп'ято за вас? Або в Павлове імя ви хрестились? — Ще бо ви тілесні! Коли бо між вами зависть, та сварня, та незгода, то хибаж не тілесні ви і хиба не чоловічим робом ходите? Коли бо хто каже: я Павлів, другий же: я Апольсів, то хиба не тілесні ви? Хтож Павло і хто Апольс? Та сеж вони тільки слуги, через котрих ви увірували. Я посадив, Апольс поливав, Бог же дав зріст. Тим то нічо і той, хто садить, і хто поливає, а Бог, що зріст дає. Бо ми Божі помічники, ви Боже поле, Божа будівля. По благодати Божій, даній мені, яко премудрий будівничий положив я основину, инший же буде. Иншої бо підвалини ніхто не може покласти понад ту, що лежить, а котрою є Ісус Христос. Томуж ніхто нехай не хвалить ся в людях: все бо ваше. Чи то Павло, чи Апольс, чи Кифа (Петро), чи світ, чи жите, чи смерть, чи теперішнє чи будуче, все ваше, виж Христові, а Христос Божий!" (І Кор. І. III.).

І спори устали.

І знов який красний примір до наслідування; а яка прекрасна наука Павлова! Ой придала б ся вона і в наших часах, коли то вправді так багато всяких християн на світі, лише християн Христових за мало, коли християни знов призабули, хто за них і за що розливав ся, кого отже мають передовсім любити, чи Христа Спасця і Його св. євангеліє, чи всілякі земські божища і людські ідоли! А однак і днес мусимо памятати і знаги, що „хто лише в Христа охрестив ся, в Христа й приодів ся“, що „всі ми Божі сини вірою в Христа Ісуса“, що „нема вже Жидовина ні Грека, нема невольника, ні вільного, всі бо ми одно в Христі Ісусі“.

Між-тим як мало днесь межи християнами слідно сеї християнської єдності і любови. Не дивота, бо по більшій часті як далеко восток від западу, так далеко нинішній світ християнський від первісних християн у своїм життю щоденнім, приватнім, суспільнім, мнароднім, політичним і т. д.

Тому прекрасну задачу поставив Папа Пій X.: *omnīa in Christī restaurare* — всьо в Христі обновити! Без такої переміни, без такої обнови нинішній світ остане й далі лише з імени християнським, на ділі ж поганським. І тому то всі „Божі помічники“, „Божі слуги і строїтелі Тайн Божих“ не повинні і днесь зражати ся ніякими перепонами, не повинні лякати ся перед ніякими небезпеками, перед ніякими трудами, але нехай всіми своїми силами при співділанню Божої ласки „всьо в Христі обновляють“. А той сам Дух св., що допоміг св. Апостолам, і нам днесь допоможе довершити велике діло св. любови і єдності межи всіми християнами.

Згадаю ще про богослужєбну мову первісних християн. Коли згодом і тут виринуло питанє, в якій мові належить правити богослужєня та по якому треба молитись новонаверненим Грекам, Римлянам і прочим народам, то св. Дух і сю трудність розв'язав як наймудрійше і найкрасше.

І так в пастирськїм богослов'ю о. Дра Ю. Пелеша на стор. 418. гл. IV. читаємо: „Апостоли проповідали в народних мовах, до чого були випосажені даром язиків“. На стор. 419: „Св. Іриней і св. Августин кажуть, що богослужєня і проповіді совершають ся в ріжних мовах, но притім хоронить ся єдність віри“.

Так отже св. Апостоли проповідали і правила богослужєня згідно з волею св. Духа в народних мовах.

За Апостолами пішли й їх наслідники, особливож св. славянські Апостоли, св. Кирил і Методій. Вони то, щоби приєднати Славян для Христового Царства, проповідали Боже слово і правила між ними богослужєня в їх рідній славянській мові, для якої винайшли навіть окрему азбуку, і на яку перекладали багато богослужєбних книг з мови грецької.

Тай інакше бути не могло і бути не може. Бож мова се найдорожша і найсвятчїйша одежа народного духа, се

найпростіший, але й найцінніший вираз нашої душі і нашого серця. Як можна піднести чийогось духа, як можна чиєсь серце загріти, коли до них буде промавлялось в чужій мові? Як буде виглядати в чужій мові молитва? Як може хто брати живу, розумну участь в богослуженнях, в тім торжественнім, прилюднім прославленню Бога, де єдиним серцем і одними устами зі зрозумілістю належить славити і співувати пресвяте і величаве Імя Боже, як ті богослуження будуть правились в незрозумілій для народу мові? Як се дивоглядно виходить, бачимо найкрасше, та з боєм в серцю, межи нашим власним народом, для якого також мова наших молитов і богослужень ніби така близька, а на ділі така далека.

Мова наших молитов і наших богослужень є вправді старословянська, отже в більшій часті повинна бути для народу зрозуміла. Однак тяжка грецька складня сеї мови, а притім богато слів, що вийшли вже з уживання, так відчужили сю церковну мову від народу, що не ошибну ся, коли скажу, що більше трудності і більше лиха приносить вона днесь нашому релігійному і національному вихованню, взагалі релігії і національності в нашого народу, ніж се робить у інших народів мова цілком чужа, прим. латинська у всіх римокатоликів. Бо в них, крім одної св. Літургії, майже всі інші відправи церковні давно вже ународовлені; прим. утрєнні, вечірні псалми, всякі літанії та другі церковні молення править ся і співаєть ся там всенародно з як найкрасшими успіхами в живих народних мовах. Ба навіть латинська літургія є оживлена піснями в живій народній мові. А щоденні молитви там також в народних мовах. І так воно дійсно повинно бути. Бож не на дармо дав св. Дух Апостолам дар язиків. І чей не на дармо писав св. Ап. Павло: „Коли подасте язиком незрозуміле слово, як зрозуміть ся говорене? На вітер будете говорити. Колиж не зрозумію значіння голосу, буду чужинцем для говорячого, а говорячий чужинцем для мене. Так і ви, коли дбаєте про дари духовні, то глядіть, щоб збогатіли ними на збудованє церкви... Бо коли я молю ся язиком (незрозумілим), то дух мій молить ся, но мій розум остає без пожитку... Но в церкві волію сказати пять слів розумієм моїм, щоби інших научити, ніж тисячі слів язиком (незрозумілим). Братя, не бувайте дітьми розумом; на зле будьте дітьми, в розуміж будьте повнолітні“. (I. Кор. XIV.).

І сво науку памятали наслідники св. Апостолів, найкращеж св. Кирил і Методій. Сеї засади держав ся і Папа Бенедикт XIV. коли сказав сї пропамятні слова: „ut omnes catholici sint, non ut omnes latini fiant, est necessarium“ — вимагає ся, щоби всі були католиками, а не латинцями!

Сих прекрасних і конечних засад треба би і днесь придержуватись, коли то так богато, богато людей у розумію.

релігії є „малолітками“, „дітьми“, а то й цілковитими невіждами, „чужинцями“.

Зверну увагу на наш нарід. Коли в нього замале, по-верховне та більше інстинктовне релігійне розумінє, коли наш нарід відмовляє молитви з дуже слабим хиба, кажу, лише інстинктовним розумінєм чи то слів, чи то й самого змісту, коли наш нарід таку мертву участь бере в більшій частині церковних богослужень, і так слабо їх розуміє, коли серед нашої інтелігенції так багато днесь „чужинців“ на поли релігії і на поли нашої церковщини, коли днесь між нашим народом так мало ще розумної свідомости о ріжницях між схизматичьким православем а католицьким правовірем, ба коли навіть у нашого народу нема ще й доси належитої самосвідомости національної, в наслідок чого стільки лиха зазнав в часі теперішньої війни, то тут, по моїй думці, велику частину вини поносить мертва мова всіх наших молитов і церковних богослужень, а до того ще і їх перестаріла форма, утворена ще в перших віках християнства, і то на тлі грецького византизму.

Взагалі слідно в нашій Церкві на тім поли від довшого часу мертвий застій. Бо коли прим. розвиваєть ся щораз-то красше церковна архітектура, коли наш край пишаєть ся многими прегарними, стилевими святинями; коли розвиваєть ся й церковне малярство, таж місце старих богомазів заняли днесь образи, малюнки нераз високої артистичної вартости; коли і церковна музика розвиваєть ся та церковний спів, який своїми чудними мельодіями в подив і в одушевленє вправляє слухачів, не слідно лише розвитку самої найважнійшої частини зверхного богопочитаня, не слідно розвою самої церковної поезії в церковнім богослуженю, як і розвою форм самого богослуженя. А прецінь і сей розвиток є доконечний, коли не хочеть ся допустити до того, щоб старі форми не заkostenіли, та не стали лише мертвою формалістикою.

Чому то днесь прим. на торжествах, устроюваних в честь народних геніїв-пророків, повно пишно прибраної інтелігенції, як і святочно пристроєного простолюддя? Бо там живе слово до живої душі промовляє, душі підносить, убагороднює, до нечуваних геройських подвигів і величавих всенар дних змагань настроює, побуджає.

А чому наші церковні богослуженя, такі самі собою прекрасні відправи утренні, вечірні, повні глибоких мислей, так слабо до себе притягають? Чому така сама в собі прекрасна поезія святих душ св. Отців так мало кого днесь інтересує? Чому така прегарна і переважна своїм значінєм і змістом св. Літургія так мало впливає на духа новочасної людини, так мало його одушевляє? Не так то бувало в початках християнства, коли то ся Жертва Любови до нечуваних висот людського духа підоймала! Чомуж днесь така змі-

на? Чиж се питане не тиснеть ся кождому з нас, чиж не проймає воно нас якимсь острахом, якоюсь тревогою? На мою думку, в великій мірі тому днесь потахає релігійний огонь, запал, одушевлене, бо мертва слово ніколи не огріє серця, мертва форма не може піднести духа, остудженого і так майже загальною днесь релігійною байдужністю, не одушевить хоч би й для найсвятійшої справи, якою є почесть і слава Найвисшого Генія, бо Творця всіх геніїв людських, якою є наше спасенє, наше щастє дочасне і вічне; бо релігія, вбрана в мертвеччину, тратить сама на животности, на притягаючій силі, тратить на впливі, на зрозуміню і на своїй повазі.

Тому то й нам в ніяку сторону не кидати обвинень чи нарікань, тільки собі самому гаразд приглянутись!

Коли сам Син Божий очистив релігію з фарисейської мертвецької формалістики, коли вбрав її в найкрасшу форму богопрославлення: „духом і істиною“, то чомуж нам аж до днесь єще держатись старовизантійських форм, чи мертвої мови при святих церковних богослуженнях?

За сею мертвою мовою звичайно аргументуєть ся так:

1. Як в неділю вбирає ся чоловік не в буденну, но в святочну одєжу, так і мова молитов і церковних богослужень повинна бути не звичайна, буденна, а висша, святочна, не сплямлена буденним уживанєм, отже мова мертва.

Між-тим кождому з нас відомо, що і кожда жива народня мова має попри буденну форму ще й вирази знеслійші, красні, та й форму кращу, святочну, піднеслий, красний стиль. До такої висшої, торжественнійшої форми мови в усіх народів належить такоже наче вже з уряду поетична форма кождої живої, народної мови, так — як в ній чоловік ви-сказує і виспівує свої найсвятійші і найзнеслійші почування.

2. Але, говорить ся дальше, богослуженє є само в собі щось таїнственне, а тій таїнственності відповідає найлучше незрозуміла, мертва бесіда церковна.

Та й се неможливе. Бо тоді св. Кирил і Методій на дармо трудилисьби, перекладаючи церковні книги з грецької мови на славянську. Впрочім, чиж не відомо днесь вже всякому, що тій таїнственності богослуженя могла би дуже легко задоситьучинити і кожда мова жива, народня, чи то через відповідну свою форму, чи то через відповідну стилізацію? Тому не треба і не належить цілком прибігати аж до мертвої мови, коли й живе слово як найкрасше сповнить ту саму задачу.

3. Вкінці вказуєть ся ще на змінчивість народної бесіди, та на получені з тим великі кошта друкованя і видаваня що-раз-то нових книг; по церквах знаходило би ся тоді багато ріжних видань книг церковних, походячих з ріжних фаз розвитку даної живучої мови, що дало би знов нагоду доширення єресий.

Но й сей аргумент безпідставний. Бо чиж не буде се радше непростимим гріхом, в той спосіб спомагати лінивістю людського духа, сего образу і подоби Божої в чоловіці? Чиж змінчивість народної мови, ся впрочім признака цілого сего світа, має бути лише для него одного вічною заборонаю вступу в „святая святых“ людської душі, заборонаю і перепонаю участі в релігійнім життю чоловіка? Таж ся народня мова віддає такі величезні прислуги всім народам на поли їх просвіти, культури, на всіх галузях людського поступу до високих вершин інтелектуального і морального розвитку людського духа! Мав би же він бути засуджений на таку велику кару лише на поли релігійного виховання? Ніколи! Бо вічно правдиві є слова св. Ап. Павла: лучше мені пять слів сказати в церкві мовою зрозумілою на збудоване церкви, ніж тисячі слів мовою незрозумілою.

Впрочім і довго триваючі форми церковного богослуження, щоби й як були відповідні в часі їх повстання, за якийсь час або й серед інших змінених обставин можуть вони стати не то непридатними, але таки й шкідливими. Се й нічого дивного. Розуміли се св. Отці, коли прим. св. Василій Вел. та Іван Золотоустий реформували церковні богослуження, як св. Літургію і проч. Дивно лише се, що і ХХ. столітю хочеть ся насильно нове жите сучасности в старовизантійській формі держати, і тим способом обновлену Христом релігію назад в старозаконну формалістику закути!

А дальше, то на всьо инше, хочби й як марне й незначне, гроші мусять бути, лише маємо бояти ся за великих коштів на друковане церковних книг богослужебних, конечних для слави Божої і для нашого вічного спасення? Чиж не було би се радше свідомством нашого релігійного убожества?

А що до ріжних видань церковних книг і до ширеня єресей, то чи саме днесь мало по наших церквах всіляких византійсько-російсько-царе- і православних видань схизматидьких?

І як раз в наслідок того такий хаос, таке баламутство релігійне, ба й національне в нас розпаношилось! Чи мало як-раз днесь таких видань, де в одних переважає білорусина, в других українщина, а в інших ще й московщина з огляду на мову; де не мало подиблеш і догматичних неясностей, недокладностей, невмістних виражень і т. д. А прецінь нечувати, щоби хто проти сего виступав.

Лише порівнати церковні книги, видавані в Вильні, Почаєві, у Львові, в Перемишлі, в Жовкві, в Петрограді, ітд., а доглянемо ся там навіть рязячих ріжниць чи то правописних, чи язовикових, чи предметових, чи яких инших. І попри всьо ся мова є ще мертва, мало зрозуміла для народа! Треба нам лише добре тим книгам придивитись, та не вважати на святощі нетикальні того, що під многим зглядом святощами не є.

Кілько там найдесь приміром таких місць, де слово „православний“ ужите не в загальнім своїм значіню, обіймаючим всіх парохіян, що право Бога славять, але майже цілком ясно в вузкім, ограниченім схизматичькім розуміню в противенстві до западного католицизму римського. Кілько там найдешя неоправних виражень, як прим.: „почтим днешь російську зв'язду, св. Теодосія“, або: „росстого“ чи „росского“, чи „россійского князя Владимира“. То всьо не остає, розумієсь, без впливу на релігійну, національну, ба навіть враз з тим і на політичну орієнтацію тих всіх, які з тими книгами стикають ся, а через них, яко грамотніших, і на дальші круги населеня. А прецінь так повинно бути, щоби в нашім богослуженю проявляла ся і наша віра.

Щобиж в будучности устеречись подібних промахів, сему чей з'уміє вже запобічи енергічна власть церковна, яка не стерпить по церквах інших книг, як лише таких, які вповні відповідають нашій христ.-католицькій вірі і нашій національності не будуть противні ні небезпечні, но вповні прихильні.

Тому над богослужебними книгами все буде неустанный нагляд нарочно на те призначеної, а з світлих та побожних людей зложеної комісії, яка вже подбає про те, щоби унеможливити вкраденю ся до них якоїсь релігійної ереси, чи то навіть неточности, а неустанно чувати ме над тим, щоби і мова і форма богослужень відповідала духови даного часу, народу, образованю даної суспільности і т. п. а сейчас викидати ме з церкви всякі книги, які би шкідливо могли впливати на релігійне і національне вихованє народа.

Взагалі, жива Христова релігія не сміє костеніти в старих, хочби як сильних, одначе на нинішні часи нездатних формах. Людський дух, кормлений красою і величавостю старозавітних псалмів і пророцтв, образований на взірцях величньої поваги і глибини церковної поезії новозавітньої, утвореної через людей великої святости і знеслого духа, вихований на животности і силі народньої словесности, поений цілющим словом з істочника народньої душі і народнього серця, а овіяний духом Христової релігії, той дух людський, надіймо ся, невдовзі з натхнення св. животворного Духа Божого двигне і релігійну поезію, релігійне богослуженє до великої краси і сили, відповідно до релігійних вимог і артистичного смаку нинішнього покоління, і, я певний, притягне в той спосіб до Христа Спасителя багато-багато людських сердець, чекаючих днешь на той цілющий бальсам у своєму хорому релігійному житю.

До сеїж переважної і так спасеної обнови належалоб однак братись доперва по виеднаній згоді найвисшої церк. Власти, а по друге, без найменшого легковаження старинного матеріялу, а противно, належало би на нім як найуспішніше взоруватись, та уміти його як найкрасше використати, бо

лише в той спосіб буде можна приготувати правдивий духовий корм для новочасної людини.

Труд се превеликий! Але кому добро Христової Церкви і власного народу лежить на серці, нехай не лякаєсь! Насамперед подбати про те, щоби наш нарід навчив ся розумно та зрозуміло до Бога молитись. А відтак, помало, поступово, систематично а невинно наперед. Щоби лише не стати гнилою колодою, не стати побіленими гробами, не стати церквою-домовиною. а живим чинником в живім Тілі Христа Бога нашого.

Молитись і трудитись, трудитись і молитись, а ласка св. Духа таки вкінці допоможе до оновлення нинішнього поганського лица землі на основі і на началах Христової релігії, Божої Любови і Правди.

Всьо і все в Христі Господі оновляти, ось за Папою Пієм Х. найсвятійша задача Христових висланників.

Свц. Леонтій Куницький.

Над Босною.

Добре, що в залізничних касах, Сербо-Хорвати звуть їх „благайна“ і справедливо, бо тепер і там треба благати, не продають „пляцкарт“ на голови, а тоб люди на головах, розуміють ся на чужих їхали, коби лиш переїхати ся. Не кажу сего в гнів залізниці, бо і чого в такий час їздити? Та яке мені діло до того, чого люди їздять, підчас коли я сам вибрав ся з Галичини до Босни на вакації. Як вибрав ся, так і їду стоячи на коритари, посуваний то в право то в ліво, притисканий переношеними пакунками до стіни, з чужими обцасами на своїх нагнітках. Так доїхав я до Стрия, де захопив сидяче місце. Жалую лиш, що Карпати ночью переїду. Чую викликувані стації, імена взяті з воєнних звітів 1915. року, та бачу лиш велику луну на небі. В Сколім горить, а вихор кидає полум'ям то в один то в другий бік, наче розгойдує його, щоби те полум'я кинути в гору у воздухи. Полум'я підлітає, щезає в димі і в п'їтмі ночі. Я задивив ся на ту гру вихрів світа з вогнем на нашій землі і задумав ся. З тої задуми вирвав мене клич кондуктора: „Синевідско вичне“. Якже часто я тут висідав, бо тут був парохом о. Теодозій Строцький, приятель мойого покійного вітця, наче і мій батько. Я згадав його, тип священика з 70 тих років, що усі мали велике почуте обов'язку і гідности свойого стану. В сердечних споминах я викликав на яву моєї душі, прямо до ілюзії живий образ того чоловіка, малого росту

та з маскою дипломата, якою заслонював він своє добре, ніжне серце і з бистрими, розумними очима, що так і світили крізь окуляри ясністю і глибиною думки. Чистий характер, він признавав ся до програми 48 ого року, якою визнавав відрубність українського народу в Галичині, а симпатизуючи щиро з українським рухом в Росії, він серцем бажав, щоби історія рішила в користь єдності українського народу, яко відрубного народу від всіх славянських племен.

Совісний священик, він умів в Качанівці, де жило 5.000 Мазурів кольоністів, оборонити свою горстку з 600 убогих людей від сполющення, умів бути провідником просвітнього руху в селі, умів подиктувати честь для себе і своєї праці, для своїх переконань у своїх і у чужих. Природний в поведенню, прегарних товариських форм, умів він гуртувати в округ себе людей. То була напrawdę одна з великих прикмет його генерації і його самого, як він умів дуже поєдинчими формами відразу впровадити гостей у ясну атмосферу свого дому. Не даром його дім славив ся прямо гостинністю і був осередком родинних і товариських з'їздів. Високо образований, не розставав ся він до старости літ з поважною і науковою літературою, а любив особливо історію. Він умів вести товариську бесіду по майстерськи, а вже політичні розмови в його домі, то дуже ріжнили ся у від прийнятого у нас роздразненого і подразнюючого тону на підставі летючих з дня на день дневникарських вістий.

Маючи глибоке історичне знанє, умів він тим розмовам дати безпристрасний тон і глибшу основу. Я дуже любив його тонку іронію, як він диспутовав з пристрасними політиками, що то кляли ся на свою часопись і поза нею нічого не бачили і в нічого нишого не вірили. Тоді я бачив його велике чоловіколюбє, в яким він мимо своєї переваги над противниками, прямо не умів людей ні образити, ні понизити. А й обмовити не умів. Хоть хороваитий не пускав свого плуга з рук до смерти. Умер він підчас війни, а своїй смерти заглянув перший раз в лице, коли побачив на шибеницях своїх найкращих парохіян. Тої грози смерти не стер з його очий ані вид Січових стрільців, якими він так радував ся. Умер він підчас російського наїзду, у той важкий час неволі, коли можна було мертвих хоронити, та не вільно було ні словечком згадати їх життя і віддати послідний поклін їх праці і їх переконанням.

У сих думках я їхав що раз дальше, дальше від Синевідска, та думка моя злетіла з поїзду у Корчин на той мені так дорогий гріб і схилила ся у скупленій тузі під хрестом-пам'ятником того, якого не глінні останки — ті спомини сердечні — я з болем викликував на яву моєї душі. А й він мені сказав велике слово, той хрест його, „memento mori“, бо з тих людей, що мене дитиною любили, більшість вже

в гробі. На землі їх чим раз менше... Усі там пливуть, а я за ними.

Лавочне! Я розглянув ся по купе і побачив, що маю для себе цілу лавку. Бо і комуж тут їздити? Тут кінчать ся інтереси галицького Ізраїля, а починаєть ся кромішна тьма угорського Українця. Так міг я вигідно положити ся, а навіть спати забирав ся, та раз розбурхана думка не хотіла спочати, а снувала дальше свою роботу. Притоку до сего дали самі подорожні, що сиділи на другій лавці у дуже брудних халатах, самопевні свіжі доробкевичі, які обговорювали свої інтереси у тій мові, що так і нагадує молочене гороху тай нишпорили в своїх набитих мошонках. Я лежав прижмуривши очи, та не довго, бо як моїм пасажирам від довгого сидження потерпіли коліна, то вони повитягали ноги в сей спосіб, що поклали свої нечищені чоботи на протилежну лавку мені на убрание, а то прямо під ніс, тай при тім немилосерно плювали на долівку, кидаючи на неї недопалені папіроси, лупини з овочів і огризки. Так їхав я до Мункача, а там і до Будапешту, розглядаючи у день той богатий край, що понакладав по полях много-много великих стирт жовтої як золоту пшеничної соломи. Тільки й краєси було на сій жарким сонцем випаленій рівнині. Через брак краєвидів я у тій довгій дорозі по трохи нудив ся, не діставши на жадній стації ніякої німецької часописи чи книжки — а по мадярськи не розумію — а по трохи терпів, бо до мого купе приходив сам лиш Ізраїль, от що йно мною описаний. Вони, заглянувши один другого на якійсь стації, скликали ся до того купе, де і я сидів і там де було місце на чотириох, сідало їх шістьох. А я тиснув ся в кутку при вікні і пильно держав ніс на дворі, бо в купе було чув ся мій ніс не в своїх.

У Будапешті я уже на двірці не міг з дива вийти, кілько там Мадярів уміє або хоть що — то розуміє по німецьки. Рідко почуєть ся лихої світової слави „немтудум“. Та засягнути точних поучень тяжко. Мадяр журить ся лиш собою, поза тим ніким і нічим. Німецької услужности, в якій Германець стараєть ся особливе чужинцеві у чужому місті помочи і порадити, тут нема. Так я не міг допитати ся у якого десятка людей, де є в Будапешті католицький готель і мусів на площі перед двірцем задержувати якогось священика, який уже відїжджав до міста і аж здивував ся я, коли він запросив мене до свого ф'якра, бо і він їде до того готелю. Моє здивованє скоро минуло, бо я пізнав „руснацького“ священика з мункачівської дієцезії. Відти та сердечна славянська гостинність. В готелі пізнав я також одного старшого священика одної з угро-руських дієцезій і оба вони, свояки собі, запросили мене на спільний прохід по місті — по вечері. Ми пішли перворядними улицями Кошута і Андрашія, зробили, як казав сей старший священик,

„великий обход“ в округ костела св. Стефача і терниною колючою хиба лучили ся ми, бо мою бесіду про наші змагання, на яку ми самозрозуміло зійшли розмовляючи про послідні події світової війни, слухав старший холодно, а молодший „дивно і обоятно“. Коли ми оглядали катедру св. Стефана, старший з гордовитою радістю вказав на сю велич і сказав: „не така як ваш св. Юрій“. „Ну, наша катедра за те старша, а вже рішучо красший вид з неї, як з того долу, звідки видно лиш чуже нам і вам велике місто, нич більше“. Моя відповідь трохи подразнила старшого товариша проходу і він почав хвалити Будапешт як перше місто на світі що до краси і чистоти. У відповідь на се я почав голосно відчитувати з вивісок імена родовитих Мадярів, тих Конів, Гольдів, Фаєрдуфтів, Левенгерців, які дали таку велику перемогу Мадярам і над нашим народом і сказав: „Таж се жидівське місто, яке крім славних на усю Европу каварень і циганських музик, не має в собі нічого оригінального“. В тім настрою увійшли ми на вулицю Ракочія, якого тлінні останки відшукав Мадярам Українець проф. Др. Щурат. Сей факт прямо заперечив мені той старший аргументуючи в подразненню, що се неможливе, щоби якийсь там Українець мусів аж помагати Мадярам відшукувати Ракочія. Так нам не везло цілий час. Я прямо не міг через горло перетиснути хотьби одно слово похвали для Мадярів, а о долі угорських Руснаків вони навіть не хотіли говорити. Світле матеріяльне забезпечене духовенства зробило його самозадоволенням і вперто спиною його зір покірний — служебний у стіп чужого хлібодавця. Так ішла ми мовчки в сторону готелю. А я думав, питав себе в душі, коли то прийде ся хвиля, що і угорська Русь зверне очи на нас, тай затужить за злукою з нами, бо їм остала ся ще українська мова і рабське чувство схиляти ся до сильного і перед сильним. І я почав шукати тих знаків нашої сили і знайшов. Коли прийде час, що ми в нашім українським товаристві повитаємо якого міліонера, що буде звав ся Володимир Гойендуфт, та який скаже, що і він Українець, то буде певний знак, що ми є вже сильною і самостійною нацією. Бо такий Кваргельдуфт, що у Польщі зве ся Зигмунтом, а на Угорщині Лайошом, а у Босні Марком — в н до слабих націй не признав ся. В готели хотів я з моїми товаришами проходу вже розпрощати ся, та молодший з священиків, який знав дещо з часописий про повстанє української держави та про наші змагання в Галичині, хотів близше про се довідати ся і попросив, щоби ми оба вступили на склянку вина до реставрації. Я думав, що переведемо у двійку вечір — та не довело ся. Не лиш нам самим захотіло ся доброго угорського вина. За нами прийшов у реставрацію і сей старший священик, а за ним прийшло ще двох молодих людей, його своїх, офіцер і цивільний, які присіли ся до нашого стола-

Представили ся ми собі і я почув українські імена, та вимовлені по мадярськи. Перших кілька хвиль вела ся розмова по мадярськи, колиж я заявив, що тої мови зовсім не розумію, один з молодих почав зі мною розмову по німецьки. А я погадав собі: добре то сказав на велеградським зїзді один Чех, що „die Ursprache der Slaven ist und bleibt immer die deutsche Sprache“. Від тих вражїнь був я прямо хорий і скоро розпрашав ся з товариством.

При відїзді з Будапешту я знов не знайшов сидячого місця, з чого мій пакер яко родовитий Мадяр сердечно тїшив ся, та вже в пів годни по відїзді з двірця я сидїв вигідно і то в купе, в якім їхали самі Хорвати, які і говорили рідною мовою. Не минуло і чотири години їзди курієром, як на двірцях появили ся уже подвійні написи, а двірці і вагони аж гудїли від словацької а там і сербо-хорвацької мови. Навіть якийсь жидок пестячи свою доню говорив уже: „майка моя, цурица моя, льюбі мене“. В радісних почуваннях, що є ще народи на світі, що себе шанують, я переїздив ясного золотого ранку угорско босанську границю через Саву, якої холодні тихі води бухали парою і мракою, що стелила ся по лугах і полях. В саме полудне заїхав я до Баня-Люки до осїдку Апостольського Адміністратора о. Алексія Базюка. За Савою починають ся уже горбки, що тільки краси додають Босні, а поміж тими горбками вють ся стрімкі ручаї шумячої води, що всі складають ся на тиху воду Дунаю. Від границі Босни до Баня-Люки стоїть залїзниця під військовим зарядом, а замітна хиба тим, що се є одинока широко-торова залїзниця у цілій Босні і Герцоговині. В саме полудне приїхав я до Баня-Люки і оглядаюсь за залїзничим слугою, щоби йому віддати пакунок. В тїм приступає до мене огрядний хлопчина і чистою українською мовою каже: „Отець позволять, що я возьму пакунок“. — „А ти хто“, питаюсь? — „Я від о. мітрата!“. „А відкиж ти знав, що я нині приїду“ питаюсь дальше. „О. мітрат сподївали ся сего тижня кожного дня приїзду отця і тому казали що дня виходити на дворець“. В тїм надїйшов і сам о. Базюк, що усе умів з великою сердечностию витати своїх гостей на чужині. Сонце сходу вже на добре осмалило сего місіонаря, що тому три роки блідий опускав околиці холодного північного моря, — де був у Бремен шість лїт душпастирем наших виселенців у Америку і робітників у Німеччині, — щоби у Босні уже три роки бути добрим отцем і рідним теплом для наших виселенців. Вус і борода, що вже починають сивіти, а скрані у него то вже й цілком срібні, додали його благородним, добрим чертам мужеської краси, лиш очі лишились ті самі, теплі, веселі, приятні. Ми звитались і пішли у його хату. Пополудне минуло нам скоро на розмові і ми пішли на вечеру до білих сестер. До нашого стола засїв і дячок, що його о. Б. взяв собі до послуги

і учить його дяківства, посилаючи його пополудни на науку до годинникаря. Се рідкий зразок братолюб'я тсго по істині місіонаря, що мимо своєї високої духовної гідности потрафить жити на дружній стопі і з наймолодшим сотрудником і потрафить засісти до одного стола і до одної страви зі своїм слугою. Колиж я при вечірній рекреації почав його титулувати „Ваша Світлість“, так він погрозив мені своїм гнівом, бо він не любить підхлібних форм і фраз, сам чесний і щирий.

На слідуєчий день я почав оглядати Баня-Люку, яка має уже орієнтальний характер. Попри два рим. кат. костели з єпископською палатою, попри сербську митрополічну катедру, таку маленьку та запущену, як сільська церковця попри новітні європейські будівлі, як палата сербського митрополита, готель, касарні, фабрика тютюну та приватні вілли і чиншові камениці, що розміщені при вулицях на західно європейський лад, попри алеї каштанові, яких довгота в різних напрямках міста виносить до 30 км., єсть і стара орієнтальна дільниця з джаміями, яких начислив я 17. З усіх високих веж мінаретів кличе музеїн вірних на молитву своїм тужним протяжним співом. Перед війною заробляв такий музеїн у бідних храмах 4 кор. місячно, а проче заробляв на жите різанем баранів. Пустив ся я у сі вузькі вулички з турецькими домами, як твердині, з оригінальними кафанами та свратіштами (гостинницями) та незвичайно мальовничою торговицею, на якій поміж товар, коні, барани, свині крутять ся у своїх мальовничих строях Серби, Хорвати, Турки, Альбанці, Цигани. А ті убори такі характеристичні, що після них можна напевно означити народність кожного з тих людей.

Се вже крикливий орієнт з наостіж отвореними склепами, в яких сидять по турецьки купці, що висварюють ся з покупнями, яким продають каву, чи солоджений сок з квашеної кукурудзи та пшениці, печені гарбузи, ракію, (цукорки) та печену на рожні баранину, тай всяку иншу домашню потріб, яку тамошні ремісники виробляють прямо на очах людей. Се уже на правду орієнт, бо от хотьби та баранина, що печеть ся на вулиці на вільнім воздуху, булаб дуже смачна, як би не те, що її присипує брудний порошок вулиці, та подають дуже брудні руки. Се орієнт, що потрафить на мості Врбаса поставити якого Турка чи Потураца (потурченого Сербя), який сперши ся на поруче мосту буде цілими годинами вдивляв ся в воду, як там у Врбасі риби живуть та як когить ся вода під горячі лучі східного сонця. Нервозні перегони новітнього, культурного світа, а особливо міст, ще не доторкнулись тих дільниць орієнту. А може уже їх і поминули? Та найхарактеристичнішою ціхою того орієнту єсть мішок гранатової краски або у пестрі краски у чубі пригнений а по середині перевязаний, з двома як

море широкими штанками, які скоро-скоро порушують ся! Мішок той ходить, наче утікає, а сей мішок то убрана Турчинка, що має на лиці квадратний, темний серпанок, щоб її лица люди не бачили! Вона наче переградаєсь крізь вулиці, бючи голосно своїми деревляними на високім підбитою сандалами о міський камінний брук.

Та досить того східного образка. На сході і захід починає поширяться. Ось одного дня пішли ми з о. Б. до монастиря ОО. Трапістів, віддаленого від міста 5 км. За Врбасом видніє лісиста гора. Густа зелень ліса свідчить про його культуру та про працюючі руки. А під лісом ледви біліє ся маленька хатина, свідок тих часів, як перед 30 літами прийшло їх чотирох Німців Трапістів, щоби ширити культуру праці у сім біднім краю. Нині там забудованя аж за очі беруть. З далека шумить, кипить вода Врбаса, то штучна гребля, то скована сила води для витворюваня електрики. А там вже й видно і електровню і млин і бровар і фабрику сира і пекарню тай сам монастир, до якого веде залізний міст, власність монастиря. А за монастиром пишаєсь серед прегарних городів двоповерховий дім — Сиротинець — на 200 дітей, нині дім протез, для жовнірів калік з цілої Босни.

Перед війною працювало там у мовчаню понад 200 монахів серед пишнот ними витвореного багатства, та в такім вони убожестві, що тою стравою і тою постелию ледви чи вдоволів би ся і найневибагливіший наймит.

А тепер їх праця ще подвоїлась, бо много з них, з тої хати „Звізди Марії“, пішло до війська. Сеж майже самі Німці, ледви сотний Босняк. Тому там говорить ся по німецьки. І чому, чому ми Славяни не маємо нахилу до сего строгого здисциплінованого спільного житя? У нас Славян кожний для себе гонить за багатством і за свободою і не догонить ні одного ні другого. Бо хоч і лучить ся кому добитись майна, так він один між біднотою багатства не створить, лиш зависть зродить. А вони там по коліна у багатстві бродять і те багатство їх не захоплює. Де пустки були, там сотки нині живуть та живлять ся з прегарних піль, садів та з праці рук, тих найвірнійших людських слуг. Тії сотки тисяч гроша, які їм приносять поля і хів расового товару і коний ідуть на користь Босняків, яким Трапісти допомагають, аби й вони доробляли ся, навчивши ся при Трапістах умної праці. Німці з околиць Рену чи Шпреї вивчили ся по сербо-хорватськи і служать свої новій вітчині і її народови так, як йому його власні сини ледви чи потрапили би красше послужити. Сей монастир зробив на мене своїм внутрішнім житем дуже сильне вражінє, а простота і щирість монахів прямо хопила мою душу.

Та сей монастир має для нас Українців ще щось рідного, дуже дорзого в собі. В 1902. р. мешкав у нім наш

Високопреосвящений Митрополит 8. днів, незабутих і для монастиря. Митрополит випросив собі у настоятелів їх монашого парамана і жив 8. днів повнотою їх життя. Ішли ми попри кухню а монах шафар каже: „тут мив начине Ваш Митрополит;“ увійшли ми в каплицю, а шафар каже: „тут молив ся Ваш Митрополит, але й тую підлогу Він чистив власними руками;“ увійшли ми в рефектар, де ладили до вечері, малий кусень хліба і сира, глечик води та невігідний, вузький столець без опертя, а шафар каже: „тут їв Ваш Митрополит з нами“. Пійшли ми ще оглянути скромно уряджений гостинний pokій, де Митрополит спав і шафар зняв із стіни малий образець та дав нам його з словами: „а отсе памятка його побуту у нас“. Є се в різьблених пилоккою оріхових рамцях скромний сталевий штих, який представляє хвилю основаня чина Цистерціїв у Франції з підписом „per laborem ad requiem — і з такою друкованою посвятою: „Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, Domino Andree Szeptyckij — in nostro Domo commoranti, virtutum exemplo — nobis praeecunti, uberem gratiam divinam atque omnia prospera ex intimo corde apprecantur gratissimi Trappistae Mariae Stellae. Die 9. Dec. 1902.“

З боку є дві кам'яні таблиці, а на них напись: „Omnibus omnia factus sum“. Лиш два примірники сего образця видрукували ОО. Трапісти. Один образець післали Експ. Митрополитови, а другий завісили у гостиннім покою, де ночував Високопреосвящений Владика. Значить сей образець є тепер бібліографічною рідкістю, після слів нашого провідника на знак, як дуже нечастими гістьми на землі є ті люди, про яких можна таке написати, як се стоїть написане саме на сьому образкові.

Всім днів жив там Митрополит-Пастир, що й у нас оснував такий же чин ОО. Студитів, тай дімки побудував і у Сквилові і у Львові і у Боснії на Дівані, скромні дімки, які ждуть на людей, щоб вони здійснили і у нашому народі ту прегарну думку Спасителя про гірчичне зерно, ту найяснішу думку католицької Церкви тай ту ясну мрію Владика, що католицьке жите і культура нашого народу хита найкрасше і повно розвинути ся на ґрунті строгого, аскетичного, служебного життя самовідречених людей, які в студийських рясах та тисячами в числі стануть крайугольними стовпами нашого обновленого життя.

Баня-Люка.

Більше чим один рік оставалась гр.-кат. церква у Боснії без свого начального пастиря. Генеральний вікарій для гр. кат. Українців у Боснії о. Др. Йосиф Жук, який підлягав власті рим. кат. архієпископа у Сараєві і через те мусів сидіти у Сараєві, далеко від головного контингенту на-

ших кольоній, пішов на пароха церкви св. Варвари у Відні. Через велике віддалене пастиря від свого стада терпіли духовні справи наших людей, а провід не міг бути такий безпосередний і інтензивний, як сего вимагали справи нашої Церкви у Босні. Се бачив о. мітрат Жук, та його старання осісти в Бая-Люці, у центрі наших кольоній, остались без успіху. Щоби своєму наслідникови се уможливити, о. мітрат зрезигнував для добра нашої Церкви у Босні із становища генерального вікарія. По сій резигнації підняв Митрополит Шептицький старання у Апостольській Столиці і у спільного австро-угорського правительства, щоби гр. кат. Україні у Босні і Герцоговині зістали вилучені з під юрисдикції рим. кат. єпископів і щоби Апостольська Столиця утворила гр. кат. дієцезію, якої управитель з титулом Апостольського адміністратора підлягав би через Пропаганду безпосередно Апостольській Столиці у Римі. Сі старання увінчалися добрим успіхом і Папа Венедикт XIV. іменував декретом із дня 7. X. 1914. о. Алексія Базюка Апостольським адміністратором для гр. кат. у Босні і Герцоговині.

Хочу подати хоч кілька дат з життя сего місіонера.

О. А. Базюк родився 1873. р. в Добрянах, стрийського повіту. Його родичі, убогі селяни, дали своїй дитині на жите два талани, розум і сильну волю. Ними перейшов о. Базюк гімназію в Стрию. То були часи, коли селянські діти мусли неначе ті каменярі у темних скалах вибивати собі лиш своєю силою, спосібністю і працею віконце у ясний гарний світ науки. Се були часи, в яких ті діти доперва добували собі симпатію суспільности і право, щоби вона і ними заняла ся, тай щоби усунула ту важку запору, на якій тільки гарних талантів розприсло ся, брак віри у спосібність до науки тих дітей, брак віри у власні сили та страх перед наукою в голоді. Одним з тих дітей каменярів був о. Базюк. Тверда школа життя від дитинства лиш загартувала його характер, а учителі, опікуни дали тому характерови найсимпатичнішу його черту, отвертість думки і ясність переконання. Іван Вахнянин, Кость Горбаль і о. Федусевич Юліян — се імена учителів, що на вагу золота ідуть, отсе й учителі о. Б. Не дивно, що у його цілім життю виступають так ясно зарисовані переконання релігійні і національні, без згляду на людей і обставини. Отсе були його вартости житеві, які він виніс з гімназії, яку скінчив, здавши в р. 1894—5. матуру в Стрию. Їх розвій полягав хіба у сім, що з поширенням і поглибленням наук, що з новими обставинами і завданнями життя, сі переконання незмінні зазначували ся що раз новими вчинками.

Богословські студії відбув о. Базюк в Римі в грецькій колегії св. Атаназія від 1894—5 до 97., а від 97—99. в українській колегії в Римі та й в інституті Св. Августина у Відні до р. 1902. Будучи в Августінеум був о. Базюк один рік

сотрудником хорого тоді пароха церкви Св. Варвари о. Теофіля Сембратовича, а по його смерті був ще рік сотрудником при тій церкві. То був час сецесії. Адміністратором парохії був о. Ник. Семенів. В помешканню призначенім для сотрудника позволив о. Б. замешкати академікам Українцям і всяке старанє о. Семенова, щоби в тім помешканню могли уряджувати свої сходини академики москвофіли, які гуртували ся коло общества „Буковина“, були даремні. О. Б. се му жаданю рішучо спротивив ся. Не була то легка річ, бо адміністратор мав нібито право розпоряджати ся і будином, бо о. Б. мешкав тоді в Августінеум. Академики москвофіли почали тоді на підставі обітниць о. адміністратора домагати ся з уською рішучостию і погрозами віддання їм помешканя на уладженє Св. Вечера. На сі погрози дав о. Б. тверду і рішучу відповідь: „Увійдете там хіба по мойому трупови“. У о. Б. не була се фраза, бо не була виключена й чинна зневага. Рішучість побідила і москвофільський вечір не відбув ся у о. Б.

Яко сотрудник добув собі о. Б. точностию і повагою відправи, добре приготовленими проповідями, пильнованєм сповідальниці, а найпаче благородним та щирим поведенєм любов і честь парохіян, як найвисших наших інтелігентних сфер так і слуг та зарібників. Тяжка недуга змусила одначє о. Б. до зміни місця і він обняв посаду сотрудника в Підмихайлю калуського деканату. Там пробув він від 4. VII. 1902. до 15. VII. 1906., лиш з перервою трьох місяців, в яких за старанєм Др. Євгена Олесницького і о. Юліяна Федусевича, був настоятелем руської Бурси у Стрию.

Від 15. VII. 1906. до 13. IX. 1907. був о. Б. адміністратором в Яснисках, янівського деканату. Тоді відбув о. Б. виборчу кампанію, в якій пережив два слідства, оскаржений о „бунт, заборження і гвалт“. По переслуханю 80 свідків прокураторія відступила від оскарження, хотяй його товариші з трівогою думали про се, „чим то пахне“ сповненє обовязку Українця.

Від 13. IX. 1907. до 16. XII. 1908. був о. Б. адміністратором в Грабівці, калуського деканату, в найбільшій парохії цілого Підгір'я, в селі темнім, зубожілім, порослім жидівськими п'явками. Там заложив о. Б. читальню „Просвіти“ і перевів розправу в справі отвореня школи. Тоді були там правибори до Сойму, в яких люди голосували на правиборцїв, між ними й на о. Б. Коли люди почали голосувати на о. Б. „наші єгомость“, „єгомость Базюк“, „отец Базюк“, „наші священник“, „отец Олекса Базюк“, комісар виборчий зробив з него п'ятьох кандидатів, які усі перепали. Тоді о. Б. упігнув ся за правом людий, а комісар випросив о. Б. з виборчого льокалю. Колиж о. Б. запротестував проти сего, комісар загрозив ужитем жандармерії, а прикликана жандармерія загрозила ужитем сили, коли о. Б. не уступить

ся. Доперва перед силою уступив о. Б., але нарід побачив, хто йому брат.

Від 23. XII. 1908 до 13. XII. 1914. був о. Б. душпастирем емігрантів у Бремен. Се час великої його праці для народу. Охорона емігрантів від визиску агентів, дбайливість про їх приміщенє і про харчованє в еміграційних домах та на кораблі, де він їх відправляв з останним поклоном від рідної землі, запомоги в грошах тим виселенцям, що їм бракло на дорогу — отсе поле праці його великого серця. Многі тисячі марок роздав о. Б. за тих 6 літ у формі беззворотних запомог і незвернених позичок. В урядженій ним каплиці, в якій він дбав дуже про величність відправи як в ризах, так і співі, пересувалось річно до 20.000 наших емігрантів та сезонних робітників, які тиснули ся усі до св. Сповіді, — одні тривожні перед великою дорогою „за велику воду“, другі заплакані, бо „своя земля їх кинула“. Іх усіх розрадити тай дати послідне слово надії, як то святе напутє, отсе було його завданєм день в день, через довгі літа. Не даром він усе поважний, ще глибше споважнів, тай сивіти почали його скрані та лоб, тільки людського рідного смутку осіло на його голові, на його гарнім чолі за той вандрівний час.

На сїм не koniecь його праці. В Бремен, Гемелінген, Дельменгорст тай в иньших фабричних містах та селах, були тисячі наших сезонних робітників, які горнулись під його душпастирські крила. Тому мусів о. Б. кожної неділі і свята мати дві Служби Божі і дві проповіді тай висповідати кільканайцять десятків людей, які приходили чи приїздили із подальших околиць, віддалених і о сотки км. від Бремен. О. Б. їздив також до них з місією.

Щоби прикрашувати каплицю тай удержати церковний спів, щоби через те заховати людей при вірі і у звязи з своєю народністю, щоби устеречи людей від неморалі і розстрати гроший, о. Б. поділив ся працею з ревними і щирими людьми з народу, яких він національно і релігійно освідомив і виплекав. О. Б. заложив дві читальні в Бремен і Гемелінген, вибрав організаторів поміж робітниками, іменував старших братів, яким поручив провід в релігійнім і народнім житю тих громад. Такі імена, як Харків Андрій, Швед Андрій, Дрогомирецький Михайло, Никола Сополіга, Мудрейко Іван, Кадай Гафія, Процик Катерина, Шуль Анна та инші, се імена людей, які не жахали ся для публичного добра свого народу жадної ні особистої, ні матеріальної жертви, се доказ, кільки одна людина може запрягти рук до праці, який широкий круг діланя може вона осягнути, людина, що уміє знайти людей і їх прикувати до ідеальних цілій тай привчити їх, які що і де вони мають, жертвувати із свого а для загального добра. Ті люди, то ясне свідоцтво його любови до свого народу, в якім він

потрафив найти і найкрасші дані до спільної праці і до спільної слави. Недаром цвило там і церковне і народне житє, а відїзд о. Б. з Бремен уважав нарід своєю величезною утратою, яку серед сердечних пращань оплакав рясними слезами.

Прямолїнійний, отвертий та щирий у своїх поглядах і домаганнях, працювтий, для себе строгий судя, а не вибагливий яко приватна людина, він добув собі у Нїмцїв глибоку честь. Тому управляючий бурміст міста Бремен, що своєю властїю рївнаєть ся пануючим князям, прийняв був о. Б. з великою честїю на пращальнїм послуханю. Півнїчно нїмецький Лїойд, що удержував сю мїсію, виразив у пращальнїм письмі до о. Б. в найтеплїйших словах свою подяку за таку ревну і повну такту працю для духовного добра виселенцїв.

Католицьке духовенство Бремен і околицї, на знак єдности думки і ревности у згїднїй працї, на знак високо держаного прапора католицької ідеї і чести католицького духовенства, вручили відходячому о. Базюкови знамя незнищимої братної звязи — ручний хрест. Нашому станови виробив о. Б. на ново у нїмецького духовенства захитану добру опїнію. Що се за скарб, може оцїнити лиш той, кому на чужинї прийдесть ся працювати і користати з того капїталу. Я його наслїдник у Бремен відчув се, бо менї від першого разу отворились усюди — де моя служба сего вимагала — двері і прихильні серця, бо „ваш попередник був пишнїй чоловік“, як вони менї усі у вступних розмовах говорили.

Дня 31. XII. 1914. приїхав о. Б. у Сараєво, де замешкав зразу у о. Францїшканїв, а потїм у монастирї білих Сестер, званїм „Люрд“, в якїм о. Б. мав для душпастирських цїлий каплицю. Вже з початком лютого вибрав ся о. Б. у першу інформаційну подорож по усіх парохїях і колонїях і ся подорож тревала до половини марта 1914. В парохїях Прнявор, Деветїна і Дубрава стара були уже побудовані церкви і парохїяльні будинки, які були одначе задоволені. За старанем о. Б. дала висока Влада т. зн. краєве правительство до його рук в протягу трьох лїт 6.000 Кор. на сплату довгїв і на особисті підмоги для духовенства. За час апостольської адмїністратури о. Б. куплено в Деветинї ґрунт під власну церкву, у Дубраві старій збудовано економїчні будинки, а часть висше згаданого гроша призначено на купно ґрунту для парохїї в Козарци. На Могїнцї Лїшня вибудовано мимо воєнного часу гарну церков. Сю працю своїх парохїв підпомагав о. Б. морально і матерїяльно.

Від 17. VIII. до 23. IX. 1914., відбув о. Б. знов подорож візитаційну, а разом і мїсійну по усіх більших колонїях. Народ витав як і першим разом свого Владику горячо і з честїю тай горнув ся увесь до сповїди. Наслїдком

другої подорожі було уложене ясного пляну, після якого хоче о. Б. своєму народови помочи як в духовім, так і в матеріяльнім згляді. В тій цілі вніс о. Б. по личній аудієнції у спільного міністра фінансів Др. Кербера в вересні 1915. р. письмений меморіал до Високої Влади.

Будучи рівночасно і душпастирем парохії Сараєво, яка не має більше чим 20 душ Українців, виїздив о. Б. в душпастирських цілях в кольонії Дервент, Вареш і Плехан, які мають по 20 наших родин поселенців т. зн. в приближеню по 100 душ. До сеї парохії належала також лісова кольонія Завідовіц, в якій пробувало звичайно коло 2.000 лісових робітників.

Та що з початком війни як пароха, так потім і усіх робітників, в числі понад два тисяч, покликано до війська, так сю парохію на разі звинено. Колиб не се, то о. Б. мусів би був і сю парохію обслуговувати.

Літом 1916. був о. Б. знов на кольоніях в душпастирських цілях. Поїздка ся тревала три тижні. В сім часі уви-скав о. Б., на просьбу пароха з Деветіни у Високої Влади призначенє ґрунту — 25 дунумів для дяка у Деветіні.

Цілий час свого побуту у Сараєві старав ся о. Б. о се, щоби міг свій осідок перенести до Баня-Люки, що й стало ся дня 1. І. 1917. О. Б. обняв тут і ново отворену парохію, бо лиш під тим услівем згодила ся Висока Влада на перенесенє осідку Апостольської Адміністрації із Сараєва в Баня Люку. Сей тяжкий обовязок прийняв о. Б. попри свої обовязки Апостольської Адміністрації тому, щоби бути в осередку своїх кольоній.

Сама парохія не має дуже много душ та за те розкинена вона на великім просторі. І так: Баня-Люка має 70 гр. кат. Українців, Буковац, найблизше сусідство, має 5 родин — 30 душ. Яблань, віддалений 13 км. має 30 душ і маленьку капличку; Іванська кольонія має 45 душ. Люди були стрівожені польською агітацією і вже хилили ся до латинства. Церовляни, від Баня - Люки віддалені 46 км., 20 хат — 100 душ. Бакінці — 20 км. віддалені, 5 хат, до 30 душ. Опсечко, 14 км. віддалене має свою церкву, 70 душ гр. кат. Там єсть і державна школа, до якої ходить 7 наших дітей, яких катехізму учить о. Б. Ті усі кольонії і оселі мусить о. Б. обїзджати по черзі і обслуговувати. Перед Великоднем 1917 р. відвідав о. Б. Дервент і Сараєво. Ся поїздка тревала 10 днів. Від половини серпня до пізної осені цєлєбує о. Б. в кожній парохії в храмові дні, де проповідєє і сповідєє. Отсе маленький образец його душпастирської, місіїної праці.

Тай ще одно велике діло зробив о. Б. В часі між відходом о. мітрата Жука а приходом о. Б., збулась вікова, історична хвиля, вибухла світова війна. Як у Галичині, так і у Босні попав наш нарід у тяжке а не справедливе під-

зріне зради своєї держави. На такий терен прийшов о. Б. Ось по першій візитації в марті 1915 р., зробила жандармерія в Камениці в читальні „Просвіти“, яку о. Б. підчас візитації був відвідав, два несподівані труси. На се поведене жандармерії вніс о. Б. зажалене і отримав від Високої Влади повне задоситьучиненє. Так само поступав о. Б. у кождім поодинокім случаю, в якім треба було нашим людям виборювати правду і усталював поволи у Влади думку, що українське населенє Босни не дає найменшої притоки до недовірчивого поведеня із сторони властей і поліційних органів.

Не була то легка річ, але о. Б. її dokonав. Своім рішучим поведенєм і добутиим своїми виступами і своєю працею авторитетом, розвіяв о. Б. і у найвисших кругах усяке підозріване нашого народу рішучо і основно тай заощадив через те нашому бідному людюви терневого шляху, який уже й починав ся був то слідствами то арештованями, які одначе устали і наш нарід зажив правом свободних горожан у своїй державі. Се превелика заслуга о. Базюка.

Відповідь Правительства на меморіал Апостольського Адміністратора о. Алексія Базюка дана 1. VII. 1916. Ч. 4871.

1. Спільне міністерство фінансів годить ся на перенесенє осідку Апостольської Адміністрації із Сараєва у Баня Люку під услівем, що о. Б. сам перейме управу ново утвореної парохії Баня - Люка, а парохія у Сараєві зістане звинена і прилучена до парохії Завідовіч.

2. В справі отвореня нових парохій Правительство візьме сю справу під розвагу аж з настанєм нормальних відносин, по заключеню мира. Доперва тоді Влада переведе конкуренційну розправу і коли парохіяни згодять ся на квоту, якою причинять ся до удержання пароха, правительство із своєї сторони причинить ся до удержання пароха, до висоти 2.000 корон річно. Правительство зазначає при тім, що коли скріпить ся економічна сила українського населеня у Босні, то і вже признані субвенції для існуючих парохій, в висоті 2.000 кор., будуть зредуковані до квот, які правительство признає парохам польських кольоністів.

2. Правительство признає 1.000 кор. субвенції річно для дяка в осідку Апостольської Адміністрації.

До сего додам лиш, що о. Б. за сам харч дяка платить 120 кор. місячно, дає йому помешканє, опал, світло і убір тай покриває його дрібні видатки.

3. Правительство єсть готове уже тепер субвенціонувати будову церкви і помешканя для Апостольського Адміністратора у Баня - Люці, о скільки на се вистарчать у Влади средства, зазначає одначе, що головну квоту мусять зложити вірні дорогою конкуренції.

4. Дві стипендії для учеників гімназії, якіб потім посвятили ся духовному станову і душпастирській праці у Боснії, правительство признає і поручає Владі виплату грошей.

Щоби мати можливість просити о такі стипендії о. Б. і заступник секретаря Влади др. Іван Ключенко давали двом ученикам річно по 240 кор. підмоги із своєї кишені. Тепер на державній стипендії єсть уже один ученик в III. класі реальної гімн. у Баня - Люці, а друга стипендія є хвиливо вільна, бо вибраний на неї кандидат не мав охоти до науки.

5. Основане елементарних українських шкіл в кольоніях Дубрава нова, Дубрава стара, Деветіна і Каменіца візьме Влада під розвагу аж по війні. Правительство зазначає однак, що лиш часть коштів понесе Влада, а то після закону з 25. XI. 1913 р. що до основаня, веденя і удержаня як шкіл, так і учителів. Прочі кошта мусять зложити самі громади, після їх економічної сили. Правительство не бачить жадної перепони, щоби у таких школах учено попри сербохорватську мову також і української мови.

Зазначую, що в тих громадах нема до тепер жадної школи, діти не уміють ні читати ні писати, а війна і високі кошта науки не позволяють людям своїх дітей посилати до міських шкіл. Одиниці, які пішли чи то до промислових шкіл, чи просто до ремесла — а їх можна на пальцях почислити — так похорватчили ся, чи посербили ся, що тепер і не хочуть по українськи говорити, а коли й говорять у власнім інтересі, то дуже каліченою мовою.

6. Основане кас Райфазена в українських кольоніях — документуєживає усюди слова руський — лишаєть ся цілком ініціативі самихже кольоністів, як се єсть не лиш в німецьких кольоніях, але навіть у тутешного населеня, яке усі господарські товариства самопомочи, як каси ощадности і кредиту, товариства зарібкові і господарсько-торговельні освоює власними силами. Однак Влада єсть готова сі стремління сильно підпирати і їх розвойови чинно пособляти, коли сі товариства уладять ся доцільно економічним основам і інтересам краю.

Зазначую, що наші люди прийшли тут в 70%, без гроша, коня, плуга і сокири. На те усе, на ціле загосподороване мусіли вони запозичити ся в сербських і хорватських банках, у яких многі з них ще до нині платять свої довги нераз й на 120%.

7. Будову українського „Народного Дому“ у Пняворі, в виду інших пекучих потреб часу, полишаєть ся цілковито ініціативі і жертвенности українських кольоністів ¹⁾.

¹⁾ Пнявор єсть повітовим місточком головного контингенту наших кольоністів, із староством, судом і склепами. А що наші люди

8. На питанє що до уділення концесій церковним громадам на веденє торговельних і зарібкових спілок, правительство не може загально відповісти. Влада мусить собі навіть застерегти, що вона до кожного конкретного случаю займе своє становище¹⁾.

9. Що до наділу безземельних українських кольоністів „комірників“ царовиною Влада робить уже потрібні до сего студії, а про обсяг сеї акції повідомить у свій час Апостольську Адміністратуру²⁾.

10. Що до побору дров з державних лісів, то на се питанє можна буде відповісти в злуці з попереднім, аж по переведеню потрібних студій³⁾.

мусять там іти чи їхати й десятки км. і там ночувати, то о. Б., аби зберегти людей від нічлігів по кафанах, чи турецьких „ганах“, де люди мають велику нагоду до розпусти і п'ятики, задумує вибудувати хлопський заїздний дім, тай помістити в нїм усі наші повітові культурні товариства.

1) Спроби в веденя в житє таких склепів і спілок я описую в житю буттю кожної парохії.

2) На жаль є у Боснії ще і безземельні українські люди, яких часть виводить ся із тих виселенців, що ждучи з початком еміграції на наділ та не діждавши ся його в слушний час, по витраченю послідного гроша на прожиток, а навіть на п'ятику, мусіли піти до лісових робіт у Завідовіч. Там мали вони добрий зарібок, так тому уже й не журили ся наділами, аж прийшла війна. Мужі пішли до війська, а їх жінки з дітьми остали ся на державній „підпорі“ і бідують. Ті люди хотіли би тепер „царовини“. Друга часть комірників прийшла до Босни, заманена листами несовістих, по части й своїх людей, тоді, як уже Влада не давала „царовини“. Третій рід комірників становлять ті, яких дана царовина і по викорчованю і по справленю, із за лихости ґрунту не дає навіть тільки зерна, щоби вони могли скромно прожити. Ті усі з малими виїмками, які пішли чи на денні зарібки, чи на службу у міста, пішли в комірне, т. зн. вони роблять на третину на ґрунтах турецьких бегів та сербо-хорватських кметів. Завданем комірників є викорчувати ліс, а узисканий ґрунт справити на рілю, за що вони мають право, після контракту заключеного на довші літа, уживати сего поля, луґу і ліса, віддаючи владителеви що року лиш третину земних плодів. Не один з тих комірників утік на сей спосіб від біди і доробив ся хліба. Але туга за своїм кусником поля, за своєю власною хатиною, казала їм звернути ся з просьбою до о. Б., чи би він не виеднав у Влади яких наділів ще й для них. Таких зголошених родин має о. Б. 17. Іх єсть, розумієть ся більше, та годі тепер із за воєнного часу перевести докладну статистику, а при неграмотности і непорадности наших людей, годі який будь спосіб найти, щоби зібрати потрібні, докладні дані. Та коли ся справа дійде до щасливого кінця, тоді о. Б. зробить її по усіх кольоніях Босни голосною і потребуєчи зголосять ся.

3) Вже й дерева людям не стає, хоч Боснія така богата в ліси, але к господарка в тих лісах пожалє ся Боже! Коли нашим людям виділювано царовину Влада продала у перід усьо грубе дерево тартакам. Доперва по вирубі, чи по зазначеню на вируб тих дерев, могли люди брати ся до корчованя ліса під управне поле. Щоби собі улекшити сю дуже тяжку роботу, а при тїм і справляти землю, люди корчували ліс на сербський спосіб — підпалюючи дерева. Коли дерево в пни на стілько вигорить, що держить ся лиш одною стінкою, тоді його стручують, а пень викопують. Кілько таких спалених штовбурів, кілько неужитого дерева гние по лісах, сего і не счисливби. А ліси

Додаю при тім, що наші люди ще й до нині не суть інтабульовані на свої ґрунта. Вони мали у своїх руках лиш посвідки, що сплачують, чи уже сплатили царовину. До перва за почином о. Б. звернули ся люди до старос, в з просьбою о остаточну інтабуляцію і справа є в тої.

*

*

*

Огсе я навів докладно відповідь Правительства на меморіал о. Б., бо нічого красше не освітлює цілої просвітної і економічної мізерії нашого там люду, як отсі питання, обняті тим меморіалом. Значить о. Б. мусить прямо з пропадної глибини викотити дуже важкий камінь, на верхи — будівлю, уладнаного просвітного і економічного життя нашого люду у Босні. І камінь, що його рушив Ексцеленція гр. Шептицький, а піддержав о. мітрат Жук, дістав ся тепер в дуже сильні руки о. Базюка. Чоловік, який мимо свого високого становиска, потрафить бути слугою всіх, який до тої міри не любить безладдя у своїй хаті, до тої міри любить точність і гармонію життя, що він потрафить по їдженю сам крушини із стола позмітати, хату попрятати, собі і гостеві, коли той ще спить і не бачить сего, убране вичистити, як слуга не має часу, чоловік, що у него день праці починає ся уже о 4 $\frac{1}{2}$ з рана, доти хиба не спічне, доки не уладить того життя і у своїй дієцезії. Здоровле так коначне на сїм становиску він має, а проче Бог поблагословить, коби лиш о. Б. усе діставав таких добрих і вірних співробітників, яких він має тепер у своїм духовенстві.

(Дальше буде).

самі? Що у них Бог посіє, що насіння вітер рознесе, те і росте в неладі, підшите буятом, рід папороти, якого солодкий корінь становить в зимі поживу для безрог, що стадами цілими ходять по тих лісах тай риють землю за тим корінем, за одинокою поживою в зимі.

Свщ. Вячеслав Бельоглазев.

Евхаристійне Різдво.

(К о н е ц ь).

III. Проповідь на неділю по Різдві.

Ісус дає тим, що Його приймають, до задержання життя — любов.

Сія єсть заповідь моя да любите другъ друга, якоже и азъ возлюбихъ вы. (Іван 15. 12).

Дорогі в Христі!

„Отъ исполненія его мы вси пріяхомъ и благодать возъ благодать“.

Зі стола Його простертого, зі щедрого Його хліба небесного всі взяли ми ласку понад всі ласки. Беремо оживляючу силу для життя Божого на землі і в вічності. Говорив я минушого разу, що з Найсвятійшої Тайни черпаємо віру як найголовнішу житєву силу, тепер кажу, що беремо ще більше, ласку понад всі ласки, черпаємо любов також.

Черпаємо отже ту силу, що без неї людське жите є нічим, без неї нічим не є язики людські, ані ангельські, без неї марні є пророцтва, без неї злишною є, а навіть шкідливою всяка наука, без неї без пожитку є і віра, що гори переносить. Приймаєм отже ту любов, що є головною осію життя, ту любов, що єсть терпелива, добротлива, ту любов, що незавидус, не робить нічого задля слави, не гордує ся, не є жадобна почеси, не глядить за своєю користістю, не огірчує ся, не мислить зла, не радує ся беззаконністю, але радує ся правдою, ту любов, що всьо зносить терпеливо, всьому вірить, на всьо надіє ся, всього терпеливо чекає, ту любов, що ніколи, ніколи не минеть ся...

То єсть та любов, котрої світ не знає і не має. Бо світ коли хоче людей злучити, щоби в згоді провадили життя, починає собі часто так, що тих, котрі не подають ся, коротко вбиває. Поступає подібно, як осьмичленне товариство розбишаків, як його змалював коротким почерком Аристотель. Щоби між собою тих вісьмох прийшло до єдності, вбило найперше чотирох тих других чотирох, відтак з оставших чотирох вбило двох других двох, в кінці з оставших двох вбив один другого і в той спосіб осягнули єдність...

Але так не робить Ісус, що прийшов, не щоби сіяти довкола себе смерть і знищенє, але щоби подати жите світові. Ісус сполучує світ любовю, щоби всі були одно і тому кличе й диких орлів до свого пожертвованого тіла, тому

громадить своїх приятелів довкола свого стола, тому подає любов в Найсвятійшій Тайні.

Лиш ми вірні християни є глибоко о тім пересвідчені. „Адже ми вѣровахомъ любовъ“ (І. Іван 4. 16). Адже ми видимо на власні очі, як тут роздає ся любов, адже ми те чуємо на власні уши, бо всьо тут кличе голосно: „Тако бо возлюби Богъ міръ“ (Ів. 3. 16), кличуть для нас слова св. Письма, приготворяючи на послїдну вечеру „возлюбь своя сущія въ мірѣ, до конца возлюби ихъ“ (Ів. 13. 1).

Кличе отся вязниця, отсе святе місце, де Він вірно в день і в ночі увязнений перебуває, в любові Його кличе отсей жертвеник, той стіл розпостертий і всіх призивающий. О віримо любови, що тут уділяє ся і розділяє! Адже тут всьо гомонить і палає любовю. Любовю горить той холодний металъ, де Він мов в яслах для нас кладеть ся, любовю дїше вид бідного хлїба, котрим то видом заслонює ся лиш з любови до нас, любовю палає і той вид простого вина, щоби могла огнем розпалити наші серця.

Так дорогі, ми увірили любови.

Ми віруєм тій любови, як увірів той, що отсї слова в Євангелію написав. І коли святкуємо свято Різдва Господнього, варто пригадати собі й на Івана, любимця Господнього. Він є живим свідомством тої великої правди, що в Найсвятійшій Тайні уділяє ся любов. То єсть правдомовний і вірний свідок, що написав:

Еже бѣ исперва, еже слышахомъ, еже видѣхомъ очима нашими, еже оузрѣхомъ и руки наша осязаша о словеси животнѣмъ (І. Іван 1. 1).

Те звїщаєм вам, то єсть свідок, що ним радує ся св. церков співаючи: „Возлегъ на перса Ісусови, Оучителя и оттуду разумѣлъ єя неизреченная, неизреченныхъ тайнъ Самовидецъ зрѣтель неизреченныхъ откровеній“.

Той отже св. Іван Богослов, що прилягши на груди Ісусові зрозумів таїнство небес, відчував, що дїє ся в серци Божім, який будучи зовсім близько, чув кожде слово і видів кожде зворушенє любови, коли Учитель взяв до своїх святих рук хлїб, коли підніс свої очі до свого Отця небесного, коли благословив, ломив і подавав, кажучи: Прийміте їдите, сїє єсть тѣло моє. Тогди міг видіти і власними руками дотикати ся чаші, котру взяв відтак Ісус, благословив і давав з неї пити кажучи: Пийте отъ нея вси, сїя єсть кровь моя. Але не тільки, що видів очима і відчував ушима і міг дотикати ся руками, він також з рук Господа приймав ті небесні дари і з ними і в них любов Божу.

І пив з чаші Господньої любов і напив ся — і був безнастанно напоєний тою любовю до сотки лїт (бо тільки лїт прожив той св. апостол).

Напоїв ся тою безмежною любовію сейчас по послідній Вечері. Найкрасшими словами любови в своїм евангелію зазначає, що немав о нічім иншій мисли, лиш до тих слів любови Христової. — Ані одного слова любови не бракувало єму:

Сія єсть заповѣдь моя, да любите другъ друга, якоже возлюбихъ вы (Ів. 15. 12) Болши сея любве никтоже имать. да кто душу свою положить за други своя (Ів. 15. 13), Якоже возлюби мя Отець, и азъ возлюбилъ васъ: Будити въ любви моеї (Ів. 15. 9).

Літа минають, але Іван в горячій любови безнастанно і вірно приниманій, ще любить. Так здає ся, що з літами прибуває єму ще горяч любови. Святої ревности ані горячий олій, в який его вкинули, не може вгасити.

Ані прогнанє на острові Патмос не може вдусити його любови, ані тоє велике море довкола.

Літа дальше плывуть, а Іван в силі хліба гряде вже до сонного року житя, ладить ся до смерти. Ані час, що всьо нищить, ані старість, що всьо крушить, не можуть одоліти його любови. Іван ще яко столітний старець говорить о ній: „Любовь бо, як та смерть кріпка“, (Піснь Сол. 8. 6.), ба навіть сильнійша ще, бо побідоносно переходить через гріб в вічну любов, яка ніколи не минаєть ся.

Бачили ви тепер, дорогі в Христі братя, живу любов живо ось перед очима, послушайте ще її, вона буде до вас говорити, бо св. Іван лишив одво евангеліє, три листи і откровене і в тих письмах говорить і кличе через тисячі літ до всіх християн, як до своїх дітий.

„Возлюбленні; возлюбимъ другъ друга: яко любви отъ Бога єсть. — А не любяй Бога, не позна Бога, яко Богъ любви єсть“.

Але коли хочете любити ся, ходіть за любовію Божою там, ідіть за любовію Божою там, де я за ньою ходив, до чаші любови, до Найсвятійшої Тайни. І так ідіть наперед до св. сповіди:

Пишу вамъ, чадца, яко оставляются вамъ грѣхи имени моего ради. (Іван 2. 12.). Аще исповѣдаємъ грѣхи нашя, вѣренъ єсть и приведенъ да оставить намъ грѣхи нашя. (І. Ів. 1. 9).

По щирій, святій сповіди приступайте часто і радо до св. Причастія. Знаєте, що я вам слова Господні вірно зазначив:

Дѣлайте не брашно гиблющее, но брашно пребывающее въ животъ вѣчный. (Ів. 6. 27).

Не давайте зводити ся нікому від зрадників і відступників, котрі покинули правдиве християнство і станули проти Христа:

„Чадца, никтоже да льститъ вы“ (Ів. 1. 3. 7). „И нинѣ антихрісты мнози быша... отъ насъ изыдоша, но не бѣша

отъ насъ : аще бы отъ насъ были, перебули оубо быша съ нами. (І. Ів. 2 18. 19).

Ви однак віруйте, ви будьте вірні, адже маєте свого Бога, з вами перебуваючого.

„Пишу вамъ отцы, яко познасте безначального: пишу вамъ юноши, яко побѣдите лукавого. Пишу вамъ дѣти, яко познасте Отца...“ (І. Ів. 14. 15).

Але не жадаю від вас тільки, щоби ви радо і часто ходили до стола Господнього, жадаю, щоби ви ходили добре приготовлені, д о с т о й н о. Не так, як злодії, що до ганебних рук своїх беруть також святі скарби і їх оскверняють, не так як святокрадці, що затаюють нарочно тяжкі свої провини і відтак до своєї брехливої душі, оганьбленої гріхами, приймають свого Бога. Ах сини мої, лиш того ні! На Г. Бога, лиш того ні! Я Іван вас закликаю. Я сам знав одного такого, коли згадаю, серце мені пукає. Було то при Тайній Вечері, коли ми всі аж до сліз зворушені й Тіло Господнє приймали щирим серцем, один з нас так само прийняв, але без чутя до зрадливого серця. То був той — не хочу його задля важкого болю назвати по імені — той, котрому Учитель подав хліб, хоч він не був його достойний, той котрий потім з розпуки повісив ся. Сини мої, тільки з щирим серцем і чистою совістю приступайте! Тільки щиро!

Та любов в Найсвятійшій Тайні єсть також щира, вона ніколи нас не обманула, ані не вивела в поле, й тому не заслугоє, щоби ми її обріхували і обманювали. Тому щиро любов приймайте сердечно!

І я не маю більшої ласки і радості над ту, як щобим чув, що сини мої ходять в правді (ІІІ. Ів. 1. 4); що ходять також гідно до трапези Господньої і приймають сердечну любов Божу сердечно.

IV. Проповідь на Новий рік.

Ісус роздає тим, котрі Його приймають — надію.

„Въ міръ скорбни будете: но держайте, яко азъ побѣдихъ міръ“ (Ів. 16. 33).

Найдорозші в Христі!

Погас нам як те світло рік старий, а новий ще не розгорів ся. Стоїмо в темноті. Є нам так, як би ми вийшли з освітленого дому, де пробували через довший час в ночі, звідки випроводили нас поза поріг, сказали „з Богом“, замкнули і погасили світло. То є прожитий рік життя. А ми відтак з'упиняєм ся серед сірого поля у темноті. Що буде

в новім? не видимо, не знаємо. Ми могли би допустити лихих думки, як ті многі, що питають ся: По що іменно та ціла іграшка з чоловіком? По що закрита перед нами пропасть? Чому не видимо ціли життя, чому очікує кожного насзгріб? (Йов. 3. 23).

Однак таких чорних думок ми нині до себе не допустимо, не можемо, не сміємо — бо ось стоячим нам в темноті засіяло в сірім поли світло: „И свѣтъ во тьмѣ свѣтится“ (Ів. 4. 6).

Гідне подиву світло, яке запалало о півночі, іменно тоді, коли всі прочі світла в людських домах погасли. Пощо томити ся безнадійністю? Пійдїм за тим світлом — пійдім — скоро!

Приходимо до опущеного вертепу за Вєфлеємом. Чим ближше, тим яснійший блеск розливає ся довкруги. Що то є? Родить ся тут, в тій хатинці нове сонце, аби звідси вийшло, озарило новий день, новий рік, новий світ, нову вічність. Вступаєм перед нього, падаємо на коліна, бо то є світло велике, алилуя, світло правдиве, яке просвічує кожного чоловіка, світло ясне, що світить на розпутьях і кличе: „Азъ есмь путь“.

Дорогі приятелі Христові! Хтож би на порозі нового року був без надії? Адже являє ся йому надія жива, благодатна, положена в яслах: Дитя Боже, що з усмішкою здоровляє його і простягає до нього рученятя. О свята надіє наша! Хтож би міг в розпуці звисити голову і з болю сплакнути, коли ласка Бога нашого показала ся всім людям і вчить нас, щоби ми вірикаючи ся безбожності і світових пожадань, обережно, праведно і побожно жили тут на тім світі, очікуючи блаженної надії...

Ісус Хри-тос є благословенна наша надія. Чим же є без надії жите наше? Однак відповідajte нам вперед, чим є без надії поле? Пустиня? Чим є без надії дерево? Сушник? Чим є без надії птиця? Опускає крила, звіщує голову і спадає з гіляки, як камінь. Чим без надії звіря? Залізе в гушавину, простягає ноги і гине. Що без надії чоловік? Так, дорогі братя біднійший, як пустиня, більше тривожний, як зісохле дерево, що як білий кістяк простягає до ліса і до неба завмерші гіляки, нужденнійший, як на землю упавша мертва птиця, грізнійший, як в гушавину упавше звіря — єсть самоубийником. Він то страшний повішеник, що годі на нього повішеного без ляку поглянути, єсть посинілим потопельником, що загряз в bagno і болото, він є — бою ся тоє сказати — мабуть і на вічні віки осудженим, бо опинив ся над пропастию, де стоїть надпись: Понехайте всяку надію ті, що там входите!

Милі приятелі! Дивимо ся сумним зором по пустинях безнадійности, стоїмо над пропастию вічної розпуки, то зможемо також оцінити, що то значить, що Ісус Христос є бла-

гословенна надія людського життя, що нам вливає надію до туземного життя і вічного. А де єсть те жерело, з відки Він її нам вливає?

Єсть то Він сам в Найсвятійшій Тайні, в котрій всім гідно приступаючим уділяє заразом з вірою і любов'ю також і ту третю живоносну силу — надію.

Коли при останній вечері подав всім ученикам хліб життя і коли засіли довкола з тим дорогим лікарством у нутрі, став Ісус говорити слова прощання. В тих словах була віра, любов і надія, отже те, що подавав в Найсвятійшій Тайні, те знов подавав зворушуючими словами. Як запевнював, скріпляв і утверджував запавшу їх думку ділом і словом:

„Да не смушається серце ваше: вбруйте въ Бога, и въ мя вбруйте“. „Въ дому Отца моего обители мнози суть — иду оуготовати мѣсто вамъ...“ „Неоставлю васъ сири: прийду къ вамъ“. „Въ міръ скорбни будете: но дерзайте, яко азъ побѣдихъ міръ“. (Іван 14. 1. 2, 18. 16. 33).

Яку отже иншу надію мав їм Ісус полишити, як самого себе: Адже я побідив і переміг цілий світ і я з вами. Щож я тут иншого для всіх переслідовань і для їх смертельних мук мав полишити? Щож иншого, як під видами умученого тіла, своєї пролитої крові, щоби та найдорозша Тайна була запорукою останньої перемоги, славного воскресення.

В часі різдвянім припадає памятка многих синів і доньок, св. мучеників, між ними єсть також Тома, архієпископ Кентербурський

Сму довелось вести спір о свободу віри зі своїм королем Генриком II. англійським. Архієпископ боронив очевидно свободи церкви, а насильний король поневолював церков. Настала борба, на яку зі страхом дивила ся ціла тодішня Європа, середньовічний Париж і Рим. Хто побідить? Хто буде сильніший? Здавало ся з початку, що король, бо був горячийший, більше насильний і не лякав ся ніякого оружжя і средства. Архієпископ був слабший що до сили і значіння. Бо в давніших літах будучи королівським канцлером, много річий позволяв королеви на ганьбу церкви і в першій напорі задля своєї людської слабости приняв деякі королівські предложеня.

Але відтак настала зміна, якась незвичайна сила вступила до нього. Нараз видимо, як підняв ся, всі невірності рішучо відкинув і в день суду в одежі понтифікальній з архієпископським хрестом в правій руці, до судової палати вступив на знак, що опущений від всякої людської помочи, і що покладає надію тільки на Г. Бога. Тим поставив себе під нетикальною охороною хреста і озброїв ся духовно.

Епископи, королівські сторонники, перелякли ся, барони і король сердили ся. „Чому приходиш озброєний?“ лютив ся на свого примаса єпископ лондонський. „Противиш

ся королеви, у своїй збруї приходиш до двору, але королівський меч має острійше вістрі, як твій жезл“, додавав підюджений архієпископ Йоркський. „Оголосимо тебе зрадником і віроломником“, бурили ся прочі. „Чую, відповів спокійно Тома“. Відтак королівські барони принесли засуд на в'язницю. Тома підніс ся, опер ся на хрест і прорік торжественно: „Ви мої діти в Бозі, анї право, анї розум не дозволяє вам судити вітця. Тому відкидаю ваш суд і віддаю ся під рішене спору через папу. До нього відкликую ся і під охорону католицької церкви і апостольського престолу відходжу“. Відтак опустил повільним кроком салю. На дворі привитало його множество народу об'явами почеси. Пішов на прогнане, але незломний в силі, незнищений в надії. І инакше не могло бути, бо і на прогнанню була з ним його сила і надія, Ісус в Найсвятійшій Тайні. Часто виділи, як прогнаний єпископ клячав перед вітарем і наслушував таємні слова: „Томо, своєю кровю прославиш мою церкву“.

Там затоплений зовсім в молитвах, зітхав: „О, коби те стало ся!“

Король про око уступив і немов би помирился, прикликав Тому опять до Англії. Тома вернув до своєї столиці в Кентербурі, нарід сипав йому на дорогу цвіти і красив катедру вінцями. Однак їхав як Ісус на цвітну неділю, торжественно — але на смерть. Чотирих заговорників, оруде короля Генрика, вступили з погрозами в його палату. „Даремно мені грозите. Колиби всі мечі Англії піднесли ся над моєю головою, однак мене не залякаєте, а в бою Божім крок за кроком мене побачите“. Заговорники з грозьбою прийшли і відійшли, щоби повернути з оружем.

Архієпископ увійшов до храму, щоби там умерти. Приятелі хотіли браму замкнути, але архієпископ не дозволив, то не була його надія; хотіли, щоби в гробівці скрив ся, але то не була його надія. В тім дали ся чути кроки лицарства, що в повній збруї, з обнаженими мечами увійшли до храму з окриком: „Де є архієпископ, де є зрадник?“ „Тут я“ — закликав архієпископ Тома, — але не зрадник. Вкінці я готов для свого Пана і Господа умерти, щоби церкву в моїй крові осягнула свободу і мир“. Так отже умирай, — сказав один з убійників і намірив ся з ударом в голову, котру хотів котрийсь з присутних духовних своїм раменем захистити. Рамя від удару посікано, архієпископа зранено, другий удар звалив його до степенів вітара.

Хтож уляг? Мученик архієпископ? Ні! Слухайте дальше! Минали літа, а товпи спішили до гробу убитого. Спішив також один путник. Ледви побачив з далека вежу Кентербурську, зліз з коня, скинув пишні шовки, ззув чоботи, і в одежі каянника приходив босий. Скоро ноги його по каменистій дорозі набігли кровю. З сльозами в очах вступив до храму, прикляк перед гробом єпископа і з розпостертими

раменами приляг до землі. Хто був той подорожний? Король. Хто побідив? Той, що черпав надію з жертвенника, що міг благословити день своїх уродин і витати день смерті, день других уродин до життя вічного. А хто програв? Той, що покладав ся на свою силу, що без надії в Бога боров ся, хто в розпуці умер. Дієписець додає: Проклинаючи день, коли народив ся, умер король Генрик.

Так дорогі в Христі! надійте ся! Ви не є мучениками і ніколи мабуть не будете, але великі перешкоди і безчисленні турботи дожидають вас в році будучім і пізнійших літах. Адже певно будете мали як люди завзяту борбу о працю, о жите, о свої права, о своє здорове і щастє, будете мали також тяжку борбу як християни, о віру, о чисту совість, о спасене своєї душі. Світ буде намагав ся вас одоліти, тисячі мечів повисне вам над головою. На світі будуть вас угнітати, — але надійте ся і приймайте хліб надії, надійте ся в того, що говорить: „Я є з вами“, надійте ся в того, що кличе: „Я переміг світ“.

Від Адміністрації.

Просить ся надсилати залеглу посліплату за рік 1917.

В С Я Ч И Н А.

Польськість східної Галичини. Проф. д-р Ст. Павловський мав на „Літ. арт. колі“ у Львові виклад про польськість Східної Галичини. Щоби виказати польськість Східної Галичини сягнув д-р Пав. в далеку минувшину, аж до 12-го століття, коли то Поляки почали громадно поселювати ся в Схід. Галичині, яку опісля в 14. ст. заняв Казимир В. Сей король, заставши в сій части краю з більших міст тільки Львів, Перемишль, Галич і Тереховлю, почав тут колонізаційну працю, залюднюване пустих областей, будову міст, замків і сіл, які майже всі є польським ділом! Ся праця тревала через 15, 16, 17 і 18. століття, а цілію її не було винародовлюване місцевого населеня, заборча експанзія, але думка створити тут „передмуре християнства (!)“. Поляки прийшли на сю землю як „творці“(!), здобували право і силу витревалою господарською працею. Задля недостатчі народного освідомлення, внаслідок байдужности шляхти і клиру почало звільна населене приймати гр. кат. обряд; значна часть теперішних Українців се давні зукраїнщені Поляки (!).

Польські предки бачили те зло, але оправдували його переконанєм, що польські живла зукраїнщені повернуть колись до Польщі силою мріяної унії, що польська державність так сильна, що зуміє удержати при собі ті живла. За часів польської республіки приналежність до якогось віроісповідання не рішала про приналежність національну: се зазначилося доперва в порозборовій добі. В Галичині австрійське правительство йдучи в напрямі освідмлювання національної політики, вказало на віроісповідні ріжницї. І почато відтепер уважати латинника Поляком, а гр. кат. Українцями. В р. 1857 заряджено перший спи: населеня, котрий виказав в Галичині 42 проц. Поляків, а 45 проц. Українців. Стис з р. 1869, отже з часів вже менше абсолютних і для Поляків корисніших, дає вже 46 проц. Поляків а тільки 43 проц. Українців. Від тої хвилі число рим. кат. Поляків постійно росте і коли в р. 1869 відношенє Поляків до Українців (в Східній Галичині) рівняло ся 1 : 3, то в р. 1910 вже 1 : 2. Помимо того в літах 70—80 мало зробити Поляки — жалуюсь д р Павл. — на поли народного освідмлення, ба навіть поносили неоглядно значні втрати.

В многих громадах корінно мазурське населенє зникло цілковито. Недостача польських шкіл і костелів причиняла ся знаменито до того, що населенє громадно принимало гр. кат. обряд. (Прим. в р. 1907 стверджено, що на области львівсько-перемиської дієцезії костелів є три рази менше, чим церков, а рим. кат. священників 935 припадає на 2000 з горою гр. кат.). Поводи останними літами повертають Поляки до того, що віроісповіданє є синонімом народности і вони бачать, що при помочи костела та шкіл зможуть відзискати понесені втрати.

Дальше поясняв д р Павловський на своїй статистичні обчисленя, зроблені після одиноко, на його думку, відповідної віроісповідної критерії. Сими обчисленнями обнято в Галичині 4338 громад, в котрих мешкає 3.400 гр. кат. а 1700 рим. кат. Галичина отже се край мішаний, на заході чисто польський (?), на сході польсько(!) український. З 4338 громад 43 проц. має понад 25 проц. а одна четверта громад більше як 50 проц. рим. кат. населеня, що замешкує переважно більші громади. Прелегент виказував дальше, що етнографічна і віроісповідна границя між польською областю на заході а мішаною на сході є мертва, національна борба там покінчена; громади мають абсолютну більшість польську або українську. На сході переважно кипить завзята національна борба на польську некористь, польський елемент переступив вже долішній і середній Сян та пересуваєсь постійно на схід трема шляхами: з Ярослава до Рави Руської, шляхом Мєстисько Городецьким і шляхом Стривігору. На далекім сході повстають сильні польські огнища, пере-

довсім здовж подільських ярів є громади з польською більшістю.

Що до будучности нічого напевно не можна сказати — кінчив прелегент. Та на підставі змін, які зайшли в десятиліттю 1900—1910, в котрім в $\frac{2}{3}$ громадах прибуло рим. кат. населення, а тільки в $\frac{1}{3}$ убуло, бачимо, що „наш національний стан посідання переходить зміни повільні, еволюційні, на нашу користь (в ім велика заслуга тихих робітників костела і піонерів народної просвіти) — і се дозволяє нам глядіти ясно в будучність“.

Вісти з Товариства ср. А. Павла. З головного виділу Товариства. В марті с. р. були поміщені в „Ниві“ дві відозви виділу Товариства св. Ап. Павла до духовенства. В одній відозві прощено Всч. Отців, щоби вступали в члени Товариства і відновили в кождім деканаті давні кружки. Зразом вказано програму для діяльности тих кружків, як вона була обговорена на загальних зборах, і яка мала би в сих тяжких часах духовенством в області церковній, просвітній, гуманітарній і економічній одноціло сповнятись. В другій відозві поручено спеціально опіку над осталими сиротами і вказано різні способи, якими можна би ту важну задачу в легкий спосіб переводити.

На жаль, хоч та відозва обнімала дуже актуальні справи, які так і просились до осущення їх, однак вони не принесли більшого успіху. Пеано, що поодинокі священики трудили ся в сказанім напрямі; однак ми не чули, щоби отворено для тої цілі по деканатах формальні кружки і щоби розведено через них плянову і зорганізовану роботу всего клиру. Навігь сирітські захисти, на котрих удержане офірувалось правительство давати свої гроші, основано в нашій дієцезії ледви в двох місцях! І стало ся таке, що хоч кінчить ся вже рік, то головний виділ не одержав ще ні з одного деканату вісти: чи відновлено там Кружок і що в нім роблено. Яка шкода виходить звідси, не треба доказувати. Велика більшість парохіяльних священиків, не маючи осередка поради, ходила манівцем і не знала, як в найживотнійших справах собі і своїм парохіянам порадити. Дальше діяло ся, що заходи духовних одиниць в різних важних потребах не находили в адміністративних властий належного послуху. — коли противно які небудь організації, як де станули, відносили у всіх властей світлі успіхи.

Ввиду так невідрадного стану справи розіслав виділ Товариства св. Павла недавно до своїх мужів довіря в деканатах нову відозву і молив їх: щоби на найближшм соборчику або на якім другім зборі клиру постановили відновлення свого Кружка, вибрали голову і чинного секретаря, котрі були би спружинами всего діла і вели кореспонденцію з поодинокими членами і головним виділом, збирали член-

ські вкладки, займалися ширенем видавництва і взагалі провадили роботу цілого Кружка.

Нова відозва кінчить ся словами: Всечестні Отці! Наше духовенство і нарід впали тяжкі удари, як через війну так і по за війною, котрі вимагають вже не одичної, але усиленої, зорганізованої, обдуманної праці. А тимчасом найбільша частина священників стоїть безрадна і не знає в сих злиднях, як собі і своїм вірним помочи. Крайна отже пора зеднатись і спільними силами шукати заради. З окрема треба нам обмірковувати: як вести і приміняти нашу душпастирську працю до ничішних потреб народа під зглядом релігійного і морального єго піднесення, — і як радити собі і народови при матеріяльних знищенях і всяких зазнаваних кривдах. Одна і друга справа є безмірної ваги! Спеціально щодо другої справи найшли деякі священники відповідні способи заради і осягають для себе і парохіян добрі результати. Наші Кружки мали би отже і під сим зглядом задачу познакомлювати весь загальний Клиру з тими способами і закріплювати всіх до солідарної оборони своїх прав і до ведення праці. В єдиненню відчуємо і самі більшу силу в собі і заставимо й компетентні чинники до більшого узгляднення наших суспільних потреб.

Під сим кличем взиваємо всіх Всечестних Отців до відновлення Кружків і до живої праці в них. Чекаємо на добрі вісті“.

Не потребуємо додавати, як високий вже час злучитись нашому духовенству в своїх станових Кружках, і як великі користи приносила би така спільна праця і самому клирови і народови. Та для практичного переведення сего діла позволяю собі додати ось такі замітки.

Гадаємо, що в кождім деканаті повинно би найти ся кількох живіших священників, котрі взяли би сю справу в свої руки. Се й головна річ! Всі духовні відчують нині потребу живішої роботи; але не знають, як до сего брати ся і потребують деякого товчка. Колиж найдуть ся люди, що їх заохотять і поведуть, то й піде робота. Передовсім повинні би ініціатори на першій соборчій або на якій другій зборі клиру перевести формальне відновлення чи й завязане Кружка Товариства і втягнути до него всіх священників. За сим повинні подати головному відділові спис своїх членів і пояснення, котрі давні члени померли або перенесли в інші сторони. — Для загального розвитку праці Кружка повинні завести правило — позаяк окреме скликування зборів Кружка було би в сїм часі тяжке: щоб на кождій соборчій було з сторони Кружка як одна точка обряд поставлене обговорене теперішніх задач духовенства, з особливим піднесенням якоїсь одної або другої актуальної справи. А таких актуальних справ тепер тільки найде ся! Ось хочби:

способи, як одержувати в різнородних случаях відшкодовання на відбудову церковей, ерекціональних домів і господарств, та свого власного знищеного майна, і які поради давати в подібних случаях своїм парохіянам, — як добивати ся громадно публичних підмог, — як опікуватись народом в ріжним єго потребах і хобах, — як помагати цілковито знищених, одиницям чи громадам, через взаїмну поміч людей з всего повіту або узискуванем краєвих підмог, — як заложити сирітський захист і як вести осирочені родини, — і багато багато иншого. Розуміє ся, за таким обговоренем справ повинна йти і солідарне виконанє їх. І певно, що за таким веденєм діла вступила би в нас самопевність нашої праці, ми збудили би для наших починань респект у властей і принесли би чи мало хісна для себе і народа.

Поза тою головною роботою пішли би й другі, потрібні для успіху праць Товариства. Сюди належить правильне збиранє членських вкладок, залягаючих за роки 1916 і 1917, та дальших. Дві корони річно, се для одиниць річ дрібна, але разом зібрані давали би квоту, що покривала би і біжучі видатки Товариства і улекшувала би публікацію ріжних видань.

Дальшим важним ділом є ширенє наших видавництв. Сего року вийшла накладом Товариства книжочка: „Спомини з терневої дороги Преосв. Митрополита Андрея гр. Шептицького“, котра була дуже на часі і яку нарід по всіх сторонах буквально розхвачував, — і брошура д-ра Костельника: „У відповідь проф. д-ру Смольці“, котра станула горячо в обороні нашого обряду і духовенства, і котра як така повинна находитись в руках не тільки кожного священика, але і світського інтелігенга. А однак і перша книжочка не дійшла ще до всіх сіл, хоч нарід всюди єї бажав; тай друга брошура (значно доповнена з „Ниви“), хоч так цікава для духовенства, стоїть на складі. В сій же хвилі печатають ся цікаві оловідання для народа, котрі давати мугь ему красні взори для теперішного житя. Колиж Товариство має сповнити свою задачу, то такі видання — примінені до актуальних потреб — повинні би численно ширитись по всіх селах і виховувати нарід в здоровім духу. Через таку здорову лектуру була би значна часть нашої священичої задачі серед населеня сповнена. З огляду отже на те повинні би члени Кружків зайнятись ревно також сим ділом. Нарід розлюбовуєсь що раз більше в читаню добрих книжочок, — так чомуж не дати їх, а чекати, щоби незвані люди піддавали ему гірші річі? В разі потреби могли би священики спроваджувати книжочки за гроші церковного брацтва і віддавати ему за те узисканий рабат. На все найде ся рада, коли буде добра воля.

Піддаємо всі ті справи під розвагу духовним Отцям. Берімо ся живійше до праці, бо час справді великий, і до

ганяймо скоро, що досі залишило ся. За місяць мають скликатись загальні збори Товариства, тож глядїм, щоби звіт Товариства не вийшов що до многих деканатів порожним. Най кождий деканат і кружок сповнить до того часу своє діло і подасть вість, що в нїм для церкви і народа зроблено.

З за львівського Кружка. Дня 1. падолиста с. р. відбув ся у Львові зїзд священників з за-львівського, винницького, ярчівського і щирецького деканату в цілі відновлення Кружка. Зібрані заявили ся в огляду, що всі згадані деканати мають свій житєвий центр у Львові, що було би пораднїйше отворити для тих деканатів один спільний Кружок у Львові і відбувати тут спільні наради, а в поодиноких деканатах удержувати лиш свої відділи і секретарів для поагоджування частных справ. Головою спільного Кружка вибрано о. дек. Елїяшевського.

По сїм представлено два реферати: душпастирський і економічний.

В першїм рефератї обговорив о. Гірняк особенні задачі клиру в теперїшнїм часї, іменно: справа богослужень і проповідий, піднесенє церковного співу, заснованє брацтв і біблїотек для молодїжї, інтензивну працю в школах, заопікуване ся осироченими родинами і пораду для народа в ріжних его потребах, — та уважав вкінци пожаданим, щоби в Кружку були для ріжних справ окремі референти, і щоби обговорювано від часу до часу стан всего деканату і поодиноких его парохій, всі хиби і недомаганя їх, та старано ся спільними силами їм зараджувати.

В подрїбнїй дискусїї піддав о. Стернюк з Пустомит як одно зі средств до піднесеня релїгійности в народї: устроюванє в парохіях з початком великого посту тридневних реколекцій, себго проповідий рано і вечером о тайнї покаєня при молебнях коротких. Він досвідчив, що нарід радо горнув ся на такі розважуваня, а відтак приступав з красшим приготованєм до сповїди і улекшував працю священникови.

Другі священники жалували ся, що хоч українське духовенство має так великі обовязки для свого народа до сповнення, однак оно не одержувало ніколи від своїх капітул ні директив ні проводу в працї, як се у других буває. Ми були завсїгди самим собі лишені, не мали зорганізованої роботи, а через те наш обряд не поступав, але заєдно упадав. Зібрані висказали тому бажанє, щоби до капітул покликувано мужів, котрі надавали би ся до проводу в ріжнородних працях клиру. — З окрема висказано желанє, щоби львівські парохії були в той спосіб обсажені, щоби один другий парох міг стати осередком для працї за-львівського духовенства.

Жива дискусія вивязала ся на тему господарских відшкодовань, в котрі брали участь оо. Яворський з Жиравки,

Кіт (гість з Калушини) і др. Спеціальний реферат виголосив о. Семків з Миклашова, вказуючи на способи поступованя. Підставою для узискування грошевої помочи на відбудову господарства і доповнене інвентаря є висота воєнних шкід, зголошена і потверджена ц. к. староством. Ріжниць між воєнними чинитьбами і шкодами звісні. При зголошенню воєнних чинитьб, на котрі є квіти або свідки, подає ся вартість тих річий і ціль, на що зістали в війську ужиті. (Прим. полотно і біле взято на бандажі для ранених, фортеп'я для розвеселеня війська). Де являють ся комісії для провіреня чинитьб, лучше ступати на угодову дорогу, хоч би опустити дещо з своєї претенсії, бо в таким разі одержить ся скоро свої гроші, а через спротив відволоче ся річ на довгі часи. — Шкоди воєнні не можуть бути поки що правно повернені, але дають підставу до жаданя всяких підмог. За такі шкоди, зголошені на одержанім в старостві друку і потверджені через староство, можна жадати: 1) позички на осінні і весняні обсіви, 2) сейчасової субвенції на перше і найпотребнійше уряджене, 3) позички на обнову господарства, на закупно живого і мертвого інвентаря, 4) субвенції на поширенє господарства. Сейчасову підмогу до висоти 500 корон уділяє ц. к. староство. Десятилітні позички на 3% і довжний скрипт для обнови господарства признає Воєнний Заклад кредитовий. Плаченє сих рат зачинає ся в рік по заключеню мира, а забезпеченєм їх служить інвентар пароха і асекураційна поліса того інвентаря. Від р. 1915 спроваджували староства худобу, вози і др., та роздавали їх на скрипт довжний понайбільше двірським обшарам; але і ми повинни домагати ся того добродійства. Тепер признає Намісництво і Централья відбудови краю С. П. субвенції на віднову спеціальних галузий господарства. (Точнійше було о сім писано в Господ. Часописи і в пресі). Кождий отже священик, що не допровадив ще своєї господарки до давного стану, повинен вносити туди поданє о значнійшу субвенцію на поширенє господарства (закупно інвентаря, машин і т. д.). Правительство дає на се гроші, бож воно в загальнім інтересі, щоби земля не стояла облогом, а була все оброблена.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

В слідуючім році буде „Нива“ виходити під дотеперішними умовами. Просимо о посліплату, передплату і зеднюване нам нових предплатників.

ХРИСТОС РАЖДАЄТЬ СЯ!...

Фірма

A. FREMMICH'S SÖHNE,

WIEN, VI. Webgasse, Nr. 43

механічна ткальня шовку і матерій на церковні ризи

поручає Всечесному Українському Духовенству гр. кат. обряду свій також тепер ще багато заосмотрений склад церковних матерій з особливим узглядненем українських а спеціально літургічних взірців в багатім виборі, як також готових риз для гр. кат. обряду від найбільш поєдинчих до найбагатших.

На жадане висилаєсь прібки матерій і цінник безплатно. Замовлення, також всякі напрями риз, виконуєсь якнайскорше.

ГОЛОВНІ УМОВИ УСПІШНОСТІ ПРОПОВІДІ

написав

свщ. Д-р. ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ст. 73, ціна **1.40 К.** без поштової пересилки.

Замовляти можна або в Книгарни Товариства ім. Т. Шевченка, Ринок 10, або в редакції „Н И В И“.

„СВІТ“ виходить неперіодично і містить українську і перекладну белетристику, статі про мистецтво та описи боїв У. С. С.

В кождім числі багато гарних картин.

ПЕРЕДПЛАТА:

АДРЕСА:

Річно 16 К., піврічно 8 К.

Львів, ул. Куркова ч. 11

Видає і за редакцію відповідає свщ. Др. Ярослав Левицький.
З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН 33

Підписуйте воєнну позичку!

Дбайте про будучність своїх родин!

Приступіть до обезпечення в позичці!

Обезпечене в воєнній позичці лучить підписку позички з обезпеченням на випадок смерті.

Найважливіші постанови.

I. Хто може заключити обезпечене в воєнній позичці?

Кожда здорова особа без різниці пола в віці 15—60 літ.

Тих, що повнять військову службу, можуть зголосити також члени родини роботодавці або громада.

II. На яку суму й на який час може звучати обезпечене?

Без лікарських оглядин до суми 5.000 К. — Висші суми, для яких установлено особливі умови, — з лікарськими оглядинами.

Час існування обезпечення по виборі підписчика 10—20 літ, одначе не понад 70. рік життя.

Обезпечене є важне зараз від першої хвилі заключення, — також на випадок смерті на війні або наслідком самовбийства.

III. Як і в якій висоті платить ся премії?

Залежно від вибору підписчика річно, піврічно, місячно.

Премії за обезпечене 1.000 К. воєнної позички (VII. вільної від податку $5\frac{1}{2}\%$ державної позички) вносять:

	річно,	піврічно,	чвертьрічно,	місячно
при 10-літній сплаті	77.—	39:20	20.—	6:80
" 12 " "	63.—	32:10	16:30	5:55
" 15 " "	48.—	24:40	12:40	4:25
" 20 " "	44:55	22:70	11:50	3:90
" 18 " "	39:50	20 10	10:25	3:51
" 20 " "	36.—	17:85	9:10	3:10

Обезпечене з одноразовою премією.

Хто заключає обезпечене на випадок смерті й дожиття, може премію заплатити також відразу з гори за цілий час існування обезпечення.

Тим самим є він звільнений від всяких дальших влат.

В заміну за ту одноразову премію одержує підписчик облігації обезпеченої воєнної позички (VII. вільної від податку $5\frac{1}{2}\%$ воєнної позички) по уплаті часу обезпечення (10-20 літ, означеного по виборі підписчика).

На випадок вчаснішої смерті підписчика одержує сі облігації зараз по його смерті родина. Крім того звертаєть ся їй вплачені з гори і ще неужиті премії.

Отже родина підписчика одержує крім облігацій воєнної позички також значну грошову суму в готівці.

A) Одноразова премія за 1000 К $5\frac{1}{2}\%$ -ової державної позички вносять при:

10-літнім обезпеченню К 640.45 16 літнім обезпеченню К 524.30

12-літнім обезпеченню К 603.27 18-літнім обезпеченню К 503.26

15-літнім обезпеченню К 54 82 20 літнім обезпеченню К 476.74

Неужиті премії, які на випадок смерті звертаєть ся родині, а на випадок передчасного розв'язання умови підписчикови, вносять приміром при 15-літнім обезпеченню;

з кінцем 1. року обезпечення К 505.76. з кінцем 5. року обезпечення К 393.—

з кінцем 3. року обезпечення К 452.— з кінцем 10. року обезпечення К 219:20.

Нема стемплевих оплат ані побічних належитостей! — Нема додаткових оплат!

До оплати одноразових премій можна ужити також облігації давніших воєнних позичок; сі облігації обчислюють ся — при обезпеченнях до висоти 5000 К по емісійним курсі.

Число внесення:

Отримавши внесенням обняте забезпечення переводить Ц. К. УПРИВ. ТОВАРИСТВО ОБЕЗПЕЧЕНЬ „АВСТРИЙСЬКИЙ ФЕНІКС“ У ВІДНИ на основі умови з Ц. К. АВСТР. ВІЙСЬКОВИМ ФОНДОМ ВДІВ І СІРИТ, перестерігаючи обняті умовою користі для забезпечених і з окрема для тих, що вже перед тим були заключили воєнне забезпечення, як також для воєнних вдів і сиріт.

== В Н Е С Е Н Ё ==

на забезпечення при воєнній позичці (забезпечення на дожиття і на випадок вчаснішої смерті без лікарських оглядин).

На кожне питання треба ясно і основно відповісти. Ліній або інші знаки замість відповіді є недопустимі!

Питання:	Відповіді:
1. а) Ім'я і назвище забезпеченого? б) місце замешкання? (докл. адр) в) покликання або заняття? г) рік і місце уродження:	1.
2. а) Чи забезпечений є здоров? б) чи перейшов яку поважнішу хворобу?	2.
3. Чи маєте вже в Тов-і „Австрійський Фенікс“ забезпечення в воєнній позичці в якій висоті?	3.
4. Яка номінальна квота VII. воєнної позички має бути забезпечена?	4. К, словно VII. австр. воєн. позички?
5. На який час має звучати забезпечення?	5.
6. а) Чи премія буде зложена відразу за цілий час забезпечення (премія одноразова)? б) Чи премія буде оплачувана річно, піврічно, чвертьрічно або місячно?	6.
7. Кому вислати полісу? (докл. адр).	7.
8. Хто оплачує премії? ім'я, назвище і докладна адреса).	8.
9. Кому виплатити безп. капітал? а) на случай дожиття: б) на случай смерті:	9.

Заявляю і стверджую моїм відписом, що я відповів (ла) на ті питання основно і згідно з правдою.

Відома мені, що неправдиве подання стану здоров'я забезпеченої особи робить забезпечення неважним.

Умову забезпечення я прийняв (ла) до відома.

....., дня 1917.

Підпис забезпечуючого (ої)

Стверджую власноручний підпис забезпечуючого

....., дня 1917.

Підпис списуючого внесення.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

свщ. Юліян Дзерович: Потреба деяких реформ в нашій церкві подиктована ходом часу	1
свщ. Др. Гавриїл Костельник: Християнство а де- мократизм	15
свщ. Олександр Коренець: Христос в євангеліях — особа історична	23
Всячина	30
Від Адміністрації	30
Бібліографія	30
Переписка	31
Оголошення.	

ЛЬВІВ 1918.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.